

Algemeen ambtsbericht China 2012

Datum December 2012

Colofon

Plaats
Opgesteld door

Den Haag
Directie Consulaire Zaken en Migratiebeleid
Afdeling Migratie en Asiel

Inhoudsopgave

Colofon	2	
Inhoudsopgave	3	
1	INLEIDING..... 5	
2	LANDENINFORMATIE..... 6	
2.1	Basisgegevens.....6	
2.1.1	Land en volk	6
2.1.2	Geschiedenis	6
2.1.3	Staatsinrichting.....	8
2.2	Politieke ontwikkelingen sinds juni 2010.....	10
2.3	Veiligheidssituatie	17
3	MENSENRECHTEN.....20	
3.1	Juridische context	20
3.1.1	Verdragen en protocollen.....	20
3.1.2	Nationale wetgeving	21
3.1.3	Toezicht	21
3.2	Naleving en schendingen	23
3.2.1	Vrijheid van meningsuiting.....	24
3.2.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	30
3.2.3	Vrijheid van godsdienst en overtuiging.....	32
3.2.4	Falun Gong	36
3.2.5	Bewegingsvrijheid, Hukou-systeem en documenten	36
3.2.6	Wet op de Gezinsplanning.....	50
3.2.7	Rechtsgang	52
3.2.8	Arrestaties en detenties	53
3.2.9	Mishandeling en foltering.....	55
3.2.10	Verdwijningen	56
3.2.11	Buitengerechtelijke executies	56
3.2.12	Doodstraf	56
3.3	Positie van specifieke groepen.....	58
3.3.1	Vrouwen.....	58
3.3.2	Lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's)	61
3.3.3	Minderjarigen	63
3.3.4	Dienstplichtweigeraars en desertie	66
3.3.5	Milieuactivisten en vakbondsleden.....	66
3.4	Situatie in specifieke gebieden.....	66
3.4.1	Tibet.....	66
3.4.2	Xinjiang.....	73
3.4.3	Binnen-Mongolië	79
3.4.4	Hongkong	80
4	MIGRATIE.....84	
4.1	Migratiefactoren en oorzaken	84
4.1.1	Migratie uit China.....	84
4.1.2	Migratie naar China	86
4.2	Opvang in de regio	87
4.3	Activiteiten van internationale organisaties	88
4.4	Terugkeer	89

5	Bijlagen	90
5.1	Geraadpleegde openbare bronnen.....	90
5.2	Kaart van China	94

1 INLEIDING

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in China beschreven voor zover die van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit dat land en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Chinese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in China (laatstelijk juni 2010). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van juli 2010 tot en met december 2012.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, (niet)gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst.

In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar deze bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek en veiligheidsgebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van de recente geschiedenis van China. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van China opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in China geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij China partij is, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen, waaronder minderjarigen, belicht.

In hoofdstuk vier komen migratiestromen aan de orde, alsmede de opvang in de regio.

2 LANDENINFORMATIE

2.1 Basisgegevens

2.1.1 *Land en volk*

Het aantal inwoners van de Volksrepubliek China bedraagt ongeveer 1,34 miljard. De Han-Chinezen vormen 91,5 procent van de totale bevolking.¹ China kent daarnaast 55 officieel erkende etnische minderheidsgroepen.²

China kent vijf officiële talen: Mandarijn/Putonghua (vereenvoudigde karakters, gebaseerd op het dialect van Peking), Mongools, Tibetaans, Zhuang en Oeigoers. Het zijn de talen van de vijf grootste bevolkingsgroepen: Han-Chinezen, Mongolen, Tibetanen, Zhuang en Oeigoeren. Naast Mandarijn/Putonghua zijn Mongools, Tibetaans, Zhuang en Oeigoers de voertalen in de provincies/regio's waar de vijf genoemde bevolkingsgroepen voornamelijk wonen: Binnen-Mongolië, Tibet, Guangxi, Yunnan en Xinjiang. Naast de vijf voertalen kent China nog vele andere talen en dialectgroepen (Kantonees, Shanghai-dialect, Hokkien, Hakka), die door miljoenen mensen in het dagelijks leven worden gebruikt.³

Sinds 1955 is Mandarijn/Putonghua de officiële gestandaardiseerde vorm van het gesproken Chinees in China. In 2001 is het de voertaal in het onderwijs geworden. Dit betekent dat het Mandarijn/Putonghua officieel in heel China wordt gesproken op scholen, in de media en door overheidsfunctionarissen. Tegelijkertijd staan de minderheidstalen onder toenemende druk. Het bevorderen van het gebruik van het standaard-Chinees wordt door de autoriteiten vaak gezien als een fundamenteel nationaal belang.

2.1.2 *Geschiedenis*⁴

Op 1 oktober 1949 riep Mao Zedong in Peking de *Volksrepubliek China* uit. De regeerperiode van Mao werd gekenmerkt door sociale en economische experimenten die miljoenen slachtoffers maakten. De *Grote Sprong Voorwaarts* van 1958 was bedoeld om het land in korte tijd op een zelfde ontwikkelingsniveau te brengen als het Westen. De Culturele Revolutie (1966-1976) was een nieuw experiment, waarmee Mao probeerde om zijn tanende machtspositie te herstellen. Mao riep daarbij de jeugd op tot zuivering van het 'corrupte en bourgeois' partijkader. De Rode Garde bestaande uit fanatieke jongeren trok massaal met Mao's 'rode boekje' in de hand het land in om de volwassenen op te voeden in de ware communistische leer.

Omdat de Culturele Revolutie dreigde te ontaarden in een burgeroorlog, werd de Rode Garde in 1968 weer onder toezicht van het leger geplaatst. De interne machtsstrijd en de kaderscholen bleven bestaan. Aan deze ontwrichtende periode kwam een einde met de dood van Mao op 9 september 1976 en de arrestatie op 6 oktober 1976 van de zogenoemde *Bende van Vier*.

¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 18 april 2012).

² Zie voor een overzicht van de in China erkende etnische minderheden het algemeen ambtsbericht China van 30 juni 2005.

³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 18 april 2012).

⁴ Zie voor een beschrijving van de oude geschiedenis (van de keizersdynastieën tot aan het begin van de regeerperiode van Mao) het algemeen ambtsbericht van 28 augustus 2000.

De nieuwe politieke leider Deng Xiaoping gaf in 1978 de aanzet tot economische hervormingen, liberalisering en marktwerking. Daarmee begon voor China een periode van economische groei en een begin van politieke liberalisering. Er kwam ook meer tolerantie op cultureel gebied. Een roep om grotere politieke vrijheden leidde tot studentendemonstraties. De studentenopstand in april 1989 rond het Plein van de Hemelse Vrede (Tiananmen-plein) in Peking was voor de regering aanleiding in te grijpen en in de nacht van 3 op 4 juni 1989 de demonstraties bloedig neer te slaan. Er vielen naar schatting tussen de 500 en 3.000 doden. In november 1989 gaf Deng Xiaoping zijn laatste officiële functie op, maar hij behield zijn politieke invloed.

In 1993 werd Jiang Zemin staatshoofd, nadat hij al in 1989 tot secretaris-generaal van de Chinese Communistische Partij (CCP) was benoemd. Onder zijn leiding werd het door Deng ingezette beleid van geleidelijke liberalisering van het economische stelsel voortgezet. Het aantrekken van buitenlandse investeringen en het behoud van sociale stabiliteit hadden daarbij prioriteit. Om de geschiedenis in te kunnen gaan als één van China's grote leiders introduceerde Jiang een nieuw gedachtegoed in de partij, de zogeheten *san ge daibiao*, de drie vertegenwoordigingen. In deze ideologie werd gesteld dat de CCP de meest moderne productieve krachten, de meest ontwikkelde cultuur en de fundamentele belangen van de hele bevolking moet vertegenwoordigen. Op basis van deze ideologie werd besloten dat ook ondernemers tot de CCP toegelaten konden worden. De leer van de drie vertegenwoordigingen wordt algemeen gezien als strategie om de legitimiteit van de partij bij het Chinese volk te vergroten. Daarvoor konden alleen boeren en arbeiders partijlid worden.

In november 2002 volgde Hu Jintao president Jiang Zemin op als secretaris-generaal van de CCP. In maart 2003 werd hij aangewezen als de nieuwe president van China. Vanaf september 2004 nam Hu Jintao het roer in China volledig in handen, nadat Jiang Zemin als voorzitter van het Centrale Militaire Comité was afgetreden. Wen Jiabao, voorheen vice-premier, volgde in maart 2003 Zhu Rongji op als premier.

Sociale problemen

In maart 2009 werd tijdens de jaarlijkse vergaderingen van de *Chinese People's Political Consultative Conference (CPPCC)*⁵ en het parlement van China (Nationaal Volkscongres (*National People's Congress, NPC*)) een rapport gepresenteerd met als voornaamste punt een economisch groeistreven van 8%. Om de maatschappelijke stabiliteit te bewaren, werd in het rapport uitgebreid stilgestaan bij maatregelen die de belangen van grote groepen burgers rechtstreeks dienden, zoals werkgelegenheid voor pas-afgestudeerden en migrantenarbeiders, sociale voorzieningen voor ouderen, werknemers, zieken en verbetering van het onderwijs. Tevens werd in het rapport gewezen op een voortgaande hervorming van het politieke en justitiële apparaat, die moet leiden tot meer transparantie en publieke controle op overheidsuitgaven (anticorruptie) en betere toegankelijkheid van de autoriteiten voor burgers met geïndeneerde klachten.

In september 2009 vond de vierde voltallige vergadering (plenum) van de communistische partij plaats. Daarbij werd opnieuw een oproep gedaan tot verdere opbouw van de partij om haar in staat te stellen nieuwe uitdagingen het hoofd te bieden. Ook werden maatregelen aangekondigd ter bestrijding van corruptie binnen de partij.

⁵ Afgevaardigden van verschillende regio's komen dan bijeen om vervolgens eventuele adviezen aan het NPC te geven.

In maart 2010 werd de belofte uitgesproken aandacht te schenken aan kwesties als de oneerlijke verdeling van welvaart, de kloof tussen stad en platteland, werkgelegenheid, huizenprijzen en sociale voorzieningen. Belangrijke thema's tijdens de bijeenkomsten in 2010 waren de huishoudregistratie (hukou-systeem) en de ongelijkheid tussen stedelingen en plattelanders die dit systeem veroorzaakte. De regering beloofde te zullen werken aan hervorming van het systeem, zodat plattelanders zich makkelijker permanent in kleine en middelgrote steden kunnen vestigen. Daarnaast zouden de specifieke problemen van migrantenarbeiders worden aangepakt die eveneens verband houden met het hukou-systeem, zodat zij in steden niet langer worden achtergesteld als het gaat om lonen, gezondheidszorg, huisvesting, sociale voorzieningen en onderwijs voor hun kinderen.

Kieswet

In maart 2010 werd door het NPC een wijziging van de Kieswet aangenomen waarbij de scheve verhouding tussen het aantal afgevaardigden van stedelingen en plattelanders werd opgeheven.⁶ Op grond van deze wijziging vertegenwoordigt elke afgevaardigde in het NPC in principe evenveel personen. Een andere wijziging in de Kieswet betrof een bepaling die kiezers in staat moet stellen zich een beter beeld te vormen van de kandidaten, om zo tot een weloverwogen keuze te komen.⁷ Ook is in de Kieswet een nieuwe bepaling opgenomen die individuen en organisaties verbiedt om kiezers en afgevaardigden te hinderen in de vrije uitoefening van hun stemrecht. Bij de herziening van de Kieswet is echter nog geen bepaling opgenomen die deelname aan verkiezingen regelt voor migrantenarbeiders⁸ in de plaats waar zij werkzaam zijn. Overigens vinden alleen op het allerlaagste bestuurlijk niveau directe verkiezingen plaats.

2.1.3

Staatsinrichting

De Volksrepubliek China is volgens de Grondwet een socialistische staat met meerdere partijen onder leiding van de Communistische Partij van China (CCP), onder de democratische dictatuur van het volk, geleid door de werkende klasse en gebaseerd op de alliantie van arbeiders, boeren en, sinds de goedkeuring van de doctrine van Jiang Zemin, ondernemers. Er zijn acht "democratische" partijen formeel vertegenwoordigd in de *China People's Political Consultative Conference*, een orgaan zonder reële macht.

De belangrijkste staatsorganen zijn:

- Het staatshoofd, de president, bijgestaan door een vice-president. De president en vice-president worden gekozen voor een termijn van vijf jaar en kunnen ten hoogste twee ambtstermijnen vervullen.
- Het Nationaal Volkscongres (tegenwoordig 2787 afgevaardigden), het Chinese parlement, bekleedt formeel het hoogste staatsgezag in China. Het Chinese

⁶ Bij de aanname van de eerste Kieswet in 1953 en ook bij de herziening in 1979 was bepaald dat de verhouding tussen het aantal plattelanders en stedelingen dat door één afgevaardigde werd vertegenwoordigd, 8:1 was. Dit betekende dat stedelingen verhoudingsgewijs acht keer zoveel afgevaardigden in het NPC hadden als plattelanders. De reden hiervoor was dat het aantal stedelingen in 1953 slechts 13,26% van de totale bevolking bedroeg en in 1979 18,96%. De scheve kiesverhouding werd ingevoerd om te voorkomen dat de stem van de arbeidersklasse die voornamelijk in de steden was geconcentreerd en die geacht werd de proletarische revolutie te leiden, verloren zou gaan. In 1995, toen de populatie stedelingen 29,04% van de totale bevolking bedroeg, werd de kiesverhouding teruggebracht tot 4:1. In 2009 stond 46,6% van de Chinezen te boek als stedeling en met de wijziging van maart 2010 is de kiesverhouding 1:1 geworden.

⁷ De nieuwe bepaling in de Kieswet luidt: '*At the request of voters, election committees shall arrange meetings between candidates for deputies and voters to allow candidates for deputies to introduce themselves and answer voters questions.*' Het is kandidaat-afgevaardigden echter niet toegestaan om buiten deze bijeenkomsten zelf campagne te voeren.

⁸ De zogenoemde floating population van China, voornamelijk migrantenarbeiders van het platteland in de steden, bestaat uit meer dan 200 miljoen mensen, naar schatting 39% van het electoraat.

Nationaal Volkscongres komt eens per jaar in maart voor ongeveer twee weken in plenaire zitting bijeen in Peking. Wanneer het Nationaal Volkscongres niet in zitting is (voor de rest van het jaar), worden alle functies ervan uitgeoefend door het Staand Comité van het Nationaal Volkscongres (tegenwoordig 14 leden). Leden van het Nationaal Volkscongres worden voor een termijn van vijf jaar gekozen door middel van getrapte verkiezingen.

- De regering wordt gevormd door de Staatsraad. De leden worden gekozen door het Chinese parlement en moeten formeel ook aan het Chinese parlement verantwoording afleggen. De Staatsraad wordt geleid door een kernkabinet van vier vice-premiers en vijf staatsraden, voorgezeten door de premier. De 'Staatsraad in ruime zin' omvat tevens de voorzitters van de staatscommissies, alle ministers (22) en de president van de Rekenkamer.
- Het Centraal Militair Comité, geeft sturing aan het leger.

In de praktijk zijn alle staatsorganen ondergeschikt aan de CCP. Het hoogste gezag en de dagelijkse politieke leiding van het land liggen in handen van de 25 leden van het Politburo en de negen leden van het Staand Comité van het Politburo van de CCP. De president/secretaris-generaal van de CCP/voorzitter van het Centraal Militair Comité (Hu Jintao), de premier (Wen Jiabao), de voorzitters van het *National People's Congress*, NPC (Wu Bangguo) en de *Chinese People's Political Conference*, CPPCC (Jia Qinglin) maken hier deel van uit.^{9 10}

Rechterlijke macht

China kent een Hooggerechtshof met daaronder volksrechtbanken op meerdere niveaus (*basic*, *intermediary* en *higher*) en daarnaast bijzondere rechtbanken zoals militaire rechtbanken of rechtbanken voor maritieme –of transportaangelegenheden.¹¹

Administratieve indeling

China is conform artikel 30 van de Grondwet administratief ingedeeld in de volgende bestuurslagen:

1. Provincies (*sheng*), autonome gebieden (*zizhiqu*) en gemeentes die direct onder het landsbestuur vallen (*zhixiashi*).
2. De provincies en autonome gebieden zijn onderverdeeld in autonome prefecturen (*zizhizhou*), gewesten (*xian*), autonome gewesten (*zizhixian*) en steden (*shi*).
3. De gewesten en autonome gewesten zijn onderverdeeld in agglomeraties (*xiang*), nationaliteitsagglomeraties (*minzuxiang*) en landelijke gemeentes (*zhen*).

Er zijn 23 provincies,¹² vijf autonome gebieden¹³ en vier stadsprovincies¹⁴ (samen 32). Daarnaast zijn er twee gebieden met een aparte status (*Special Administrative Region*, SAR), te weten Hongkong¹⁵ en Macao.¹⁶ De autonome gebieden liggen vooral aan de grenzen en worden bestuurd door een "voorzitter", die aangewezen wordt

⁹ De overige leden zijn: Li Changchun, Xi Jinping, Li Keqian, He Guoqiang en Zhou Yongkang.

¹⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Economist Intelligence Unit, *Country Report China*, mei 2012.

¹¹ In artikel twee van de *Law on the Constitution of the People's Court of the People's Republic of China* staat het volgende opgenomen: 'De rechterlijke macht wordt in de Volksrepubliek China uitgevoerd door (i) lokale volksrechtbanken op verschillende niveaus (*local people's courts at different levels*), (ii) bijzondere rechtbanken zoals militaire rechtbanken (*military tribunals*), (iii) het Hooggerechtshof (*Supreme People's Court*). Lokale volksrechtbanken op verschillende niveaus worden onderverdeeld in: volksrechtbanken op basis niveau (*basic people's courts*), volksrechtbanken op middelbaar niveau (*intermediary people's courts*) en volksrechtbanken op hoger niveau (*higher people's courts*).

¹² Taiwan geldt voor China formeel als 23ste provincie.

¹³ *Tibet Autonomous Region, Xinjiang Uighur Autonomous Region, Inner Mongolia Autonomous Region, Ningxia Hui Autonomous Region* en *Guangxi Autonomous Region*.

¹⁴ Peking, Shanghai, Tianjin en Chongqing.

¹⁵ Zie paragraaf 3.4.4.

¹⁶ Op 20 december 1999 werd Macao door Portugal aan China teruggegeven.

vanuit Peking. Hoewel deze gebieden aangemerkt worden als autonoom, hebben ze in de praktijk minder autonomie dan een provincie.

Verkiezingen

Voor de volkscongressen op gewestelijk niveau worden verkiezingen gehouden. Deze volksvertegenwoordigers kiezen vervolgens afgevaardigden voor de provincies, die op hun beurt weer afgevaardigden voor het Nationaal Volkscongres kiezen. Los hiervan worden directe verkiezingen gehouden op dorps- en wijkniveau. Dit zijn de laagste overheidsniveaus in landelijk en stedelijk China. Op het laagste overheidsniveau mogen zich ook onafhankelijke kandidaten presenteren, voor hogere overheidsniveaus dienen de te kiezen kandidaten lid van de CCP te zijn.

2.2 Politieke ontwikkelingen sinds juni 2010

Algemeen

Interne stabiliteit en economische ontwikkeling blijven voor het Chinese leiderschap de hoogste binnenlandspolitieke prioriteiten. Ondanks de internationale economische crisis en dankzij een strak kredietbeleid bedroeg de economische groei in 2010 10,4% en in 2011 9,3% van het BBP.¹⁷ In 2012 zal de groei naar verwachting 8,1 of 8,2% bedragen. Voor de periode 2013-2016 wordt eveneens een jaarlijkse economische groei van 8,1% verwacht.¹⁸ Begin september 2012 werden tientallen infrastructurele projecten goedgekeurd, met een totale waarde van omgerekend 125 miljard euro. Daarmee wil Peking actiever dan voorheen de afvlakkende economische groei ondersteunen.¹⁹

Stimuleringsmaatregelen voor de economie, kunnen niet voorkomen dat zich spanningen voordoen op het snijvlak van economie, maatschappij en milieu. Prijsstijgingen van vooral voedsel en olie worden door de regering gezien als een grote bedreiging voor de stabiliteit van het land.²⁰

De rode lijnen van het Chinese leiderschap ten aanzien van soevereiniteit en territoriale integriteit (Tibet, Xinjiang en Taiwan) gelden onverminderd. Het Chinese leiderschap schuwt daarbij een harde aanpak niet.²¹

Sinds het aantreden van president Ma Yingjeou in Taiwan (mei 2008) is in toenemende mate sprake van verbeterde relaties tussen China en Taiwan.²²

Nationaal Volkscongres en werkrapport van de regering

De opening van het Nationaal Volkscongres op 5 maart 2012 begon volgens traditie met het aanbieden door premier Wen Jiabao van het werkrapport van de regering. Daarin werd een overzicht gegeven van de verrichtingen van het afgelopen en de doelstellingen voor het komende jaar.

De belangrijkste doelstellingen zijn:

¹⁷ De Chinese economie is in 2011 iets sterker gegroeid dan eerder werd gedacht. De groei bedroeg 9,3%, tegen een eerder gemelde 9,2%. Zie: Trouw, 6 september 2012.

¹⁸ Economist Intelligence Unit, *Country Report China*, augustus, juli, juni, mei, april, maart, januari 2012; Steven Rattner, *China's economy, still strong*, NYTimes.com, 11 juli 2012.

¹⁹ Trouw.nl, *China pompt miljarden in economie*, 7 september 2012.

²⁰ Zo bevatte de Chinese krant *Global Times* van 21 maart 2012 een voorpagina-artikel over de snel stijgende olieprijs en waarom dat een zware slag is voor de Chinese economie.

²¹ Zie verder paragraaf 3.4.

²² Zie verder deze paragraaf onder 'Taiwan'.

- BBP-groei van 7,5%. Dat is het laagste doel sinds 2005, in voorgaande jaren bedroeg de economische groei vaak meer dan 10%. Het uiteindelijke doel van het vijfjarenplan is 7%.
- Import- en exportgroei van 10%. Volgens het vijfjarenplan moet de structuur van de economische groei veranderen. De nadruk moet meer komen te liggen op binnenlandse consumptie en minder op overheidsinvesteringen en export. Verduurzaming van de industrie en ontwikkeling van de dienstensector zijn de belangrijkste motoren voor verdere groei. Hierbij zijn buitenlandse investeringen welkom.
- Groei van de Consumentenprijsindex (CPI) met niet meer dan 4%. Controle op de stijging van energie- en voedselprijzen is van groot belang voor de sociale stabiliteit, en daarmee cruciaal voor de regering. Geïmporteerde inflatie, zoals de stijgende olieprijs door de spanningen rond Iran, vormt daarbij een belangrijk, oncontroleerbaar element.
- Stijging van het defensiebudget met 11,2% en van de *Public Security*-uitgaven met 11,5%. De uitgaven voor het binnenlandse veiligheidsbeleid, waaronder (internet)censuur blijven hoger dan de defensie-uitgaven. Volgens officiële opgave bedroegen de totale militaire uitgaven van China in 2011 1,28% van het BBP (VS: 4,8%).
- De nadruk van het jaarplan ligt op welzijn en stabiliteit, met stijgende uitgaven voor sociale woningbouw, sociale zekerheid en werkgelegenheid, medische zorg en onderwijs. Dit past binnen het Twaalfde Vijfjarenplan: een verschuiving van economische groei naar duurzame ontwikkeling.

Leiderschapswisseling 2012

China is begonnen met de overgang naar een nieuwe leidersgeneratie in 2012-2013. Tijdens het Achttiende Partijcongres in november 2012 had een groot deel van de zittende leiders de leeftijd van zeventig jaar bereikt, waarna ze zich volgens de partijreglementen moesten terugtrekken. Als eerste stap in de leiderschapswisseling werd het aantal leden van het Staand Comité van het Politburo, het hoogste orgaan van de communistische partij, teruggebracht van negen naar zeven. De strak geregelde machtswisseling zal in maart 2013 uitmonden in de aanstelling van Xi Jinping (1953, sinds 2008 vice-president) als partijleider en president als opvolger van Hu Jintao. In tegenstelling tot zijn voorgangers draagt Hu Jintao ook het voorzitterschap van de Centrale Militaire Commissie over aan zijn opvolger. Li Keqiang (1955), eerste vice-premier sinds 2008, wordt tegelijkertijd de opvolger van premier Wen Jiabao.²³

Machtsstrijd en val van Bo Xilai

Voorafgaand aan de leiderschapswisseling vanaf november 2012 vond na de maartzitting van het Nationale Volkscongres van dat jaar het ontslag plaats van Bo Xilai als partijsecretaris van de miljoenenstad Chongqing. De mediagenieke en charismatische Bo Xilai, één van China's populairste politieke leiders, had zijn zinnen gezet op één van de zeven vrijkomende plaatsen in het Staand Comité van het Politburo.²⁴ Bo Xilai gold in partijkringen als een eigenzinnig politicus met populistische trekjes. Als zoon van Mao's oude strijdmakker Bo Yibo behoorde hij tot

²³ Peter Zantingh, *Dit zijn ze dan. China's vandaag aangestelde nieuwe leiders Xi en Li*, nrc.nl, 15 november 2012; De Volkskrant, *Behoudend zevental moet China gaan hervormen*, 16 november 2012; Bert van Dijk, *Nieuwe regering China hoedt zich voor al te grote hervormingen en mikt op continuïteit*, Het Financieel Dagblad, 16 november 2012; Economist Intelligence Unit, *Country Reports China, november, oktober, september 2012*.

²⁴ Oscar Garschagen, *Kroonprins Chinese politiek ten onder in "rode machtsstrijd vol intriges"*, nrc.nl, 15 maart 2012.

de zogeheten *prinsenkinderen of princelings* van Peking. In het verleden was hij onder andere minister van Buitenlandse Handel.²⁵

Vooraf door een drietal ontwikkelingen raakte Bo Xilai de afgelopen jaren echter steeds meer in opspraak. Zo voerde hij als partijleider een felle anti-corruptiecampagne en een harde strijd tegen de maffia in Chongqing, waarbij ruim 3.000 mensen gearresteerd en enkele tientallen geëxecuteerd werden. Bo werd gezien als de geestelijke vader van het *Chongqing*-model, waarbij strikte overheidscontrole op economische investeringen gepaard ging met ruime voordelen voor bedrijven en een harde anti-corruptiecampagne. Dit model werd een succes. Een groot aantal internationale bedrijven opende fabrieken in Chongqing.²⁶

Maar er was ook kritiek, omdat het niet altijd even nauw werd genomen met het Chinese recht. Veel verdachten zouden geen eerlijk proces hebben gekregen, terwijl vertrouwelingen van Bo buiten schot bleven. In 2011 wekte Bo Xilai bovendien de indruk met een rode revolutionaire cultuurcampagne een tweede culturele revolutie te willen doorvoeren. Door het in ere herstellen van oude rode rituelen, zoals "rode marsen", het zingen van revolutionaire liederen en het herlezen van het rode boekje van Mao kreeg hij de reputatie van neo-maoïstisch populist.²⁷

De directe aanleiding voor het ontslag van Bo Xilai vormde echter de affaire rond zijn rechterhand Wang Lijun, vice-burgemeester en politiecommissaris van Chongqing. Wang trok begin februari 2012 de aandacht door zich te melden bij het Amerikaanse consulaat in Chengdu, tweehonderd kilometer van Chongqing. Na het verlaten van het consulaat werd hij door agenten van het centrale disciplinebureau van de partij meegenomen naar Peking.²⁸

Volgens een overheidsrapport, waarvan een versie op een Chinese website verscheen, zou Bo Xilai hebben getracht zijn politiecommissaris af te zetten om een corruptieonderzoek te belemmeren waarbij familieleden van Bo betrokken waren. Bo Xilai, wiens ontslag op 15 maart 2012 officieel werd bekendgemaakt, kreeg intussen huisarrest in Peking in afwachting van een onderzoek naar beschuldigingen van corruptie en machtsmisbruik.²⁹

Couperuchten

Tegen de achtergrond van deze politieke crisis, waarbij geprobeerd werd de nalatenschap van Bo Xilai uit te wissen, deden eind maart en begin april 2012 in China geruchten de ronde over een factiestrijd binnen de communistische partij en een mogelijke coup.³⁰ De geruchten over een staatsgreep leidden in China tot de tijdelijke sluiting van zestien websites en de blokkade van twee sociale

²⁵ Bert van Dijk, *Discussie over lot Chinese leider*, Financieel Dagblad, 17 maart 2012; Hans Moleman, *Peking toneel van machtsstrijd*, Volkskrant, 21 februari 2012; Oscar Garschagen, *Kroonprins Chinese politiek ten onder in "rode machtsstrijd vol intriges"*, nrc.nl, 15 maart 2012.

²⁶ Bert van Dijk, *Discussie over lot Chinese leider*, Financieel Dagblad, 17 maart 2012.

²⁷ Oscar Garschagen, *Kroonprins Chinese politiek ten onder in "rode machtsstrijd vol intriges"*, nrc.nl, 15 maart 2012.

²⁸ Oscar Garschagen, *Kroonprins Chinese politiek ten onder in "rode machtsstrijd vol intriges"*, nrc.nl, 15 maart 2012.

²⁹ Jonathan Ansfield en Ian Johnson, *China's hierarchy strives to regain unity after Chongqing leader's ouster*, NYTimes.com, 29 maart 2012; Michael Wines en Jonathan Ansfield, *Report on ousted China official shows effort at damage control*, NYTimes.com, 19 maart 2012; Asia Times, *Bo Xilai drama becomes Beijing opera*, atimes.com, 30 maart 2012; The Guardian, *China leadership drama surfaces after new claims about Bo Xilai*, guardian.co.uk, 30 maart 2012; The Economist, *Rewriting the rules*, economist.com, 30 maart 2012.

³⁰ Het begon met het gerucht dat de beveiliging rond het hoofdkwartier van de communistische partij, *Zhongnanhai*, was toegenomen. Daarna werd geschreven dat er schoten gehoord zouden zijn. Berichten met foto's op de Falun Gong website *Epoch Times* en de Taiwanese website *China Times* brachten het verhaal over naar de buitenlandse media. Uiteindelijk bleken de geruchten onjuist en de foto's genomen bij andere gelegenheden.

medianetwerken (*Sina* en *Tencent Weibo*). Tot de getroffen websites behoorden onder andere de maoïstische sites *Utopia* en *Maoflag.net*. Een aantal andere websites kreeg "een serieuze waarschuwing". Ook werden 1.065 verdachten gearresteerd en een onbekend aantal ondervraagd. Het officiële Chinese nieuwsbureau *Xinhua* deed een oproep de zelfdiscipline te versterken en de verspreiding van schadelijke *online* geruchten te verhinderen. In een tweede verklaring werd het verschil uitgelegd tussen geruchten en de vrijheid van meningsuiting. In een derde verklaring werd gepleit voor strengere straffen voor verspreiders van *online* geruchten.³¹

China telt tegenwoordig ruim 300 miljoen bloggers en 500 miljoen internetgebruikers. De Chinese overheid heeft in toenemende mate moeite het gebruik van sociale media te controleren. Vooral de geruchtenstromen op de Chinese microblogs zijn massaal.³² Zie hiervoor ook paragraaf 3.2.1.

Op 10 april 2012 maakte het Chinese staatspersbureau *Xinhua* bekend dat Bo Xilai zijn zetels in het Politburo en het Centraal Comité was kwijtgeraakt. Tegelijkertijd werd Bo's echtgenote, de succesvolle advocate Gu Kailai, beschuldigd van de moord op de Britse zakenman Neil Heywood in november 2011. Zijn dood vormde het middelpunt van politieke intriges op drie continenten,³³ met beschuldigingen van vergiftiging, corruptie en afpersing. In commentaren werd zelfs gesproken over de grootste politieke aardbeving sinds de protesten op het Plein van de Hemelse Vrede in 1989.³⁴ Ook de zoon van Bo Xilai en Gu Kailai, de 24-jarige Harvard-student Bo Guagua, kwam in opspraak door zijn luxueuze levensstijl.³⁵ In augustus 2012 kreeg Gu Kailai een voorwaardelijke doodstraf opgelegd, die omgezet wordt in levenslang als de veroordeelde zich goed gedraagt.³⁶

Richtingenstrijd

China-watchers plaatsen de gebeurtenissen in de context van een langetermijn-machtsstrijd tussen hervormingsgezinden, gematigden en conservatieven. In de machtsoverdracht die zich eens in de tien jaar in het Politburo³⁷ en in ruimere zin één maal per generatie voltrekt, ontbreekt nu voor het eerst in de geschiedenis van de Volksrepubliek de beslissing van een sterke man over zijn opvolger.³⁸ Het uitsterven van de oude revolutionaire generatie dwingt nu tot onderhandelingen tussen verschillende politieke kampen. Daarbij bestaat al wel enkele jaren overeenstemming over de nieuwe nummers één en twee in de hiërarchie, Xi Jinping

³¹ Xinhua (New China News Agency), *Chinese internet firms urged to exercise self-restraint to prevent rumours*, 8 april 2012; Xinhua, *Chinese article notes difference between online rumours, freedom of speech*, 11 april 2012; Xinhua, *Chinese experts demand harsh measures to curb online "rumours"*, 15 april 2012.

³² Tania Branigan, *China's internet users temporarily blocked from foreign websites*, guardian.co.uk, 12 april 2012; The Economist, *Reimposing order. The authorities clamp down on rumours of political turbulence*, economist.com, 7 april 2012; Shi Jiangtao, *Maoist sites closed over Bo support*, South China Morning Post, 7 april 2012; *Rumour battle cannot be won*, South China Morning Post, 4 april 2012; Priscilla Jiao, *Critics snared in microblog crackdown*, 2 april 2012; Trouw, *China blokkeert sites en sociale netwerken na coupgeruchten*, trouw.nl, 31 maart 2012.

³³ In het Britse parlement werd gevraagd of Heywood een Britse spion was en Washington werd bij de affaire betrokken door de vlucht van onderzoeker Wang Lijun naar het Amerikaanse consulaat in Chengdu.

³⁴ Jonathan Watts en Tania Branigan, *Neil Heywood: death, corruption, intrigue... the story so far*, guardian.co.uk, 20 april 2012.

³⁵ Didi Kirsten Tatlow en Edward Wong, *Son's parties and privilege aggravate fall of elite Chinese family*, NYTimes.com, 18 april 2012.

³⁶ Trouw, *Doodstraf voor vrouw Bo Xilai is voorwaardelijk*, 21 augustus 2012; Lex Boon, *voorwaardelijke doodstraf voor vrouw Bo Xilai*, nrc.nl, 20 augustus 2012.

³⁷ Het Politburo wordt in principe elke vijf jaar ververst, met ieder nieuw Partijcongres. Omdat de president en premier in de regel twee termijnen volmaken, wordt er gesproken van een grote wisseling van de wacht die eens per tien jaar plaatsvindt.

³⁸ In de twintigste eeuw wezen partijleiders zelf hun opvolgers aan. Zo besloot Deng Xiaoping samen met andere oude revolutionairen al in 1992 dat Hu Jintao geschikt was, waarna hij tien jaar later inderdaad partijvoorzitter werd.

en Li Keqiang. De eerste komt uit de "prinsenfactie", de kinderen van revolutionairen, terwijl de tweede uit de factie van de door eigen inspanningen opgeklommen technocraten afkomstig is.³⁹

De economische hervormingen en economische groei hebben de afgelopen dertig jaar een ideologische kloof afgedekt. Door de toenemende corruptie en inkomensongelijkheid⁴⁰ komt de consensus over het bestaande ontwikkelingsmodel echter in gevaar. Daardoor komt de oude richtingenstrijd weer boven tussen "rechts" (een liberale, democratische staatsvorm) en "links" (eerlijke welvaartsverdeling onder door de staat geleid socialisme). Bo Xilai kan zo gezien worden als voorman van een "conservatief-linkse" factie, die de dominantie van staat en partij in de samenleving wil handhaven ten koste van meer ruimte voor burgers en particuliere bedrijven.⁴¹

Corruptiebestrijding

De gebeurtenissen rond Bo Xilai hebben opnieuw de aandacht gevestigd op het probleem van de corruptie in China. Doordat de Chinezen zich steeds beter bewust worden van hun rechten door de komst van internet en sociale media, lijkt de publieke opinie zich feller tegen corruptie bij de overheid te keren. De sociale stabiliteit en de machtslegitimatie van de CCP kunnen hierdoor in het geding komen. De partij heeft corruptiebestrijding dan ook hoog op de agenda staan, en de zaak-Bo Xilai heeft een nieuwe anti-corruptiegolf op gang gebracht.⁴²

Voorals in staatskranten als *People's Daily*, *Beijing Youth Daily* en *Xin Jing Bao* (*The Beijing News*) verschenen opiniestukken van vooraanstaande partijleden over *Party Purity* ofwel integriteit binnen de CCP en het belang van meer openbaarheid van bestuur. Ook premier Wen Jiabao hield in een artikel met als titel "*Let the power be exercised under the sunshine*" in het invloedrijke communistische tijdschrift *Qiushi* ("*Seeking Truth*") van 9 april 2012 een vurig pleidooi voor opvoering van de strijd tegen de corruptie binnen de overheid.⁴³ In oktober 2012 verscheen in *The New York Times* echter een artikel over de buitensporige rijkdom van de familie van Wen Jiabao. Deze bewering werd door advocaten van de familie in een verklaring direct ontkend, een ongebruikelijke reactie op een buitenlands persbericht.⁴⁴

Volgens Transparency International stond de Chinese Volksrepubliek in 2009 op plaats 79 (van 180) en in 2011 op plaats 75 (van 182) van de schaal van meest corrupte landen.⁴⁵

³⁹ Marije Vlaskamp, *Machtsstrijd in Peking om zetels in Politburo*, Trouw, 10 april 2012.

⁴⁰ Dat bleek tot ergernis van velen bijvoorbeeld in 2012 ook tijdens de maartzitting van het Nationale Volkscongres in de Grote Hal van het Volk in Peking. Door de hervormingen van Jiang Zemin zitten er tegenwoordig tal van succesvolle ondernemers in het parlement, waardoor het gemiddelde inkomen van de afgevaardigden drastisch is gestegen. Zo wordt geschat dat de zeventig rijkste parlementariërs gezamenlijk bijna zeventig miljard euro bezitten. Wegens de opvallend dure en modieuze kleding van de afgevaardigden noemen critici de parlementsitting daarom ook wel de *Beijing Fashion Week*. Zie: Mark van Assen, *Chinese afgevaardigden doen lekker duur*, Dagblad De Pers, 7 maart 2012.

⁴¹ Marije Vlaskamp, *Machtsstrijd in Peking om zetels in Politburo*, Trouw, 10 april 2012; Hans Moleman, *Peking waarschuwt leger: blij trouw aan de partij*, Volkskrant, 10 april 2012; The Economist, *Reimposing order. The authorities clamp down on rumours of political turbulence*, economist.com, 7 april 2012.

⁴² Michael Wines, *In rise and fall of China's Bo Xilai, an arc of ruthlessness*, NYTimes.com, 6 mei 2012; Jonathan Ansfield en Ian Johnson, *Ousted Chinese leader is said to have spied on other top officials*, NYTimes.com, 26 april 2012.

⁴³ Michael Wines, *China premier calls for end to corruption*, NYTimes.com, 16 april 2012; Xinhua (New China News Agency), *Chinese premier vows anti-corruption measures to build "clean government"*, 15 april 2012; Xinhua (New China News Agency), *Chinese premier stresses on anti-corruption efforts*, 26 maart 2012.

⁴⁴ Keith Bradsher, *China blocks web access to Times after article*, NYTimes.com, 25 oktober 2012; Keith Bradsher, *Chinese premier's family disputes article on riches*, NYTimes.com, 27 oktober 2012; Trouw, *Advocaten ontkennen miljarden van wen Jiabao*, 29 oktober 2012.

⁴⁵ Transparency International Corruption Index 2011, www.transparency.org. (geraadpleegd op 2 april 2012). De ranglijst van 2011 loopt van 1 (minst corrupt) tot 182 (meest corrupt).

Taiwan

De Volksrepubliek China beschouwt Taiwan als een afvallige provincie en streeft ernaar dat het eiland, net als Hongkong en Macao, weer met het moederland wordt herenigd. China heeft verklaard dat een onafhankelijkheidsverklaring van Taiwan een reden voor oorlog is. Sinds Costa Rica in juni 2007 en Malawi in 2008 besloten diplomatieke betrekkingen aan te knopen met de Volksrepubliek China (en daarmee terugkwamen op de eerdere erkenning van Taiwan), wordt het eiland (zelf genaamd: de Republiek China) nog slechts door 23 staten erkend.⁴⁶

Het Chinese beleid op Taiwan blijft voor Peking ook een buitenlandspolitieke prioriteit, maar een militaire escalatie van het geschil wordt onwaarschijnlijk geacht nu de economische banden tussen China en Taiwan sterk zijn uitgebreid en Peking een minder agressieve houding tegenover het eiland aanneemt. De herverkiezing van president Ma Ying-jeou in januari 2012 heeft de status-quo versterkt. Peking en Taipei hebben diverse overeenkomsten getekend die de handelsrelaties versoepelen.⁴⁷

Buitenlands beleid

Een toenemend Chinees zelfvertrouwen vertaalt zich steeds meer naar het terrein van de buitenlandspolitieke betrekkingen. De rol die China speelt in het beteugelen van de wereldwijde financieel-economische crisis, de internationale uitdagingen op het gebied van klimaat en energie, en de Chinese deelname aan vredesoperaties en bestrijding van piraterij hebben in veel landen geleid tot een opwaardering van de strategische relaties met China. De meeste internationale invloed ontleent Peking echter aan het verlangen van buitenlandse regeringen en bedrijven om toegang te krijgen tot de grote Chinese markt en om zelf Chinese investeringen aan te trekken. Met een groot aantal bezoeken van bewindslieden aan China weet Peking zich dan ook verzekerd van niet-aflatende internationale aandacht.⁴⁸

In zijn buitenlandse beleid streeft China naar een multipolaire wereld, waarin onder andere Rusland, de VS, India en de EU de andere polen zijn. De relatie met de VS blijft belangrijk, onder meer vanwege de Amerikaanse militaire aanwezigheid in de regio, de handelsbelangen en de financiële relatie tussen China en de VS. Het buitenlandse beleid blijft voor China vooral een middel om de binnenlandse agenda te bevorderen, met als voornaamste doelstellingen de maatschappelijke stabiliteit en het welzijn van de bevolking. Daarbij is het Chinese buitenlandbeleid gebaseerd op beginselen als soevereiniteit, territoriale integriteit en niet-inmenging in elkaars binnenlandse aangelegenheden, met als eerste focus de regionale belangen en in verlengde daarvan de relatie met de VS.

In Europa zijn vooral Duitsland en in mindere mate Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk voor China belangrijk. Duitsland is voor Peking binnen Europa verreweg de belangrijkste handelspartner. Nederland is de tweede handelspartner binnen de EU voor China. Het voortbestaan van de euro wordt beschouwd als belangrijk tegenwicht voor de dollar.⁴⁹ Voor China is het van groot belang dat met betrekking tot Tibet en Taiwan de internationale gemeenschap het één-China-beleid en territoriale integriteit erkent en steunt. Verder spelen buitenlands-politieke doelstellingen als internationale aanvaarding van China's buitenlandse handelsbeleid en het zekerstellen van de aanvoer van grondstoffen en energie een belangrijke rol.

⁴⁶ Economist Intelligence Unit, *Country Report China*, augustus, juli, juni, mei, april, maart, februari, januari 2012.

⁴⁷ Economist Intelligence Unit, *Country Report China*, augustus, juli, juni, mei, april, maart, februari, januari 2012.

⁴⁸ Economist Intelligence Unit, *Country Report China*, augustus, juli, juni, mei, april, maart, februari, januari 2012.

⁴⁹ Trouw, *Merkel is China's Miss Europe*, 30 augustus 2012.

In regionale diplomatie en conflicten wordt Peking steeds assertiever. Zo zijn sinds 2009 door de oplopende spanningen als gevolg van conflicterende claims rond de energierijke en strategisch belangrijke Oost- en vooral Zuid-Chinese Zee de Chinese betrekkingen met de Filippijnen, Vietnam, Maleisië, Brunei en ook Japan⁵⁰ aanzienlijk verslechterd. De Zuid-Chinese Zee (in Vietnam steevast aangeduid als Oostzee) is van vitaal belang voor het wereldhandelsverkeer en bevat grote rijkdommen aan vis, olie en gas. Incidenten doen zich met regelmaat voor. China handhaaft historisch gestaafde claims op ongeveer 80% van de Zuid-Chinese Zee en haar eilanden, welke claims op juridische gronden worden betwist door de Filippijnen, Vietnam, Maleisië, Brunei en Taiwan.⁵¹

De situatie in de Oost- en Zuid-Chinese Zee kan niet los worden gezien van de toenemende rivaliteit tussen China en de VS in de Azië-Pacific regio. De machtsstrijd tussen China en de VS, als bondgenoot van Japan en de Filippijnen, spitst zich daar toe.⁵² Begin 2012 besloot president Obama dat de VS als reactie op de opkomst van China het zwaartepunt van hun militaire inzet moesten verleggen van Europa naar Oost-Azië.⁵³

Op de dag in 2012 dat China en Japan stilstonden bij één van de gevoeligste historische episodes in hun onderlinge betrekkingen, het Mantsjoerije-incident van 18 september 1931, leidde de ruzie over een groep onbewoonde eilandjes in de Oost-Chinese Zee hoog op. De Japanse aankoop van drie Senkaku/Diaoyu-eilanden leidde tot felle anti-Japanse protesten binnen en buiten China.⁵⁴

Relatie met de VS

China is in de afgelopen jaren de grootste exporteur ter wereld geworden en is nu na de VS de tweede economie van de wereld. In de verslagperiode kwamen de betrekkingen tussen beide wereldmachten geregeld onder druk te staan.⁵⁵ Voorbeelden vormden het Chinese veto over de VN-resolutie voor Syrië, het Chinese monetaire beleid, en de houding tegenover klimaatverdragen en vrije wereldhandel (protectionisme, subsidiëring en handelstarieven). Van zijn kant verhoogde president Obama de tarieven op de invoer van bepaalde Chinese producten, en verbood soms Chinese investeringen in Amerikaanse bedrijven en de export van Amerikaanse *hightech*-producten. Tijdens zijn kennismakingsbezoek aan de VS in februari 2012 probeerde de beoogde nieuwe Chinese leider Xi Jinping dan ook de zorgen in de VS over de toenemende economische en militaire rivaliteit tussen beide landen⁵⁶ weg te nemen, door de nadruk te leggen op het belang van een wederzijds partnerschap.⁵⁷

Ondanks het verschijnen van soms kritische artikelen in de Chinese staatsmedia over de gebreken van de westerse democratieën in het algemeen en die van de VS

⁵⁰ Trouw, *China en Japan ruziën over vijf mini-eilandjes*, 12 juli 2012.

⁵¹ NRC Handelsblad, *Zuid-Chinese Zee splijt Aziatische top*, 13 juli 2012.

⁵² Sybilla Claus, *Kiezen tussen "Yankees" of het "gele gevaar"*, Trouw, 22 mei 2012.

⁵³ International Crisis Group, *Stirring up the South China Sea (I)*, Asia Report Nr. 223, 23 april 2012.

⁵⁴ De Volkskrant, *Eilandenruzie Japan vs China escaleert*, 19 september 2012; Het Financieele Dagblad, *China geeft betogers vrije hand*, 18 september 2012; NRC Next, *De gevaarlijkste oude wonden van Azië*, 18 september 2012; Nederlands Dagblad, *Opgeklopt patriottisme over "heilige grond"*, 18 september 2012.

⁵⁵ Het Financieele Dagblad, *"China-bashing" van presidentskandidaten tart Peking*, 22 oktober 2012.

⁵⁶ Richard A. Clarke, *How China steals our secrets*, NYTimes.com, 2 april 2012.

⁵⁷ Eva Ludemann, *Koersmanipulator versus angstaas*, Dagblad De Pers, 29 februari 2012; Peter Zantingh, *Xi Jinping in de VS: een wereldleider in spé stelt zich voor*, nrc.nl, 14 februari 2012; Sybilla Claus, *Xi en Obama lachen vriendelijk bij eerste treffen*, Trouw, 16 februari 2012; Arie Elshout, *China's komende leider bij Obama*, Volkskrant, 15 februari 2012; Robert van Dijk, *Niet te corrumperen en uitermate ambitieus. Chinese "kroonprins" Xi Jinping maakt vandaag zijn opwachting bij de Amerikaanse president Barack Obama*, Financieele dagblad, 14 februari 2012.

in het bijzonder,⁵⁸ blijft Peking vasthouden aan goede betrekkingen met Washington. In de in april 2012 gepresenteerde "nieuwe start" van het buitenlandse beleid werd gesteld dat China en de VS geen andere keus hebben dan elkaar de ruimte te geven, omdat ze "zijn voorbestemd een gemeenschap te vormen van gedeelde belangen, verantwoordelijkheden en bestemmingen."

Chen Guangcheng

Ook de affaire van de blinde activist Chen Guangcheng, die eind april 2012 zijn toevlucht zocht in de Amerikaanse ambassade in Peking tijdens het bezoek van minister Hillary Clinton van Buitenlandse Zaken en die daarmee een diplomatieke crisis tussen China en de VS veroorzaakte, lijkt daarin geen verandering te brengen.⁵⁹ Om Chinees gezichtsverlies te voorkomen, kwamen Peking en de Amerikanen in mei 2012 uiteindelijk overeen dat Chen met zijn gezin voor studie naar de VS mocht vertrekken.⁶⁰ Chen Guangcheng heeft nooit gepleit voor afschaffing van het éénpartijsysteem of invoering van westerse vormen van democratie. Hij trad op als belangenbehartiger van de boeren. Toen hij zich als "herboren christen" ging keren tegen gedwongen abortussen en sterilisaties, kwam hij in conflict met de communistische partij.⁶¹

2.3 Veiligheidssituatie

De veiligheidssituatie in China was in de verslagperiode over het algemeen redelijk stabiel. Potentiële spanningen hingen samen met de kwesties Taiwan, Tibet en Xinjiang, en met toenemende sociale onrust. Demonstraties, arbeidsonrust, stakingen en bestorming van lokale overheidsgebouwen vonden in veel gevallen plaats als gevolg van frustratie over zaken als groeiende werkloosheid door sluiting van bedrijven, het niet uitbetalen van achterstallige lonen/salarissen, corruptie van plaatselijke overheden, gedwongen verhuizingen, milieuvervuiling en ontneming van onroerend goedrechten. Het kwam voor dat bij deze demonstraties doden en gewonden vielen.⁶²

Xinjiang

Hoewel Xinjiang over het algemeen vrij te bereizen is voor zowel Chinese burgers als buitenlanders worden de reismogelijkheden in bepaalde gebieden soms beperkt naar aanleiding van de geregeld voorkomende onlusten. Ook drugsmokkel vormt een probleem, vooral op de grens met Afghanistan, Tadjikistan en Pakistan. Voor het rondreizen in de grensgebieden kan in sommige gevallen een *bianfang zheng* (grensvergunning) nodig zijn, die verkregen kan worden bij het lokale *Public Security Bureau* (PSB).⁶³ Zie voor de situatie in Xinjiang ook paragraaf 3.4.2.

⁵⁸ Zhuang Pinghui, *US condemned as a money-mad fake democracy*, People's Daily, 24 april 2012; Jane Perlez, *Chinese insider offers rare glimpse of U.S.-China frictions*, NYTimes.com, 2 april 2012.

⁵⁹ Jane Perlez en Steven Lee Myers, *From China, activist pleads for help in call to U.S. hearing*, NYTimes.com, 3 mei 2012; Jane Perlez en Sharon LaFranière, *Chinese dissident is released from embassy, causing turmoil for U.S.*, NYTimes.com, 2 mei 2012; Trouw, *Dissident Chen wordt een raadsel*, 3 mei 2012; Trouw, *VS en China vermanen elkaar om kwestie-Chen*, 3 mei 2012; Steven Lee Myers, *Obama approach to diplomacy faces test in China*, NYTimes.com, 1 mei 2012; Steven Lee Myers en Andrew Jacobs, *On a tightrope, president prods China on rights*, NYTimes.com, 30 april 2012; Oscar Garschagen, *Blinde dwingt China in het beklagdenbankje*, NRC Handelsblad, 1 mei 2012.

⁶⁰ Trouw, *Veilig in New York, bezorgd over thuisfront*, 21 mei 2012;

⁶¹ Oscar Garschagen, *Ik denk dat ik nu eindelijk vrij ben*, NRC Next, 11 mei 2012; Mirjam Remie, *China gaat mishandeling van Chen door lokale autoriteiten onderzoeken*, nrc.nl, 8 mei 2012; Hans Moleman, *Dissident Chen vertrekt uit Amerikaanse missie in Peking*, Volkskrant, 3 mei 2012; NRC Next, *De grens lijkt bereikt voor blinde advocaat*, 3 mei 2012.

⁶² U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁶³ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

In de *Xinjiang Uighur Autonomous Region* vonden in 2011 diverse ernstige gewelddadigheden plaats, gedeeltelijk met een etnische achtergrond. Zo werd in juli een politiebureau in de stad Hotan aangevallen en waren er gewelddadigheden in Kashgar. Daarbij vielen enkele tientallen doden. Ook waren er verspreide kleinere incidenten in andere delen van Xinjiang. De Chinese staatsmedia spraken van "geplande incidenten door Oeigoerse terroristen." Deze lezing werd bestreden door Oeigoerse organisaties buiten China. In de periode van 1 augustus tot 15 oktober 2011 voerde het *Xinjiang Public Security Department* een "Strike Hard-campagne tegen gewelddadige terroristische misdaad."⁶⁴

Tibetaanse Autonome Regio (TAR)

De landsgrenzen van Tibet met India, Nepal, Bhutan en Birma zijn zeer streng beveiligd. Er is weinig criminaliteit in de TAR. Tijdens herdenkingsdagen en plaatselijke feestdagen worden de veiligheidsmaatregelen nog verder verscherpt. Buitenlandse reizigers hebben in Tibet een speciale vergunning (*permit*) nodig, waarin de te bezoeken regio's genoemd worden. Voor sommige grensgebieden dient de reisorganisatie naast de *permit* ook een grensvergunning (*bianfang zheng*) aan te vragen. Ook Chinese burgers die in Tibet reizen hebben voor sommige grensgebieden in Tibet een speciale *bianfang zheng* nodig. Zij dienen die zelf bij het *Public Security Bureau* (PSB) aan te vragen, voordat zij naar het gebied reizen. De namen van deze grensgebieden staan in het Chinees op de website van de lokale autoriteiten van Tibet aangegeven.⁶⁵

Ook in Tibet streeft Peking het dubbele doel na van ontwikkeling en sociale stabiliteit. Voor Tibet, nog steeds het minst ontwikkelde deel van China, wordt in de vijfjarenplannen gestreefd naar een jaarlijkse BBP-groei van 13% (nationaal 7,5%). Voor de komende vijf jaar staan 255 infrastructuurprojecten gepland ter waarde van ruim RMB 600 miljard in onder andere de landbouw, traditionele geneeskunde en het toerisme.⁶⁶

Lokaal bleven zich in de verslagperiode echter spanningen voordoen, die werden gevoed door grieven over restrictieve overheidsmaatregelen op het gebied van de religieuze praktijk, taal, cultuur en onderwijs. In de verslagperiode werd geen vooruitgang geboekt in de onderhandelingen tussen China en vertegenwoordigers van de Dalai Lama. In 2011 en 2012 resulteerden de Tibetaanse protesten in een golf van zelfverbrandingen onder jonge boeddhistische monniken. Deze begonnen in maart 2011 in het Kirti-klooster in een Tibetaans gebied in de provincie Sichuan en verspreidden zich daarna verder over de Tibetaanse gebieden. De meeste zelfverbrandingen vonden buiten de TAR plaats.⁶⁷

Leger en politie

De binnenlandse veiligheid valt onder de verantwoordelijkheid van het Volksbevrijdingsleger (*People's Liberation Army*, PLA, 1,25 miljoen personen) van het ministerie van Defensie en de Gewapende Volkspolitie (*People's Armed Police*, PAP, 1,5 miljoen personen) van het ministerie van Openbare Veiligheid. Formeel controleert het Nationaal Volkscongres de voor leger en politie verantwoordelijke ministers en het Centraal Militair Comité. In de praktijk worden ze aangestuurd door

⁶⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁶⁵ Zie voor de situatie in Tibet ook paragraaf 3.4.1.

⁶⁶ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁶⁷ Zie verder paragraaf 3.4.1.

het Centraal Militair Comité van de Communistische Partij. De Chinese defensie-uitgaven bedragen 4,3% van het BBP (plaats 21 op de wereldranglijst).⁶⁸

Daarnaast zijn er 600.000 legerreservisten en een volksmilitie van in totaal tien miljoen personen, die onder bevel staan van militaire organen. Zij zijn belast met verdedigingstaken en het helpen bij het handhaven van de openbare orde. Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw is China bezig met de modernisering van het PLA. Daarbij moet de krijgsmacht geleidelijk worden afgeslankt en slagvaardiger gemaakt, zodat ze klaar is voor de uitdagingen van de 21^e eeuw. De geregeld oplopende spanningen in de Zuid-Chinese zee met vooral de Filipijnen en de geostrategische concurrentie met de VS in Oost-Azië vormen hiervoor belangrijke stimulansen.⁶⁹ Uitbreiding van traditionele onderdelen als de marine en de luchtmacht heeft daarbij prioriteit. Versterking van de Chinese defensie-industrie moet de traditionele afhankelijkheid van de Russische luchtvaartindustrie beëindigen. Ook heeft China de laatste jaren veel geïnvesteerd in technologisch geavanceerde sectoren als digitale oorlogvoering (*cyber warfare*) en ruimtevaart.⁷⁰

⁶⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 15 mei 2012).

⁶⁹ International Crisis Group, *Stirring up the South China Sea (I)*, Asia Report Nr. 223, 23 april 2012.

⁷⁰ WSJ - Is China About to Get Its Military Jet Engine Program Off the Ground?
<http://blogs.wsj.com/chinarealtime/2012/05/14/is-china-about-to-get-its-military-jet-engine-program-off-the-ground/?mod=WSJBlog&mod=chinablog>; China sign post blog - China's Rising Seaborne Food and Fuel Imports: Propelling Naval Expansion?
<http://www.chinasignpost.com/2012/05/chinas-rising-seaborne-food-and-fuel-imports-propelling-naval-expansion/>.

3 MENSENRECHTEN

3.1 Juridische context

3.1.1 *Verdragen en protocollen*

China heeft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (New York, 10-12-1948) getekend en is onder meer partij bij:

- Het Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide (Parijs, 09-12-1948).
- Het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD; New York, 07-03-1966).
- Het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR; New York, 19-12-1966). Hierbij werd een voorbehoud gemaakt ten aanzien van artikel 8, sectie 1 onder a, waardoor China zich niet verplicht acht onafhankelijke vakbonden toe te staan. China erkent alleen de *All China Federation of Trade Unions*, die onder staatstoezicht staat. Ook heeft China de Conventies 29 en 105 van de ILO over dwangarbeid niet geratificeerd. Peking heeft zijn intentie uitgesproken gebruik te zullen blijven maken van het veel bekritiseerde "re-education through labour (RTL)-systeem.
- Het Internationaal Verdrag inzake de bestrijding en bestraffing van de misdaad van apartheid (New York, 30-11-1979).
- Het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen (CEDAW; New York, 18-12-1979).
- Het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (CAT; New York, 10-12-1984). China heeft de *Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* geratificeerd, maar heeft het *Optional Protocol on the Convention against Torture* (OPCAT) en de *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances* nog niet ondertekend.
- Het Verdrag inzake de rechten van het kind (CRC; New York, 20-11-1989).

China is ook partij bij het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (Genève, 28-07-1951 en bij het (aanvullende) Protocol bij dit Verdrag (New York, 31-01-1967).

China heeft voorts op 5 oktober 1998 het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (*International Covenant on Civil and Political Rights*, ICCPR/BUPO; New York, 19-12-1966) ondertekend, maar nog niet bekrachtigd. Ondanks herhaaldelijk aandringen van onder andere EU-zijde en diverse lidstaten (waaronder Nederland) wil China geen tijdpad voor bekrachtiging noemen. Volgens de Chinese autoriteiten vormt ratificatie van het ICCPR een lange-termijndoelstelling. Gedurende de verslagperiode is hiermee geen vooruitgang geboekt.⁷¹

China is geen partij bij het Statuut van Rome (het Internationaal Strafhof).

Op 23 december 2009 is China partij geworden bij het *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing*

⁷¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (New York, 15 november 2000).

3.1.2 *Nationale wetgeving*

Grondwet

De Chinese Grondwet legt de basisrechten en -plichten van de burgers vast en vormt de basis voor de politieke structuur en de verdeling van de macht. Echter, veel constitutionele bepalingen worden niet via andere wetten uitgevoerd en daardoor worden ze geen dwingende rechtspraak. Het is ook geen uitzondering dat wetten en regels tegen de (geest van de) Grondwet indruisen.⁷²

Nationaal Actieplan ter Verbetering van de Mensenrechten

In april 2009 maakte de Chinese overheid haar allereerste *National Human Rights Action Plan* (NHRAP) bekend. Gedurende de verslagperiode werden de laatste fasen van de invoering afgerond. Op 12 juni 2011 verklaarde de Chinese regering, ondanks de volgens velen voortdurende verslechtering van de mensenrechtensituatie, alle doelstellingen van het NHRAP te hebben bereikt.⁷³

De reacties waren gemengd. Internationale mensenrechtenorganisaties prezen China voor het opnemen van mensenrechtenonderwerpen in het overheidsbeleid en voor het bereiken van enkele NHRAP-doelstellingen, vooral op het gebied van armoedebestrijding, gezondheidszorg, onderwijs (minimaal negen jaar verplicht onderwijs voor iedereen) en sociale zorg. Tegelijkertijd was er ook kritiek op de sterke nadruk op economische en sociale ontwikkeling, terwijl burgerrechten en politieke rechten onderbelicht bleven. Zo heeft de regering onder andere niet voldaan aan de zelf opgelegde NHRAP-verplichtingen op het gebied van detentie, marteling, doodstraf, eerlijke procesvoering, het recht op informatie, de vrijheid van vereniging en vergadering en de rechten van minderheden.⁷⁴

Gebrekkige implementatie van wetgeving

Ook in de afgelopen verslagperiode bleef de invoering van wetgeving een punt van zorg in China. Vooral op lokaal niveau was er gebrek aan capaciteit om ontwikkelingen op het gebied van nieuwe wetgeving bij te houden. Rechters, advocaten en lokale bestuurders waren vaak nauwelijks op de hoogte van nieuwe wetgeving. Ook was er sprake van belangentegenstellingen tussen de centrale en lokale overheden. Lokale overheden moesten bijvoorbeeld voldoen aan centraal gestelde groeidoelstellingen, die soms strijdig waren met milieu- en veiligheidsmaatregelen in mijnen en fabrieken. Correcte handhaving van wetgeving in heel China werd daardoor bemoeilijkt.⁷⁵ In juni 2012 is een nieuw NHRAP voor de periode 2012-2015 gepubliceerd.⁷⁶

3.1.3 *Toezicht*

Verenigde Naties (VN)

⁷² U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁷³ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

⁷⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁷⁵ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁷⁶ Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *National Human Rights Action Plan of China (2012-2015)*, juni 2012.

Door de VN wordt de mensenrechtensituatie in China kritisch gevolgd. China werd tot nog toe bezocht door de Speciale Rapporteurs voor Willekeurige Hechtenis (1997 en 2004), Recht op Onderwijs (2003), Foltering (2005) en het Recht op Voedsel (2010). Bezoeken van Speciale Rapporteurs van de VN verlopen over het algemeen moeizaam. Over verzoeken van de VN aan China om Speciale Rapporteurs toe te laten op het gebied van Religieuze Vrijheid, en Mensenrechten en Extreme Armoede wordt onderhandeld. De Chinese overheid heeft niet geantwoord op verzoeken van de Speciale Rapporteurs voor de Vrijheid van Vereniging en Vergadering, Buitengerechtelijke Executies, Giftig Afval, Gezondheidszorg, Mensenrechtenverdedigers, Huisvesting, Minderheden, Schoon Drinkwater en Sanitair, Buitenlandse Schulden en Onafhankelijke Rechters en Advocaten. De Hoge commissaris van de VN voor de Mensenrechten (UNHCHR) heeft verzocht een kantoor in China te mogen openen, maar heeft hiervoor nog geen toestemming gekregen. Wel vindt tot op zekere hoogte technische samenwerking plaats tussen China en UNHCHR. Zo werd in december 2011 gezamenlijk een seminar over de doodstraf georganiseerd in Hangzhou.

De Europese Unie (EU)

De Europese Unie onderhoudt sinds 1995 een halfjaarlijkse dialoog met China over de mensenrechten. Deze dialoog vindt in principe tegelijk plaats met mensenrechtenseminars, waaraan academische experts, ngo's en andere vertegenwoordigers uit de EU en China deelnemen. De mensenrechtendialoog tussen China en de EU heeft als voornaamste doel concrete verbeteringen in de mensenrechtensituatie in China te bevorderen. Aandachtspunten tijdens de dialoog zijn onder meer de doodstraf, administratieve detentie, foltering, respect voor culturele en religieuze rechten van etnische minderheden in onder andere Tibet en Xinjiang, vrijheid van religie, vrijheid van vergadering, vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. Verder worden individuele zaken van politieke gevangenen opgebracht.⁷⁷

In 2010 en 2011 annuleerde China eenzijdig de najaarssessies van de EU-China Mensenrechtendialoog, waarmee de frequentie *de facto* teruggebracht werd tot éénmaal per jaar. Ook zijn de dialoog en het *legal seminar* uit elkaar getrokken en worden niet meer tegelijkertijd gehouden.⁷⁸

(Internationale) ngo's

Organisaties als *Amnesty International*, *Human Rights Watch*, *Human Rights in China* en *Reporters without Borders* volgen de mensenrechtensituatie in China kritisch. Deze organisaties hebben geen kantoren in China (Hongkong uitgezonderd), omdat onafhankelijke mensenrechtenorganisaties in China niet zijn toegestaan. De Chinese regering beschouwt onafhankelijke mensenrechtenbeoordeling als destabiliserend en het opleggen van "westerse waarden". Mensenrechtenorganisaties maken daarom gebruik van een uitgebreid netwerk van informanten. Deze informanten kunnen niet openlijk hun werk doen en lopen het risico opgepakt te worden, wanneer bekend wordt dat zij actief zijn voor organisaties die in China verboden zijn.⁷⁹

⁷⁷ Minister van Buitenlandse Zaken, dr. U. Rosenthal, *Beantwoording vragen van het lid Van Bommel (SP) over recente zelfverbrandingen in Tibet*, november 2011.

⁷⁸ Minister van Buitenlandse Zaken, dr. U. Rosenthal, *Beantwoording vragen van het lid Van Bommel (SP) over recente zelfverbrandingen in Tibet*, november 2011.

⁷⁹ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

Behalve gewone ngo's zijn in China ook zogeheten *government-organised non-governmental organisations* (GONGO's) actief op terreinen waar zich in andere landen *civil society*- en lobbygroepen sterk voor zouden maken, zoals het milieu en vrouwenrechten. Deze groeperingen worden in China aangeduid als *social organisations of affiliated units*. Zij staan geregistreerd bij het *Ministry of Civil Affairs* (MCA). Alle ngo's in China dienen zich te registreren bij de overheid. Afhankelijk van het bereik van een ngo (dorpsniveau, provinciaal, nationaal, internationaal) meldt een ngo zich bij de lokale, provinciale of centrale overheid. Volgens het MCA waren er eind 2010 ongeveer 440.000 officieel geregistreerde ngo's in China.⁸⁰

Om zich te kunnen registreren, moet een ngo zich door een overheidsinstantie laten sponsoren. Sinds juli 2011 wordt in onder andere Shenzhen, Shanghai en Peking geëxperimenteerd met directe registratie bij het ministerie zonder verplichte organisatiesponsor. Deze versoepeling geldt niet voor ngo's die zich bezighouden met advocatuur of andere potentieel politiek gevoelige terreinen. De Chinese overheid gebruikt overigens al sinds 2007 liever de term "sociale organisatie" dan ngo of "civiele organisatie", omdat de laatste twee teveel contrasteren met "officieel". Tot op heden functioneren veel organisaties die zich niet officieel als ngo kunnen of willen registreren in een juridisch (de facto illegaal) vacuüm, waardoor ze zeer kwetsbaar zijn.⁸¹

3.2 Naleving en schendingen⁸²

China ondergaat een massaal sociaal en economisch veranderingsproces. Tegelijkertijd is het regime bezig met een leiderschapswisseling, die meestal éénmaal per decennium plaats vindt. Beide factoren hebben de mensenrechtensituatie gedurende de verslagperiode sterk beïnvloed.

Gedurende de afgelopen verslagperiode boekte de Chinese overheid naar eigen zeggen gestage vooruitgang bij de bescherming van de mensenrechten. Dankzij de economische ontwikkeling konden economische en sociale rechten worden uitgebreid en kon de rechtszekerheid worden versterkt door de invoering van nieuwe wetten en amendementen op bestaande wetten, aldus de officiële visie. Critici maakten zich echter zorgen over de correcte invoering van wetgeving en het ontbreken van een onafhankelijke rechterlijke macht.

In de verslagperiode verslechterde de situatie vooral voor mensenrechtenverdedigers (*Human Rights Defenders*, HRD's), zowel individuen als organisaties. Uit angst voor een door de gebeurtenissen in het Midden-Oosten en Noord-Afrika geïnspireerde protestbeweging begon in februari 2011 een politiecampagne tegen oproepen voor een "Jasmijnrevolutie" in China, die de hele verdere verslagperiode aanhield. De repressie, één van de hevigste sinds 1989, richtte zich vooral tegen mensenrechtenverdedigers, onder wie advocaten, politieke activisten, bloggers en voorvechters van religieuze en etnische minderheden in onder andere Tibet en Xinjiang. De pers- en internetcensuur werd uitgebreid en de bewegingsvrijheid van veel dissidenten en critici werd beperkt. Tijdens

⁸⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁸¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁸² In deze en volgende paragrafen worden geregeld individuele gevallen genoemd. Deze dienen slechts ter illustratie en vormen geen uitputtende opsomming.

internationale bijeenkomsten, bezoeken van buitenlandse functionarissen en gevoelige herdenkingen werden deze maatregelen nog verder verscherpt.⁸³

Eenzijds bestaat er bij de Chinese autoriteiten bezorgdheid over de stabiliteit in een tijd van door de ongelijke economische ontwikkeling veroorzaakte toenemende spanningen. Anderzijds wordt de noodzaak ingezien van administratieve, economische en sociale hervormingen om het bestaande systeem efficiënter te maken en beter te laten aansluiten bij de behoeften van de bevolking. Absolute premisse voor elke hervorming blijft echter de suprematie van de partij. Spontane maatschappelijke betrokkenheid en activiteiten van politieke of bestuurlijke aard zijn daarom ongewenst. De Chinese autoriteiten willen vooral voorkomen dat er een kritische massabeweging ontstaat met een nationaal netwerk. Opstandjes en relletjes worden daarom als lokaal getypeerd. Wanneer sprake is van een begin van een nationaal netwerk, wordt door de autoriteiten hard ingegrepen. De vaak tegenstrijdige ontwikkelingen in de verslagperiode vormen dan ook een illustratie van de moeilijkheden die worden ondervonden bij het combineren van de doelstellingen van hervorming en stabiliteit.⁸⁴

3.2.1 Vrijheid van meningsuiting

Algemeen

De Chinese Grondwet voorziet in vrijheid van meningsuiting en persvrijheid, maar in de praktijk zijn deze aan aanzienlijke beperkingen onderworpen. Gedurende de verslagperiode bleven de autoriteiten alle soorten media, inclusief internet, streng controleren, censureren en gebruiken om de officiële opvattingen en de CCP-ideologie te propageren. Voor verslaggeving met betrekking tot politiek gevoelige thema's, zoals Tibet, Taiwan, Xinjiang en de CCP gold een ban. Alleen het officiële nieuwsagentschap Xinhua mocht daarover rapporteren. De regering bleef de nationale en internationale wettelijke garanties voor vrijheid van meningsuiting en persvrijheid schenden door beperkingen op te leggen aan journalisten, bloggers en de naar schatting meer dan 500 miljoen internetgebruikers.⁸⁵

Ook bedrijven, zoals *internet service providers*, wordt censuur opgelegd. Wanneer op een *server* ongewenste uitspraken worden gedaan, wordt het bedrijf daar op aangesproken. Bedrijven hebben dus ook censuurwaakhonden in dienst.⁸⁶

Informatie die China internationaal in verlegenheid zou kunnen brengen, werd door de Chinese autoriteiten aangemerkt als 'staatsgeheim', maar deze term is in de wet niet duidelijk gedefinieerd. De toegang tot veel buitenlandse websites, inclusief *Facebook*, *Twitter* en *YouTube*, werd geblokkeerd, evenals zoektermen als "Egypte" en "jasmijn". Maar door de opkomst van Chinese *online social networks*, vooral *Sina's Weibo* met 300 miljoen gebruikers, is een nieuw platform ontstaan om meningen te uiten en de officiële beperkingen van de vrijheid van meningsuiting uit te dagen. De overheid controleerde ook de inhoud van verstuurd sms-berichten in het land. Er zou vooral gezocht worden naar personen die de berichtjes gebruiken

⁸³ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁸⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁸⁵ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁸⁶ Freedom House, *Freedom in the World, China*, 2011 en 2012.

voor frauduleuze financiële praktijken, voor pornografische doeleinden of voor politiek ondermijnende activiteiten.⁸⁷

Op de Index voor Persvrijheid 2011-2012 van *Reporters Without Borders* neemt China de 174^e plaats in (van 179 landen).⁸⁸

Het staatspersbureau *Xinhua* speelt vanouds een grote rol bij de propaganda en censuur door de CCP. De autoriteiten laten niet toe dat de leidende rol van de CCP wordt aangetast, in gevaar wordt gebracht, dat kritiek wordt geleverd op regeringsleiders of officiële beleidsuitgangspunten van de partij. Op door de autoriteiten als minder politiek gevoelig beschouwde onderwerpen, zoals natuurrampen en lokale corruptie, is het in het algemeen mogelijk om zonder consequenties kritiek te uiten. Het is vooraf echter niet altijd duidelijk waar de grens ligt van wat als politiek gevoelig wordt beschouwd en daarom niet geoorloofd is.⁸⁹

In 2011 werden minstens 34 Chinese journalisten tot gevangenisstraffen veroordeeld wegens overtreding van de dubbelzinnige "*inciting subversion*" en "*revealing state secrets*" wetten. Soms werden zeer hoge straffen opgelegd.⁹⁰

Journalisten die tijdens de verslagperiode nog in de gevangenis zaten, waren onder meer Lu Gengsong, Lu Jianhua en Shia Tao. Oeigoerse *webmasters* Dilshat Perhat, Nureli Azat en Nijat Azat zaten in de gevangenis om reden van het in gevaar brengen van de staatsveiligheid. Het *Committee to Protect Journalists* (CPJ) rapporteerde eind december 2011 dat van de 27 journalisten, van wie bekend is dat ze gevangen zitten, er tien Tibetaans zijn en zes Oeigoer.⁹¹ In september 2012 werd ook de bekende academicus en internetauteur Jiao Guobiao gevangengezet na publicaties over het geschil tussen China en Taiwan over de Diaoyu-eilanden.⁹²

Chinese pers

Het Chinese Volksdagblad is al zestig jaar de spreekbuis van de CCP en daarmee het toonaangevende medium voor wat betreft de correcte partijlijn.⁹³ Het Volksdagblad is overigens niet de meest gelezen krant van het land. Sinds de vergaande commercialisering van de Chinese media is die rol weggelegd voor een veelheid aan populaire tabloids en lokale kranten, waarin vooral sport en economisch nieuws te vinden zijn. De berichtgeving over politieke zaken en gevoelige onderwerpen in deze commerciële kranten wijkt echter nooit af van de lijn van het Volksdagblad. Dat zou kunnen leiden tot sluiting van de krant. De meeste gedrukte en elektronische media, en uitgeverijen zijn verbonden met de CCP of een overheidsinstantie. Een klein

⁸⁷ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

⁸⁸ Reporters Without Borders, Press Freedom Index 2011-2012: http://en.rsf.org/press-freedom-index-2011-2012_1043.html (geraadpleegd op 12 juni 2012).

⁸⁹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

⁹⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

⁹¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁹² Committee to Protect Journalists (CPJ), *Chinese Internet writer detained after posting on Diaoyu*, 18 september 2012.

⁹³ Wat de media betreft zijn de belangrijkste autoriteiten in hiërarchische volgorde: het Politburo lid Li Changchun, het Propaganda Department van het Centraal Comité van de CCP, het State Council Information Office, het ministerie van Cultuur, het ministerie van Onderwijs, de State Administration of Press and Publishing, de State Administration of Radio, Film and Television, en het ministerie van Industrie en Informatie. De belangrijkste uitvoerders op ministerieel niveau zijn het Persbureau Xinhua (ook: Nieuw China), de krant People's Daily en het tijdschrift Seek Truth from Facts. De uitvoerders op vice-ministerieel niveau zijn: CCTV, China Radio International, China News Radio, Guangming Daily, Economic Daily, China Daily en China News Service. Op burgemeestersniveau zijn er de lokale partijbladen.

aantal gedrukte media is in particulier bezit, maar geen enkel televisie- of radiostation.⁹⁴

Imagebuilding en publieksdiplomatie zijn belangrijke onderdelen geworden van het Chinese buitenlandse beleid. Om het gewenste Confuciaanse imago van een vreedzaam, harmonieus land te creëren, besteedt China jaarlijks ongeveer vijf miljard euro, de financiële nasleep van de Olympische Spelen in 2008 en de Wereldtentoonstelling in 2010 niet meegerekend. Met dat geld wordt onder andere het 24-uurskanaal *CNC World* ontwikkeld naar het voorbeeld van *Al Jazeera International*. Verder verschijnen in steeds meer landen en steeds meer talen internationale edities van de *Global Times*, *China Daily* en *People's Daily*. De laatste krant ging onlangs in New York naar de beurs en is al net zo groot als *The New York Times*. Ook het aantal Confucius-instituten voor Chinese taal en cultuur groeit snel en bedraagt nu 500 in 80 landen.⁹⁵

Internationale pers

In 2009 werden nieuwe voorschriften voor Chinese journalisten en voor journalisten uit Hongkong en Macau ingevoerd, waarna volgens de *Foreign Correspondents Club China* in de volgende jaren een scherpere toepassing van de bestaande regels volgde. Zo werden Chinese assistenten van buitenlandse correspondenten opnieuw geïnformeerd dat zij geen journalistieke taken dienden te verrichten, geen informatie mochten verstrekken buiten wat via de officiële kanalen van de Chinese overheid is bevestigd en alleen een zakelijke relatie met de buitenlandse werkgever dienden te onderhouden. De sancties bestonden in de verslagperiode uit ontslag, gevangenisstraffen en verlies van accreditatie. Deze gedragscode bestond al enkele jaren, maar werd langere tijd niet streng nageleefd. Ook werden de afgelopen jaren de perskaarten van geaccrediteerde journalisten vervangen door modernere versies met geavanceerde veiligheidskenmerken om de controle op geaccrediteerde journalisten te vergemakkelijken.⁹⁶

De media in China stonden in de verslagperiode onder druk en er deden zich de nodige incidenten voor. In de afgelopen twee jaar hebben 27 buitenlandse journalisten langer dan gebruikelijk moeten wachten op de verlenging van hun visa en kregen 28 journalisten geen toestemming om in China te werken. Vooral sinds begin 2012 stelt China zich weer harder op tegen de buitenlandse pers. Zo werd begin mei 2012 voor het eerst sinds 1998 een buitenlandse correspondent gedwongen het land te verlaten uit onvrede over de berichtgeving van de betrokkene.

Het betrof Melissa Chan, een Amerikaanse van Chinese afkomst die sinds 2006 voor de Arabische nieuwszender *Al Jazeera* in Peking werkte. Chan maakte reportages over de "zwarte gevangenschappen", waarin veel critici van het regime worden opgesloten, over de dissident Liu Xiaobo, de families van schoolkinderen die omkwamen bij de aardbeving in Sichuan en over de recente golf Tibetaanse zelfverbrandingen. Volgens de *Foreign Correspondents Club China* past de uitwijzing van Chan en de sluiting van *Al Jazeera* in een "recent patroon, waarin gepoogd wordt journalisten te intimideren en te censureren door te dreigen met het intrekken van hun visa". Zo werden begin mei 2012 ook twaalf buitenlandse correspondenten bij de autoriteiten ontboden, waar ze te horen kregen dat ze het risico liepen geen verlenging van hun visum te krijgen als ze zouden doorgaan met hun kritische

⁹⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁹⁵ Oscar Garschagen, *De draak mag dan groot zijn, hij spuwt heus geen vuur*, NRC Next, 9 mei 2012.

⁹⁶ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

verslaggeving over de zaak van de blinde dissident Chen Guangchen (zie ook paragraaf 2.2).⁹⁷

Buitenlandse journalisten kregen gedurende de verslagperiode meestal geen toestemming om naar Tibet te reizen, met uitzondering van sterk gecontroleerde, door de regering georganiseerde persbezoeken. Buitenlandse journalisten kregen weliswaar toegang tot Urumqi en andere delen van Xinjiang, maar alleen onder strikt toezicht van de lokale en provinciale autoriteiten. Ook verstreekte het *Central Propaganda Department* lijsten met onderwerpen die niet behandeld mochten worden.⁹⁸

Censuur

In 2011 werden volgens officiële opgave ruim 46 miljoen "niet-geautoriseerde", illegale publicaties in beslag genomen, waaronder 4,18 miljoen "illegale tijdschriften", 1,16 miljoen "pornografische publicaties" en 39,15 miljoen boeken, audiovisuele producten en elektronische publicaties die intellectuele eigendomsrechten schonden. Ook de censuur op de berichtgeving over misstanden op het gebied van arbeidersrechten, gezondheidszorg, natuurrampen, industriële en verkeersongelukken bleef in de verslagperiode van kracht.⁹⁹

Internet

Steeds meer Chinezen hebben toegang tot internet. Hoewel de autoriteiten internet geschikt achten voor het zakenleven en het onderwijs, trachten ze de toegang tot internetsites te controleren. Meestal gaat dit onder het mom van bescherming van de jeugd tegen pornografische, subversieve of gewelddadige informatie, terwijl het de autoriteiten in werkelijkheid vooral lijkt te gaan om het behoud van politieke stabiliteit en het tegengaan van het verspreiden van kritische teksten. In het *White Paper on the Internet* van het *Information Office of the State Council* uit juni 2010 is weliswaar sprake van een zekere vrijheid van meningsuiting, maar er worden uitzonderingen gemaakt voor de staatsveiligheid en staatsbelangen in ruime zin, het officiële godsdienstbeleid, het verspreiden van geruchten en "alles dat ingaat tegen bestaande wetten en administratieve voorschriften".¹⁰⁰

In de huidige Chinese samenleving zijn het belang, de macht en de invloed van de digitale media (internet, blogs, digitale fora, sms) groot. De traditionele media zijn minder belangrijk geworden. De verspreiding van nieuwsberichten verloopt in China vooral via internet. De Chinese autoriteiten zijn zich bewust van het belang van de digitale media. Dat bleek bijvoorbeeld tijdens de onlusten in juli 2009 in de provincie Xinjiang, toen internet en de mobiele telefonie als eerste volledig werden stilgelegd. Ook tijdens de coupgeruchten van april 2012 werden weer tijdelijk internetsites en sociale netwerken afgesloten.¹⁰¹

De grote meerderheid van de meer dan 500 miljoen Chinese internetgebruikers¹⁰² is niet op het internationale internet, maar alleen op het Chinese internet actief. In de verslagperiode gingen de Chinese autoriteiten door met een intensieve censuur op

⁹⁷ Oscar Garschagen, *Van Chinese komaf maar toch te kritisch*, NRC Handelsblad, 8 mei 2012; Lex Boon, *China zet voor het eerst sinds 1998 journalist uit: "stoorzenders worden hard aangepakt"*, nrc.nl, 8 mei 2012.

⁹⁸ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

⁹⁹ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁰⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁰¹ Zie ook paragraaf 2.2.

¹⁰² <http://www.internetworldstats.com/stats3.htm>.

internetmedia binnen het kader van een in 2009 gestart offensief tegen de verspreiding van 'porno en vulgariteiten' via internet. Het "belang van veiligheid en het bevorderen van socialistische kernwaarden op internet" werden opnieuw onderstreept op het zesde Plenum van het Zeventiende Centraal Comité van de CCP in oktober 2011.¹⁰³

De autoriteiten voerden de controle op het gebruik en de inhoud van internet op, beperkten de informatie, blokkeerden geregeld de toegang tot buitenlandse en binnenlandse websites, moedigden zelfcensuur aan en straffen overtreders van de regels. Minstens veertien overheidsinstanties hielden zich met de internetcensuur bezig. Het *Ministry of Public Security* coördineert de internetcensuur en heeft daarvoor duizenden medewerkers in dienst op nationaal, provinciaal en lokaal niveau. De controle spitste zich toe op sites voor sociale netwerken, microblogs en video's.¹⁰⁴

In oktober 2010 werd de herziene *State Secrets Law* van kracht, waarbij internetbedrijven verplicht werden mee te werken aan onderzoek naar het lekken van staatsgeheimen. In april 2011 werd als nieuw controlerend orgaan het *Internet News Coordination Bureau* opgericht. In juli 2011 werden de aanbieders van gratis draadloos internet in openbare ruimtes als cafés, restaurants en bibliotheken verplicht software te installeren¹⁰⁵ die de politie in staat stelde de gebruikers te identificeren. In oktober 2011 begon het stadsbestuur van Peking met een gratis draadloze internetdienst, waarbij gebruikers zich moesten registreren met het nummer van hun mobiele telefoon.¹⁰⁶

Begin juni 2012 werd het concept van een nieuwe Internetwet bekend. Dit nieuwe wetsontwerp, getiteld "*Methods for governance of Internet Information Services*", maar voorlopig alleen in het Chinees beschikbaar, is ruimer van strekking en complexer dan de huidige regeling. Zo worden alle opstellers en gebruikers van microblogs, blogs en discussiefora uitdrukkelijk verplicht zich onder hun echte naam te registreren, wat tot nu toe alleen voor microblogsites als *Sina* en *Tencent* verplicht was.

In de verslagperiode werden diverse blogs met controversieel geachte onderwerpen en berichten over politiek, mensenrechten en corruptie in China gesloten. Dat betrof vooral onderwerpen als het streven naar onafhankelijkheid van Taiwan en Tibet, ondergrondse religieuze en spirituele organisaties, pro-democratie activisten en het Tiananmen-bloedbad van 1989.¹⁰⁷

Verschillende journalisten en bloggers werden opgepakt, aangevallen, bedreigd en/of gevangengenomen. In de meeste gevallen werden de betrokkenen korte tijd vastgehouden en ondervraagd. Tegen enkelen van hen zijn gevangenisstraffen uitgesproken. Zo werden alleen al tijdens de onderdrukking van de "Jasmijn"-protesten die in februari 2011 begonnen, ongeveer 50 mensen gearresteerd en enkele tientallen meer lastiggevallen en geïntimideerd. Eén van hen was de pro-democratie activist Zhu Yufu, die na de onderdrukking van de mede door hem

¹⁰³ In een document, getiteld "*Decision of the CCP Central Committee on Certain Major Issues on Deepening Cultural System Reform and Promoting the Great Development and Great Prosperity of Socialist Culture*".

¹⁰⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁰⁵ Op straffe van een boete van 20.000 RMB, ofwel ongeveer 3.200 dollar.

¹⁰⁶ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁰⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

opgerichte *China Democracy Party* in 1998 al zeven jaar gevangen zat en tussen 2007 en 2009 opnieuw gevangenisstraf kreeg.¹⁰⁸

Mensenrechtenactivisten

In de verslagperiode was opnieuw sprake van een sterke controle van de Chinese overheid op mensenrechtenverdedigers. Vanaf februari 2011 en met het naderen van de leiderschapswisseling van oktober 2012 begon de grootste onderdrukking van mensenrechtenadvocaten, activisten en critici sinds een decennium. De autoriteiten versterkten ook de internet- en perscensuur, stelden de activiteiten van veel dissidenten en andere critici onder toezicht, beperkten hun bewegingsvrijheid en zetten ruim dertig van de meest uitgesproken critici enkele weken vast.¹⁰⁹

Activisten die melding maken van mensenrechtenschendingen, die beleid ter discussie stellen dat door de autoriteiten als politiek gevoelig wordt aangemerkt, of die anderen voor hun standpunten trachten te winnen, lopen risico op mishandeling. Er zitten veel mensenrechtenactivisten gevangenisstraffen uit na politiek georiënteerde processen. Velen van hen hebben huisarrest, waarbij de politie intensief surveilleert en hun huizen bewaakt. Vooral tijdens feestdagen of belangrijke politieke gebeurtenissen worden politiecontroles, surveillances en willekeurige opsluitingen toegepast tegen mensenrechtenactivisten en hun gezinsleden.¹¹⁰

Dissidenten

Zolang als voormalig politiek dissident bekendstaande personen niet weer actief worden, hebben zij doorgaans weinig van de autoriteiten te vrezen. Actieve dissidenten (en soms hun familieleden) worden door de overheid geïntimideerd. Voorafgaand aan belangrijke politieke gebeurtenissen, bezoeken van buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders en Chinese nationale feestdagen worden bij de autoriteiten bekende dissidenten vaak opgepakt of krijgen huisarrest. Er zijn geen exacte gegevens bekend over hoeveel dissidenten in de verslagperiode zijn opgepakt en hoeveel uiteindelijk zijn veroordeeld en tot welke straffen en om welke reden(en).

Tot de bekendste dissidenten die in de verslagperiode werden gearresteerd en vervolgd, behoorden Ai Weiwei, Liu Xiaobo, Liu Shihui en Chen Guangcheng. Kunstenaar en dissident Ai Weiwei werd in april 2011 op een onbekende locatie gevangengezet, maar na internationale protesten in juni van dat jaar op borgtocht vrijgelaten. In november 2011 kreeg hij te horen dat hij 2,4 miljoen dollar moest betalen aan achterstallige belastingen en boetes. Ai Weiwei spande daarop een proces aan tegen de belastingdienst, maar hij werd niet toegelaten bij zijn rechtszitting in juni 2012.¹¹¹

Verschillende mensenrechtenadvocaten die in 2011 werden gedetineerd, onder wie Liu Shihui, vertelden te zijn ondervraagd, gemarteld en bedreigd, en pas te zijn vrijgelaten na ondertekening van "bekentenissen" en de belofte geen *Twitter* te zullen gebruiken en niet met de media, mensenrechtenorganisaties of buitenlandse

¹⁰⁸ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁰⁹ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹¹⁰ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

¹¹¹ Andrew Jacobs, *Chinese artist is barred from his own hearing*, NYTimes.com, 20 juni 2012; Volkskrant, *Chinese politie laat Ai Weiwei niet toe bij zijn rechtszitting*, 21 juni 2012.

diplomaten te spreken. Ook blijft de regering het middel van onbeperkt huisarrest op haar critici toepassen. Zo staat Liu Xia, de vrouw van de gevangene dissident en Nobelprijswinnaar Liu Xiabo,¹¹² al sinds december 2010 onder huisarrest in Peking om te voorkomen dat ze campagne voert voor haar man. De blinde activist Chen Guangcheng werd in september 2010 vrijgelaten, verbleef in 2011 onder huisarrest, maar mocht in mei 2012 naar de VS vertrekken.¹¹³ Andere bekende mensenrechtenactivisten die onder huisarrest staan of waarvan dat vermoed wordt, zijn Hu Jia, zijn vrouw Zeng Jinyan, hun dochter en de advocaat Gao Zhisheng.¹¹⁴

3.2.2 *Vrijheid van vereniging en vergadering*

Ook in deze verslagperiode was de vrijheid van vereniging en vergadering in China aan strikte beperkingen onderhevig. De Chinese Grondwet erkent de vrijheid van vereniging en vergadering, maar die vrijheden worden in de praktijk aan aanzienlijke beperkingen onderworpen. Activiteiten mogen niet ingaan tegen "het leiderschap van de partij" of "de belangen van de staat". Politieke partijen die zich kritisch opstellen tegenover de CCP zijn daarom niet toegestaan. Ook het pleiten voor meer democratie wordt niet geduld.¹¹⁵

Politieke partijen

De politieke macht in China is volledig in handen van de Chinese Communistische Partij (CCP). In de *Chinese People's Political Consultative Conference* (CPPCC) zijn acht andere legale politieke partijen vertegenwoordigd, die ondergeschikt zijn aan de CCP.¹¹⁶ Het is niet toegestaan om onafhankelijke partijen op te richten die zich kritisch tegenover de CCP opstellen. Onschuldig lijkende (massa)bewegingen, die een spreekbuis zouden kunnen worden voor ontevreden en daarmee een bedreiging voor het gezag van de CCP, worden direct door de autoriteiten bestreden.

China Democracy Party (CDP)

De CDP werd in 1998 opgericht door prominente dissidenten als Wang Youcai, Xu Wenli en Qin Yongmin, oorspronkelijk onder de naam *China Justice Party*. Doel was te komen tot directe verkiezingen en een meerpartijensysteem. Toen een aantal personen trachtte de CDP officieel als politieke partij te registreren, traden de autoriteiten op. De partij werd verboden en talrijke aanhangers werden naar werkkampen of gevangenis gestuurd. De CDP is thans in Washington gevestigd. De campagne tegen activisten van de CDP duurt voort. Leiders en activisten van de CDP die in China activiteiten ontplooiën, kunnen arrestatie en gerechtelijke vervolging verwachten. Zo werd Liu Xianbin in maart 2011 veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf wegens "ondermijning van de staatsmacht" voor zijn pro-democratie activisme, steun voor de Charter 08-petitiebeweging en zijn geschriften

¹¹² Liu Xiaobo werd in december 2009 tot een celstraf van elf jaar veroordeeld wegens 'ophitsing en het verspreiden van geruchten met als doel de staat omver te werpen en het socialistische systeem te laten instorten'. Hij was in december 2008 opgepakt, nadat hij mede het initiatief had genomen voor een petitie, waarin werd gepleit voor democratie en vrijheid van meningsuiting in China (Charter 08). De hoogleraar literatuur aan de Universiteit van Peking zat eerder een jaar in de gevangenis voor deelname aan de protesten op het Plein van de Hemelse Vrede in juni 1989. In de jaren negentig van de vorige eeuw bracht hij drie jaar door in een heropvoedingskamp, omdat hij door kritiek op de CCP te uiten geruchten en laster zou hebben verspreid en de openbare orde zou hebben verstoord.

¹¹³ Zie paragraaf 2.2.

¹¹⁴ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

¹¹⁵ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹¹⁶ Dat zijn onder andere de China Association for Promoting Democracy, de *China Democratic League* en de *China Democratic National Construction Association*.

over politieke hervorming. Minder actieve of minder bekende aanhangers van de CDP lopen minder risico.¹¹⁷

Democratiseringsbeweging van 1989

Het ingrijpen van het leger op 4 juni 1989 tegen demonstrerende burgers op het Plein van de Hemelse Vrede (Tiananmenplein), waarbij honderden studenten om het leven kwamen, betekende een terugslag voor degenen die hoopten op grotere vrijheid van meningsuiting en meer democratie. Leidende personen ontvingen lange gevangenisstraffen.¹¹⁸ Het is niet bekend hoeveel 1989-demonstranten nog steeds in detentie verblijven. Hernieuwde activiteiten voor meer politieke vrijheid en elke verwijzing naar de gebeurtenissen van 1989 worden nog steeds niet geduld. In de Chinese media worden de gebeurtenissen van 1989 effectief doodgezwegen. Sommige activisten uit 1989 werden weer gearresteerd, omdat ze opnieuw actief werden. Ex-activisten die in 1989 een leidende rol hadden, werden in de verslagperiode nog steeds in de gaten gehouden en werden soms opgeroepen voor ondervraging of onder huisarrest gesteld.¹¹⁹

Begin juni 2012 overleed de dissident en vakbondsactivist Li Wangyang onder verdachte omstandigheden in een ziekenhuis in de stad Shaoyang in Hunan. Volgens de autoriteiten pleegde hij zelfmoord, maar familieleden en mensenrechtengroepen twijfelden aan die lezing. Li Wangyang was tot 22 jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens deelname aan de pro-democratie protestbeweging van 1989. In 2011 werd hij vrijgelaten en voor verschillende aandoeningen in het ziekenhuis opgenomen. De zaak kreeg veel aandacht in de media binnen en buiten China en leidde tot massale protesten en een officieel onderzoek. Na een onderzoek van een maand bevestigden de provinciale autoriteiten van Hunan de zelfmoordlezing.¹²⁰

Demonstraties

De CCP heeft de bevolking herhaaldelijk gewaarschuwd om geen aandacht te vragen voor sociale misstanden in de vorm van demonstraties, maar problemen binnen het politieke systeem voor te leggen aan de partij en de regering. Petities aan de regering zijn wettelijk toegestaan, maar worden in de praktijk vaak beperkt of verhinderd door lokale autoriteiten. Demonstraties en rellen, door de Chinese autoriteiten aangeduid als *mass incidents*, kwamen de afgelopen jaren steeds vaker voor. Demonstraties vinden in veel gevallen plaats als gevolg van onvrede over zaken als groeiende werkloosheid door sluiting van bedrijven, het niet uitbetalen van achterstallige lonen/salarissen, corruptie, gedwongen verhuizingen, milieuverontreiniging en onteigening van onroerend goedrechten. Grote groepen voelen zich machteloos door het gebrek aan inspraak en het ontbreken van een onafhankelijke rechtsgang, en menen dat hun rechten worden opgeofferd om de groeiende rijkdom van een corrupte minderheid te bekostigen.¹²¹

Werknemersbelangen

¹¹⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

¹¹⁸ Zie het algemeen ambtsbericht China van 29 november 1991 voor een beschrijving van de gebeurtenissen op 4 juni 1989 en de daarop volgende vervolging van studentenleiders en andere leidende personen.

¹¹⁹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

¹²⁰ Reuters, *Chinese dissident found dead, family suspect foul play*, 6 juni 2012; Associated Press, *Long-jailed China labor activist said to kill himself*, 6 juni 2012; The Guardian, *Pressure grows on China to investigate activist's hospital death*, 7 juni 2012; South China Morning Post, *Chinese authorities launch new probe into activist's death*, 15 juni 2012; Hong Kong China News Agency, *Forensics experts' help sought in Li Wangyang case*, 21 juni 2012; South China Morning Post, *Chinese police take away Hong Kong activists visiting late dissident's hometown*, 30 juni 2012; Shi Jiangtao in Beijing, *Probe repeats suicide verdict on Li*, 13 juli 2012.

¹²¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

De Chinese vakbond is van oudsher een instrument van de CCP, onafhankelijke vakbonden zijn in China niet toegestaan. Sinds 2004 voert de nationale overkoepelende vakbondsorganisatie *All China Federation of Trade Unions* (ACFTU) systematisch campagne om in het bedrijfsleven vakbonden op te richten. Volgens de ACFTU heeft thans 93% van de buitenlandse bedrijven een vakbond. Veel van deze bedrijven zijn afkomstig uit Hongkong en Taiwan. Volgens de Chinese wet is staken niet toegestaan. Arbeidsconflicten moeten worden opgelost door bemiddeling en arbitrage. Werkonderbrekingen en stakingen worden door de autoriteiten aangeduid als 'illegale demonstraties', waartegen wordt opgetreden.¹²²

3.2.3 *Vrijheid van godsdienst en overtuiging*

De vrijheid van godsdienst en de vrijheid om niet te geloven zijn in de Chinese Grondwet opgenomen. Leden van de CCP worden echter ontmoedigd een geloof aan te hangen. Religieuze instellingen worden in China streng gecontroleerd, zijn verplicht zich te registreren en zijn aan strikte regels gebonden. De *State Administration for Religious Affairs* (SARA) is verantwoordelijk voor het toezicht en beoordeelt de legitimiteit van religieuze activiteiten. Sinds 2011 moeten alle religieuze groepen en instellingen accountants inhuren voor hun financiële activiteiten en jaarrapporten indienen. Voor iedere officieel erkende religie bestaat een overkoepelend toezichthoudend orgaan, de *Patriotic Religious Association* (PRA). De overheid handhaaft strikte controles op alle religieuze activiteiten, vooral in de *Tibet Autonomous Region* (TAR) en in de *Xinjiang Uyghur Autonomous Region* (XUAR).¹²³

Anderzijds werd de positieve rol van religie met betrekking tot morele waarden en bijdragen aan de samenleving uitdrukkelijk geprezen in een resolutie over culturele hervorming en ontwikkeling tijdens het Zesde Plenum van het Zeventiende Centraal Comité van de CCP in oktober 2011.

China kent geen staatsreligie. Er zijn vijf officieel erkende religies, die elk verenigd zijn in een PRA: boeddhisme, taoïsme, islam, katholicisme en protestantisme. Religieuze groeperingen die niet aangesloten zijn bij een *Patriotic Religious Association* en katholieke organisaties die loyaal zijn aan het Vaticaan, kunnen niet als legaal worden geregistreerd.¹²⁴

Boeddhisme en taoïsme

Het boeddhisme is de grootste religie in China. Het taoïsme ondervindt voor zover bekend weinig beperkingen van de kant van de overheid. Wel proberen de autoriteiten de financiën van de tempels te controleren en te reglementeren. Het precieze aantal aanhangers van boeddhisme, taoïsme en daarmee verbonden traditionele volksreligies is moeilijk te schatten, omdat deze gelovigen meestal geen lid zijn van een organisatie. De Chinese autoriteiten zijn over het algemeen toleranter voor aanhangers van boeddhisme (behalve het Tibetaans boeddhisme) en taoïsme dan voor aanhangers van andere religies. Er hebben zich met betrekking tot

¹²² Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹²³ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

¹²⁴ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

de positie van de taoïsten in China en in de houding van de Chinese autoriteiten tegenover hen in de verslagperiode geen nieuwe ontwikkelingen voorgedaan.¹²⁵

Islam

Volgens de *State Administration for Religious Affairs* (SARA) telt China ruim 21 miljoen moslims,¹²⁶ waarvan bijna de helft Hui-moslim is. De Hui wonen vooral in de *Ningxia Hui Autonomous Region* en de provincies Qinghai en Gansu, maar ook elders in het land bevinden zich groepen Hui. In Xinjiang wonen Oeigoerse moslims. Daarnaast wonen in China nog een achttal kleinere etnische groepen moslims (Kazachen, Oezbeken, Tadzjiken, Dongxiang, Kyrgiziërs, Baoan, Tatar en Salar-moslims). Chinese moslims kunnen op pelgrimstocht naar Mekka, maar moeten daarvoor toestemming krijgen van de Islamitische Associatie van China.¹²⁷

Katholicisme en protestantisme

Volgens het *Institute of World Religions* van de *Chinese Academy of Social Sciences* (CASS) zijn er bijna 23 miljoen christenen in China, ofwel 1,8% van de bevolking. Ruim 5,3 miljoen Chinezen behoren tot de door de Chinese autoriteiten erkende katholieke kerk, die het gezag van de paus in het Vaticaan niet aanvaardt.¹²⁸ Daarnaast zijn er volgens schatting van het *Holy Spirit Study Center* in Hong Kong twaalf miljoen aanhangers van de door de Chinese autoriteiten niet-erkende Rooms-Katholieke Kerk, die zich houdt aan de richtlijnen van het Vaticaan. Voorts zijn er volgens SARA-statistieken uit juni 2010 officieel 16 miljoen Chinese protestanten. Verder bezoeken nog vele miljoenen niet-geregistreerde, onofficiële protestantse kerken.¹²⁹ De cijfers daarover verschillen meestal van bron tot bron.¹³⁰

De door de Chinese overheid erkende christelijke kerken zijn de *Chinese Catholic Patriotic Association* (CCPA) en de protestantse *Three-Self Patriotic Movement/China Christian Council* (TSPM/CCC).¹³¹ Katholieken en protestanten¹³² die onafhankelijk van deze twee staatskerken hun geloof wensen te belijden, overtreden de wet. Volgens artikel 36 van de Grondwet dienen religieuze groeperingen zich te onthouden van activiteiten die de openbare orde verstoren, de gezondheid van burgers in gevaar brengen of inbreuk maken op het onderwijssysteem van China. Ten opzichte van religieuze activiteiten van officieel geregistreerde kerken is sprake van tolerantie. Godsdienstles is op Chinese scholen taboe. Religieus onderwijs op een zondagschool wordt soms oogluikend getolereerd, maar is officieel niet toegestaan. De laatste jaren groeit het aantal christenen, vooral onder hoger opgeleiden.¹³³

¹²⁵ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

¹²⁶ Onofficiële schattingen komen soms tot 50 miljoen.

¹²⁷ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

¹²⁸ De katholieken in China bevinden zich vooral op het platteland in de provincies Shandong, Hebei en in de zuidelijke kustprovincies Zhejiang, Fujian en Guangdong. Dat zijn de plaatsen waar eind 19^e eeuw en begin 20^e eeuw missionarissen de meeste vrijheid kregen.

¹²⁹ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

¹³⁰ Het *Pew Research Center* schatte in 2007 dat 50 tot 70 miljoen Chinese christenen niet-geregistreerde religieuze bijeenkomsten of "huiskerken" bezochten en een Chinese onderzoeker kwam zelfs tot een totaal van bijna 90 miljoen protestanten in zowel geregistreerde als niet-geregistreerde kerken.

¹³¹ Bij deze Drie-Zelfkerk, die het principe hanteert dat de aangesloten kerken zelfregulerend, zelfvoorzienend en zelfpropagerend (zonder buitenlandse inmenging) functioneren, zouden volgens schattingen ruim 50.000 geregistreerde protestantse kerkgemeenschappen aangesloten zijn.

¹³² Met de term 'jidu xin jiao' wordt in China het protestantisme aangeduid.

¹³³ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

3.2.3.1 *Niet-geregistreerde kerken*

Sinds 1982 bestaat een verbod op niet-geregistreerde kerken. De mogelijkheid tot godsdienstbeoefening van niet-geregistreerde kerken is afhankelijk van de opstelling van de lokale autoriteiten en varieert per regio (in de provincies Jiangsu en Hunan bijvoorbeeld zijn de autoriteiten toleranter). Sommige kerkgemeenschappen kunnen openlijk in kerken bijeenkomen, andere kerkgemeenschappen veranderen continu van ontmoetingsplaats om ontdekking te voorkomen. Huiskerken worden soms gedoogd, als ze zich aan een aantal ongeschreven regels houden, vooral: niet te groot worden¹³⁴ en geen buitenlanders toelaten. Ook een nederige houding tegenover de autoriteiten voorkomt soms problemen. Hoewel er meer ruimte lijkt te ontstaan in de Chinese samenleving voor religie, geldt dit niet voor niet-geregistreerde religies, met inbegrip van huiskerken.¹³⁵

Huiskerken

De verschillende protestantse huiskerken in China hebben zich onder andere via de niet door de autoriteiten erkende *Chinese House Church Alliance* (CHCA) georganiseerd. Voor huiskerken die zich alsnog willen aansluiten bij de officiële kerken is het vaak moeilijk zich te laten registreren.¹³⁶

De situatie van personen die zijn aangesloten bij niet-geregistreerde kerken blijft zorgelijk. Leden van niet-geregistreerde kerkgenootschappen worden regelmatig veroordeeld tot straffen in een *Re-education Through Labour* (RTL) kamp. Vooral leiders van deze kerken lopen een verhoogd risico op intimidatie en bestraffing. Ook zetten lokale autoriteiten verhuurders van locaties waar activiteiten van ondergrondse huiskerken plaatsvinden, onder druk om deze niet langer beschikbaar te stellen. In de verslagperiode versterkten de autoriteiten hun greep op christelijke huiskerken en ondergrondse geloofsgemeenschappen. Volgens de Amerikaanse ngo *China Aid* steeg het aantal wegens hun geloof gedetineerde christenen in 2011 met 131,8%.

De in 2009 door zijn werkgever, de Chinese Academy of Social Sciences (CASS), ontslagen wetenschapper, advocaat en huiskerkactivist Fan Yafeng werd eind 2010 gearresteerd en volgens berichten gemarteld. Sindsdien stond hij onder illegaal huisarrest.

Relatie met het Vaticaan

Nadat Mao Zedong in 1949 de banden met het Vaticaan verbrak, heeft China in 1957 een parallelle structuur opgezet in de vorm van de Chinese Catholic Patriotic Association (CCPA). Deze organisatie behoudt zich onder andere het recht voor bisschoppen te benoemen en controles uit te voeren op de inhoud van preken. De Chinese overheid tracht de katholieken in het land daarmee af te schermen van buitenlandse invloeden om zo aantasting van de macht van de CCP te voorkomen. In de jaren negentig van de vorige eeuw en in de eerste jaren van deze eeuw werden de meeste bisschoppen geselecteerd door Peking en goedgekeurd door

¹³⁴ Zo werden in 2011 ruim honderd leden van de ondergrondse *Shouwang Church* in Peking (die in totaal ongeveer duizend leden telt) tijdelijk gedetineerd.

¹³⁵ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

¹³⁶ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

Rome. Maar sinds 2006 zijn zes bisschoppen gewijd zonder toestemming van Rome.¹³⁷

In de afgelopen jaren hebben verschillende ontmoetingen plaatsgevonden tussen vertegenwoordigers van China en het Vaticaan. Hoewel ook in de verslagperiode enkele directe contacten tussen China en het Vaticaan werden gemeld, bleven de betrekkingen moeilijk. In juni en juli 2011 werden bisschoppen benoemd zonder pauselijke goedkeuring, maar in november 2011 werd een nieuwe bisschop in Yibin (Sichuan) benoemd met instemming van zowel de Chinese autoriteiten als het Vaticaan. Toch vormt de Chinese staatsbemoedening nog steeds het grootste obstakel voor normalisering van de betrekkingen. Verschillende Chinese bisschoppen en priesters, vooral van de ondergrondse kerk verblijven nog in detentie of onder RTL-regime. Zo werd begin juli 2012 opnieuw een bisschop benoemd door de Chinese autoriteiten zonder toestemming van Rome en werd een andere bisschop gedetineerd nadat hij brak met de officiële *Chinese Patriotic Catholic Association*.¹³⁸

Illegale sektes

In 1996 begon de Chinese overheid met het verbieden van groepen die zij aanduidde als *evil cults*. De leden van dergelijke groepen worden sindsdien vervolgd op basis van artikel 300 van de strafwet. Op grond van dit artikel kunnen sekteleiden tot zeven jaar gevangenisstraf krijgen wegens het verstoren van de publieke orde of het uitdelen van publicaties. Sekteleiders lopen het risico op minimaal zeven jaar gevangenisstraf. Dit geldt ook voor personen die zich bezighouden met het werven van nieuwe leden.¹³⁹

Van de volgende religieuze bewegingen is bekend dat zij tot illegale sektes zijn verklaard: de *Guan Yin* (ook bekend als *Guanyin Famin, the Way of the Goddess of Mercy*) en protestantse groepen als de *Shouters, Eastern Lightning, Society of Disciples (Mentu Hui), Full Scope Church, Spirit Sect, New Testament Church, Three Grades of Servants (San Ba Pu Ren), Association of Disciples, Lord God Sect, Established King Church, Unification Church, Family of Love* en de *South China Church*.¹⁴⁰

Ook zogeheten *Qigong*-bewegingen¹⁴¹, zoals de *Falun Gong, Zhong Gong, Guo Gong* en de *Xian Gong*-groep, worden door de Chinese autoriteiten aangemerkt als *evil cult*.

¹³⁷ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011; Ian Johnson in Beijing, *Ordination of bishops increases tensions between China and Vatican*, 10 juli 2012.

¹³⁸ Ian Johnson in Beijing, *Ordination of bishops increases tensions between China and Vatican*, 10 juli 2012; Louise Ho, *Fears for new bishop after "defection"*, louise.ho@scmp.com, 10 juli 2012.

¹³⁹ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

¹⁴⁰ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

¹⁴¹ Qigong betekent letterlijk een ademhalingsmethode.

3.2.4

*Falun Gong*¹⁴²

De *Falun Gong* is sinds 1999 een verboden groepering en wordt door de Chinese autoriteiten aangemerkt als *evil cult*.¹⁴³ Het beoefenen van *Falun Gong* of het bezit van *Falun Gong*-boeken is al voldoende reden voor detentie. *Falun Gong*-aanhangers lopen het gevaar te worden opgepakt zodra algemeen bekend is dat ze aanhanger zijn.¹⁴⁴

Er bestaat veel onduidelijkheid over de omvang en exacte aard van de vervolging van *Falun Gong*-beoefenaars in China. Gegevens over hoeveel personen in administratieve detentie of in heropvoedingskampen (Re-education Through Labour, RTL) zitten, zijn staatsgeheim. Volgens *Falun Gong*-bronnen zijn sinds 1999 minstens 6.000 *Falun Gong*-beoefenaars veroordeeld tot gevangenisstraffen en zijn er zelfs meer dan 100.000 onderworpen aan administratieve hechtenis tot maximaal drie jaar in RTL-kampen.¹⁴⁵

In de verslagperiode zijn geen veranderingen opgetreden in de houding van de Chinese autoriteiten ten aanzien van *Falun Gong* en andere Qigong-bewegingen. In de periode 2010-2012 werd een systematische, landelijke en vaak gewelddadige campagne gevoerd om *Falun Gong*-aanhangers te "transformeren", d.w.z. onder druk van vaak mentale en fysieke mishandeling te dwingen hun overtuiging en praktijken op te geven. Daarvoor werden illegale detentiecentra, informeel "hersenspoelcentra" genoemd, gebruikt. Volgens *Falun Gong*-bronnen komt gemiddeld elke drie dagen een aanhanger in gevangenschap om. Rond gevoelige data, zoals de *Asian Games* van november 2010, nam de onderdrukking van *Falun Gong*-aanhangers toe.¹⁴⁶

3.2.5

Bewegingsvrijheid, Hukou-systeem en documenten

Huishoudregistratieboekje (Hukou)

Ieder gezin heeft een *hukou*, ofwel een huishoudregistratieboekje, waarin alle mutaties zoals verhuizing, geboorte, huwelijk en overlijden worden geregistreerd. Het *hukou*-systeem, ook wel geboorteregistratiesysteem genoemd, werd vanaf 1949 uitgebreid door Mao Zedong. Het was overigens niet door hem uitgevonden, het systeem bestaat al duizenden jaren. Sinds 2000 is China bezig met het digitaliseren van de *hukou*-registratie, waarbij de meeste aanpassingen in de *hukou*-registratie in de computer worden ingevoerd. De enige instantie die wijzigingen mag aanbrengen in de *hukou* is het *Public Security Bureau (PSB)*, verantwoordelijk voor de bevolkingsregistratie in China. Wijzigingen kunnen digitaal of met de hand (onder

¹⁴² *Falun Gong* heeft tot doel de geest te ontwikkelen door te leven volgens bepaalde principes en door het dagelijks uitvoeren van lichamelijke oefeningen en meditatie. Leidende principes zijn waarachtigheid, mededogen en verdraagzaamheid. De doctrine die centraal staat in *Falun Gong* is de *Falun Dafa* (de grote wet van het wiel). Deze leer is voor het eerst aan het grote publiek geopenbaard in Changchun (provincie Jilin) in 1992 door de grondlegger van *Falun Gong*, Li Hongzhi. Tussen 1992 en 1999 heeft hij zijn leer door middel van lezingen en massale bijeenkomsten verspreid in China.

¹⁴³ *Falun Gong* heeft geen centrale administratie, ledenlijst of andere elementen van een echte organisatie. *Falun Gong* kent slechts één Meester/Leraar, namelijk Li Hongzhi. Onderricht in *Falun Gong* mag uitsluitend gebeuren met gebruikmaking van zijn originele geschriften en video- en geluidsopnamen. Het feit dat miljoenen volgelingen blindelings één leider volgden, vormde het eerste formele argument voor de autoriteiten om *Falun Gong* als 'sekte' te brandmerken, met kwalificaties als 'illegaal' en 'kwaadaardig'.

¹⁴⁴ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

¹⁴⁵ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011.

¹⁴⁶ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 13 september 2011; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

andere doorhalen) worden ingevoerd in de *hukou*-administratie, die periodiek wordt geschoond.

Volgens de Chinese regelgeving is de betrokken persoon dan wel het familiehoofd (de hoofdbewoner in het *hukou*-boekje) verantwoordelijk voor het tijdig melden van wijzigingen in de *hukou*-registratie. Voor zover bekend controleert het *Public Security Bureau* niet of personen daadwerkelijk op een bepaald adres woonachtig zijn. Het is in China niet verplicht om op het adres van de *hukou*-registratie te wonen. Of er richtlijnen voor het schonen van de *hukou*-administratie bestaan, is niet bekend.

Zolang een persoon zijn correcte naam, geboortedatum en laatst bekende adres opgeeft, moet men in de *hukou*-registratie terug te vinden zijn. De ervaring leert dat de *Public Security Bureaus* de registraties van de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw nog in hun bezit hebben. De *hukou*-registratieboeken worden op basis van inschrijving en wijziging bewaard. Dit maakt de zoektocht moeilijker, aangezien de datum van overlijden, geboorte of verhuizing exact bekend moet zijn.

De *hukou*-registratie wordt per regio in de provinciehoofdstad bijgehouden. Er bestaat in China geen centraal archief van alle registraties. In principe werken alle PSB's op dezelfde manier, maar het kan niet worden uitgesloten dat in sommige afgelegen landelijke regio's een andere werkwijze wordt gehanteerd.

Indien een persoon voor een periode langer dan een jaar naar het buitenland vertrekt, dient betrokkene dan wel de hoofdbewoner zich bij de lokale *hukou*-administratie te melden om deze wijziging door te voeren. Bij terugkeer kan de *hukou* per direct actief worden gemaakt, waardoor er weer toegang is tot basisvoorzieningen in de plaats van herkomst in China. De PSB's, die voor zover bekend niet op locatie controleren, kunnen een verklaring afgeven van de *hukou*-situatie van iemand op het moment dat hij het land heeft verlaten en zijn *hukou* is geannuleerd. Personen die vermist worden of verdwenen zijn, kunnen na twee jaar door de rechtbank als overleden worden aangemerkt en hun *hukou* kan dan worden opgeheven. De *hukou*-registratie van personen die overleden zijn verklaard en nog in leven blijken te zijn, kan per direct actief gemaakt worden.

Voor zover bekend hebben zich in de verslagperiode geen nieuwe ontwikkelingen voorgedaan voor wat betreft het activeren van de *hukou*-registratie bij terugkeer uit het buitenland. Er is geen officiële informatie bekend over de mogelijkheid tot het activeren, indien nodig, van de *hukou*-registratie bij terugkeer naar China na illegaal vertrek naar het buitenland. Evenmin is bekend of mensen die China illegaal hebben verlaten, daadwerkelijk worden uitgeschreven uit het *hukou*-register.

De *hukou* wordt tevens gebruikt om migratie van het platteland naar de stad te reguleren. Onder het huishoudregistratiesysteem zijn alle families in China verdeeld in plattelands- en stedelijke huishoudens. Migranten afkomstig van het platteland hebben in de stad waar zij werkzaam en woonachtig zijn geen toegang tot sociale voorzieningen. Dit geldt ook voor mensen met een stedelijke registratie uit een andere regio die hun *hukou* niet over hebben kunnen zetten. Grootschalige migratie van plattelanders naar stedelijke gebieden heeft geleid tot een sociale onderklasse in veel steden, die grotendeels verstoken blijft van sociale voorzieningen.

Zo zijn er honderden miljoenen Chinezen die buiten hun geboortesteden en -dorpen werken. Dat heeft tal van sociale consequenties. In feite ontstaat een situatie waarin arbeidsmigranten en hun families rechteloos zijn, nauwelijks aanspraak kunnen maken op zorg- en sociale zekerheidsvoorzieningen en op ieder moment door de

politie de stad uitgezet kunnen worden. Bovendien zijn alle voorzieningen (telefoon, water, licht, het openen van een bankrekening en onderwijs) duurder voor stedelingen zonder *hukou*. Ook is het systeem corruptiegevoelig. Hoewel het moeilijk is een *hukou* over te zetten, slagen mensen met geld, hoge opleidingen en goede connecties daar vaak wel in. In enkele steden is een begin gemaakt met de hervorming van de *hukou*, maar dat betreft alleen hoogopgeleide arbeidsmigranten.¹⁴⁷

Op het verlies van *hukou*-registratieboekjes of identiteitskaarten staat geen straf of boete.¹⁴⁸ Wel zal men nieuwe documenten moeten aanvragen en daarvoor betalen. Het komt voor dat gegevens kwijtraken, met name wanneer personen verhuizen en/of *hukou*-gegevens migreren (uitschrijving uit de ene en inschrijving in de andere *hukou*). Het is onbekend op welke schaal dit probleem zich voordoet, maar op het Chinese internet zijn berichten te vinden van personen die met dit probleem te maken hebben.

Iemand die *geen* *hukou*-registratie heeft, kan niet via een arbeidscontract officieel bij een werkgever in loondienst zijn. Wel zijn er in de praktijk veel mensen werkzaam met een geleende of gestolen ID-kaart. De Chinese wet schrijft voor dat werkgevers o.a. het adres zoals opgenomen in de *hukou* dienen te registreren, alsmede het nummer van de nationale identiteitskaart. Deze wordt uitsluitend verstrekt aan burgers op vertoon van een geldige *hukou*-registratie.¹⁴⁹ Iemand die wel een *hukou*-registratie heeft maar in een andere plaats woont dan waar hij/zij staat geregistreerd, kan in principe wel werken. Men heeft echter geen of beperkte toegang tot sociale voorzieningen (sociale verzekeringen, medische zorg, scholing voor kinderen), en zaken als trouwen, kinderen krijgen, paspoort aanvragen, het kopen van een huis of auto etc. zijn onmogelijk dan wel zeer omslachtig.

Temporary Resident Certificates

Sinds 1985 bestaan er *Temporary Resident Certificates*, waarmee personen met *hukou's* die geregistreerd zijn op het platteland, en die meer dan drie maanden in de stad verblijven (in principe voor werk) zich toch tijdelijk legaal kunnen registreren. Deze personen krijgen een identiteitskaart, die gebruikt kan worden bij het zoeken naar werk, het regelen van accommodatie in de stad of het opzetten van een onderneming. Met deze kaart is het niet mogelijk om een stads-*hukou* te verkrijgen. De identiteitskaart is in Peking sinds december 2009 voorzien van een microchip met persoonlijke informatie. Deze kaart wordt *floating population residency permit* genoemd. Voor deze groep mensen blijft de *hukou*, in dit geval geregistreerd op het platteland, noodzakelijk voor procedures zoals registratie van huwelijk en geboorte.

Shanghai en veel andere steden hebben inmiddels lokale procedures waarbij bepaalde groepen arbeidsmigranten na verloop van tijd een tijdelijke identiteitskaart of "*green card*" kunnen krijgen voor hun nieuwe woonplaats, waardoor ze makkelijker toegang krijgen tot sociale en publieke voorzieningen. Dit betekent in de meeste gevallen echter niet dat de *hukou*-registratie wordt overgeheveld naar de nieuwe woonplaats.

*Identiteitskaart*¹⁵⁰

¹⁴⁷ Oscar Garschagen, *Criticus onvrij hukou-systeem ontslagen*, nrc.nl, 1 februari 2012.

¹⁴⁸ De volgende wetteksten maken geen melding van boetes of straf bij het verlies van het *hukou*-registratieboekje en/of identiteitskaart: de *Hukou-wet van de Volksrepubliek China*, de *Wet op het aanvragen van een hukou-registratieboekje van de Volksrepubliek China* en de *Wet op de identiteitskaart van de Volksrepubliek China*.

¹⁴⁹ Artikel 7 van de *Labor Contract Law* en artikel 8 van de *Regulation on the Implementation of the Labor Contract Law*.

¹⁵⁰ Zie voor verdere details het algemeen ambtsbericht van april 2008.

Twee uitzonderingen daargelaten¹⁵¹ is elke Chinese burger die woonachtig is in China verplicht binnen drie maanden na zijn zestiende verjaardag op vertoon van een *hukou* een identiteitskaart aan te vragen. Het is niet wettelijk verplicht dat men de identiteitskaart altijd bij zich dient te dragen, maar de wet stelt wel dat een politieagent iedereen op straat altijd om deze kaart mag vragen.¹⁵² Het is wettelijk niet toegestaan om in plaats van een identiteitskaart het *hukou*-boekje te gebruiken als legitimatiebewijs. Echter, het *hukou*-boekje is wel het brondocument waar de identiteitskaart op wordt afgegeven.

De wet bepaalt dat bij aanvraag van een identiteitskaart of een paspoort, de aanvrager verplicht is zijn *hukou*-registratieboekje te overleggen. In geval van verlies van het *hukou*-registratieboekje moet de houder (de persoon aan wie de *hukou* oorspronkelijk werd uitgereikt) het verlies bij het politiebureau waar de *hukou* geregistreerd is, aangeven. Na drie maanden kan de houder van de *hukou* een duplicaat ophalen. Het is ook mogelijk om hiervoor iemand anders te machtigen. Pas in bezit van een nieuw *hukou*-registratieboekje kan men een identiteitskaart krijgen.

Aanvragen reis- en identiteitsdocumenten

Identiteitskaarten (*Residence Cards*) zijn bestemd voor persoonsidentificatie binnen China. De kaart bevat naam, geslacht, etnische groep (hoewel ervoor gepleit wordt die vermelding te schrappen),¹⁵³ geboortedatum, permanent adres, identiteitsnummer, foto, vingerafdrukken en geldigheidsdatum. De geldigheidsduur van de kaart is vijf jaar voor kinderen jonger dan zestien jaar (vrijwillig), tien jaar voor jongeren tussen zestien en 25 jaar, 20 jaar voor volwassenen tussen 26 en 45 jaar, en permanent vanaf de leeftijd van 46 jaar.

Tijdens de procedure voor de aanvraag van de identiteitskaarten moeten een aanvraagformulier met twee pasfoto's en de originele *hukou* worden overgelegd. Bij verhuizing binnen de eigen stad wordt geen nieuwe identiteitskaart afgegeven. Bij verhuizing naar een andere stad wel. De oude kaart moet dan worden geretourneerd aan het *Public Security Bureau* (PSB), dat ook de vorige *hukou*-registratie moet annuleren. Verlies van de identiteitskaart moet aan het PSB worden gerapporteerd. Een nieuwe kaart wordt binnen drie maanden afgegeven. Vervanging van een verlopen identiteitskaart duurt zestig dagen.

De *Law on Resident Identity Cards* uit 2004 is met ingang van 1 januari 2012 gewijzigd, en bevat o.a. nieuwe bepalingen over de registratie van biometrische kenmerken (vingerafdrukken). De aanvraagprocedures zijn echter niet gewijzigd.¹⁵⁴

Paspoort

In China bestaan diplomatieke, dienst- en gewone paspoorten. Om naar het buitenland te kunnen reizen, moeten Chinezen een paspoort aanvragen.¹⁵⁵

Paspoorten gelden als reisdocument en geldige persoonsidentificatie buiten China. China kent naast diplomatieke en dienstpaspooten twee soorten gewone paspoorten:

1. Ordinary passports for private affairs

¹⁵¹ Burgers in actieve dienst van het People's Liberation Army (PLA) of de People's Armed Police (PAP) hebben een speciale identiteitskaart. Minderjarigen die veroordeeld zijn tot dienstverlening, gevangenisstraf of heropvoedingskamp, kunnen de identiteitskaart na vrijlating aanvragen.

¹⁵² *The Law of the People's Republic of China on the Identity Card of Residents* (juni 2003).

¹⁵³ Minnie Chan, *Call to strike ethnic status from I.D. cards*, Study Times (CCP), 15 februari 2012.

¹⁵⁴ *Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards (2011 Amendment)*.

¹⁵⁵ Zie voor verdere details het algemeen ambtsbericht China van juni 2005.

Deze worden afgegeven door het *Entry and Exit* kantoor van het lokale PSB, waar de *hukou* is geregistreerd. Paspoorten voor kinderen jonger dan zestien jaar zijn vijf jaar geldig en voor volwassenen tien jaar. Ze worden afgegeven ten behoeve van vertrek naar het buitenland voor vestiging, familiebezoek, werk, toerisme, zakenreizen of andere niet-officiële reizen. Paspoorten worden in principe afgegeven binnen vijftien dagen. In afgelegen gebieden kan deze termijn worden verlengd tot dertig dagen.¹⁵⁶

De *Administrative Measures for the Issuance of Regular Passports and Entry-Exit Passes* zijn per 1 maart 2012 herzien, en bevatten nu bepalingen over het opnemen van biometrische kenmerken. De aanvraagprocedures zijn verder niet gewijzigd.¹⁵⁷ In principe hebben Chinese onderdanen geen toestemming meer nodig om een regulier paspoort aan te vragen, met uitzondering van militairen, overheidsdienaren en minderjarigen (onder 16 jaar).

2. *Ordinary passports for public affairs*

Deze worden in beginsel afgegeven aan medewerkers van alle nationale, regionale, provinciale of lokale overheidskantoren en aan werknemers van staatsbedrijven en overheidsinstanties, voor werk gerelateerde reizen. Hieronder vallen ook sporters en studenten die studie gerelateerde reizen maken. Deze paspoorten moeten binnen een maand na terugkeer in China worden teruggegeven aan de autoriteiten (*Ministry of Public Security*), op straffe van een afgifteverbod van een nieuw paspoort voor één tot drie jaar. Deze straf kan worden uitgebreid tot meereizende collega's.¹⁵⁸

Reismogelijkheden binnen China

Chinezen (onder wie Tibetanen en Oeigoeren) dienen zich in principe net als buitenlanders bij reizen binnenslands in iedere stad te melden bij de autoriteiten. Maar in de praktijk wordt de regelgeving op dit punt slechts in bepaalde steden zo gehandhaafd.

Bij tijdelijk verblijf van drie dagen tot drie maanden is registratie bij aankomst nodig, die bij vertrek weer geannuleerd moet worden. Bij tijdelijk verblijf van minder dan drie dagen is geen registratie nodig. Duurt het verblijf langer dan drie maanden, dan dient in principe verlenging van de registratie te worden aangevraagd of dient de *hukou*-registratie te worden overgeschreven en kan een *Temporary Residence Permit* worden aangevraagd. In principe dient een persoon die de plaats waar zijn of haar *hukou* is geregistreerd definitief verlaat, bij het *Public Security Bureau* (PSB) een *migration certificate* aan te vragen, waarmee zijn of haar naam in het register kan worden geannuleerd. Deze persoon dient zich binnen drie dagen na aankomst in een andere stad (voor het platteland tien dagen) te melden bij het PSB voor registratie op vertoon van dit certificaat.¹⁵⁹

Hoewel er voor zover bekend geen specifieke regelgeving is die reisbewegingen van Tibetanen en Oeigoeren (extra) beperken, staan Tibetaanse en Oeigoerse gebieden waar zich ongeregeldeheden hebben voorgedaan onder scherp toezicht, wat kan leiden tot restricties op personenverkeer naar of uit de betreffende regio's. Onlangs werd door meerdere bronnen bericht dat Tibetanen die oorspronkelijk niet uit Lhasa komen uit de stad werden geweerd, wat zou samenhangen met een zelfverbrandingsincident.¹⁶⁰ Ook is het zo dat passagiers op vluchten vanuit andere

¹⁵⁶ *Passport Law of the People's Republic of China*, Date issued: 04-29-2006, Effective date: 01-01-2007.

¹⁵⁷ *Administrative Measures for the Issuance of Regular Passports and Entry-Exit Passes of the People's Republic of China (2011 Amendment)*.

¹⁵⁸ *Passport Law of the People's Republic of China*, Date issued: 04-29-2006, Effective date: 01-01-2007.

¹⁵⁹ *Passport Law of the People's Republic of China*, Date issued: 04-29-2006, Effective date: 01-01-2007.

¹⁶⁰ <http://www.hrw.org/news/2012/06/19/china-arbitrary-expulsions-tibetans-lhasa-escalate>.

delen van China (bijvoorbeeld Peking) naar Tibet en Xinjiang aan extra controles worden onderworpen (aparte security check op de luchthaven).

Reizen naar het buitenland

Voor zover bekend is er ook geen specifieke regelgeving die reisbewegingen van Tibetanen en Oeigoeren naar het buitenland (extra) beperkt. Wel is bekend dat Tibetanen en Oeigoeren geregeld (in ieder geval vaker dan gemiddeld) geen paspoort krijgen wanneer ze er een aanvragen, wat de facto betekent dat ze China niet op legale wijze kunnen verlaten. Ook zijn er gevallen bekend waarin personen die wel over geldige reisdocumenten beschikken onder druk worden gezet of worden verhinderd uit te reizen.

Voor reizen naar Hongkong en Macau hebben Tibetanen en Oeigoeren (evenals andere Chinese onderdanen) een *Exit-Entry Permit for Travelling to and from Hong Kong and Macao nodig* (een soort speciaal paspoort), met daarin een geldige *endorsement* (een soort visum, met vermelding van verblijfsdoel en maximale verblijfsduur). Deze documenten dienen, evenals paspoorten, bij het *Public Security Bureau* (PSB) te worden aangevraagd. Het is niet bekend of Tibetanen en Oeigoeren die problemen ondervinden bij het verkrijgen van een paspoort wel een reisdocument voor Hongkong (of Macau) kunnen krijgen. Overigens kunnen Chinese onderdanen (inclusief Tibetanen en Oeigoeren) vanuit Hongkong of Macau niet op legale wijze doorreizen naar bestemmingen buiten de Volksrepubliek als zij niet in het bezit zijn van een geldig paspoort.

Bij uitreis uit Chinees grondgebied gelden paspoortcontrole en registratie van de uitreis voor alle Chinezen, niet alleen voor personen die tot de minderheden behoren. Indien de Chinese autoriteiten willen beletten dat een persoon het land verlaat, zal worden overgegaan tot het weigeren van verstrekking van een paspoort of zal het paspoort worden ingenomen.

Voor de meeste landen ter wereld heeft een Chinese staatsburger een inreisvisum nodig. Hoewel het uitreisvisum sinds januari 2002 is afgeschaft, wordt de uitreis van een Chinese burger door de medewerkers van de *Entry & Exit Unit* van het ministerie van Openbare Veiligheid of lokaal aanwezige militairen geregistreerd. Officieel kunnen Chinese toeristen slechts op vakantie naar landen waarmee China een *Approved Destination Status* (ADS)-overeenkomst heeft gesloten.¹⁶¹

Chinese onderdanen in het buitenland/reis- en identiteitspapieren

Voor zover bekend kunnen Chinese staatsburgers met een vaste verblijfplaats in het buitenland of die daar voor een kort verblijf verblijven via de aldaar gevestigde Chinese diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen een nieuw paspoort, een *laisser-passer* of een *travel permit* krijgen, na verificatie van hun identiteit.

Uit informatie op de website van het *Chinese Ministry of Foreign Affairs* (MFA) blijkt dat Chinese onderdanen in het buitenland bij een Chinese diplomatieke of consulaire vertegenwoordiging een (vervangend) reisdocument kunnen aanvragen. Onder reisdocumenten worden verstaan: A. paspoorten en B. vijf soorten *travel permits*, drie soorten zijn uitsluitend bedoeld voor reizen van/naar Hongkong en Macau. Eén soort *travel permit* kan worden aangevraagd door Chinese onderdanen als vervangend reisdocument wanneer er geen tijd is om een (nieuw) paspoort aan te

¹⁶¹ In mei 2004 is een ADS-overeenkomst tussen China en de EU tot stand gekomen, die per 1 september 2004 in werking trad. Andere landen waarmee China een ADS-overeenkomst heeft gesloten, zijn: Thailand, Singapore, Maleisië, Filippijnen, Australië (alleen voor Peking, Shanghai en Guangzhou), Nieuw-Zeeland (alleen Peking, Shanghai en Guangzhou), Zuid-Korea, Japan (alleen Peking, Shanghai en Guangzhou), Vietnam, Cambodja, Myanmar, Brunei, Nepal, Indonesië, Malta, Turkije en Egypte.

vragen (Noodpaspoort). Tot slot is er één soort travel permit die wordt aangeduid als "Repatriëringsbewijs".

Volgens de website van MFA wordt zo'n Repatriëringsbewijs afgegeven door Chinese diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen aan Chinese onderdanen wanneer zij door het land waar ze verblijven worden uitgezet (*Laisser-Passer*). Het document dient uitsluitend om bij aankomst in China de nationaliteit en identiteit aan te kunnen tonen en het heeft een geldigheid van drie maanden. Er staan nergens specifieke instructies over de aanvraag van zo'n Repatriëringsbewijs. De instructies voor de algemene categorie *travel permits* op de website van MFA en de website van de Chinese ambassade in Nederland luiden als volgt:¹⁶²

A. Toepasbaarheid

Chinese onderdanen van wie gedurende tijdelijk verblijf in het buitenland het paspoort is verloren of gestolen.

B. Benodigde documenten

- 1. Een volledig en naar waarheid ingevuld "Aanvraagformulier voor een Paspoort / Travel Permit / Repatriëringsbewijs van de Volksrepubliek China".*
- 2. Drie identieke pasfoto's.*
- 3. Een kopie van het oorspronkelijke paspoort, of een ander origineel document (plus kopie) waaruit de Chinese nationaliteit en identiteit van de aanvrager blijkt (bijvoorbeeld een hukou-boekje, identiteitskaart, een geboorteakte of een verklaring omtrent gedrag).*
- 4. Een verslag van de omstandigheden waaronder het paspoort is verloren of gestolen. Het verslag dient in ieder geval te bevatten: persoonlijke informatie; omstandigheden en feitenrelaas over het verloren gaan/gestolen worden van het paspoort; het nummer, afgeevende instantie en afgiftedatum van het paspoort; woonadres en werkgever etc.*
- 5. De consulaire medewerker kan in individuele gevallen om aanvullende documentatie vragen.*

C. Bijzonderheden

- 1. Na afgifte van het travel permit wordt het verloren of gestolen paspoort ongeldig verklaard. Als het paspoort alsnog wordt teruggevonden, mag het niet meer worden gebruikt en dient het zo spoedig mogelijk te worden ingeleverd bij de ambassade ter vernietiging. Wanneer men probeert [China] in te reizen op een paspoort dat ongeldig is verklaard, kan de toegang tot China worden ontzegd, en kan er een boete of andere maatregelen worden opgelegd.*
- 2. Wanneer een travel permit niet is opgehaald binnen een jaar nadat het gereed is, wordt het document ongeldig gemaakt en vernietigd. Bovendien kan het gevolgen hebben voor toekomstige aanvragen voor reisdocumenten.*

D. Doorlooptijd en kosten

- 1. Doorlooptijd: Een exacte doorlooptijd valt niet te geven, omdat voor dit soort aanvragen contact dient te worden opgenomen met de afgeevende*

¹⁶² NB: Op beide websites wordt uitgegaan van het scenario waarin een Chinese onderdaan in het buitenland zijn paspoort is kwijtgeraakt en niet kan wachten op een nieuw regulier paspoort om naar China terug te keren. Het scenario waarin een Chinese onderdaan zonder papieren wordt uitgezet, wordt niet omschreven.

instantie van het verloren paspoort in China om de identiteit van de aanvrager vast te stellen. De aanvrager kan tevens zelf contact opnemen met de afgevende instantie van het oorspronkelijke paspoort of de uitzendende instantie in China met het verzoek zo snel mogelijk te antwoorden, om zo de doorlooptijd te verkorten.

2. Kosten: Reguliere kosten (het document kan worden opgehaald op de vierde werkdag na ontvangst van een antwoord van de afgevende instantie van het verloren paspoort in China): 26 euro; Spoedkosten (het document kan worden opgehaald op de derde werkdag na ontvangst van een antwoord van de afgevende instantie van het verloren paspoort in China): 23 euro extra; Urgentiekosten (het document kan worden opgehaald op dezelfde dag of de tweede werkdag na ontvangst van een antwoord van de afgevende instantie van het verloren paspoort in China): 33 euro extra.

De bewijslast van de nationaliteit en identiteit van de aanvrager ligt dus bij de aanvrager zelf. Aanvrager dient zelf met een kopie van een verloren paspoort dan wel een origineel ander document te komen. Pas dan wordt door de ambassade contact opgenomen met de "afgevende instantie" in China. Het is op basis van deze tekst niet duidelijk of in alle gevallen contact wordt opgenomen met de afgevende instantie van het verloren/gestolen paspoort, of dat bij overlegging van een origineel ander document (bijvoorbeeld hukou of identiteitskaart) contact wordt gezocht met de afgevende instantie van dat document. Ook wordt uit de tekst niet duidelijk of voorgaande onverkort van toepassing is op de aanvraag van een Repatriëringsbewijs.

Resident Identity Cards kunnen voor zover bekend niet in het buitenland worden aangevraagd/vernieuwd.

Chinezen die terugkeren zonder paspoort, maar met een tijdelijk grensoverschrijdendocument

Per 1 juli 2013 wordt de nieuwe *Exit-Entry Administration Law*¹⁶³ van kracht. Er zijn geen aanwijzingen dat er speciale aandacht bestaat voor Chinezen die terugkeren met een "regulier" *travel permit* (Noodpaspoort).

Een Repatriëringsbewijs (*Laisser-Passer*) wordt volgens MFA zoals hiervoor vermeld uitsluitend afgegeven aan Chinese onderdanen die door het land waarin ze verblijven worden uitgezet naar China. Artikel 75 van de nieuwe *Exit-Entry Administration Law* bepaalt dat:

"Where a Chinese citizen illegally travels to another county or region after exiting China and is repatriated, the exit-entry border inspection authority shall capture his or her exit and entry credentials, and the authorities issuing exit and entry credentials shall not issue any exit or entry credentials to him or her within six months to three years from the day of repatriation".

Ook Artikel 17 van de *Administrative Measures for the Issuance of Regular Passports and Entry-Exit Passes* bepaalt dat:

"Where a citizen receives a criminal punishment for impairing frontier (boundary) administration or is repatriated to China for illegally leaving the country, unlawful residence or illegal employment, the entry-exit administrative department of the public security organ concerned shall not issue a regular passport to such a citizen

¹⁶³ *Exit-Entry Administration Law of the People's Republic of China (Not yet effective, adopted on June 30, 2012, shall come into force on July 1, 2013).*

for six months to three years from the date when he or she fulfills criminal punishment or is repatriated to China”.

Bovendien bepaalt Artikel 12 van de nieuwe *Exit-Entry Administration Law* dat:

“Under any of the following circumstances, a Chinese citizen shall be prohibited from exiting China: [...] The Chinese citizen has received a criminal penalty for disrupting national border administration or has been repatriated by any other country or region for illegal exit from China, illegal residence or illegal employment and the prescribed period of prohibition from exiting China has not expired”.

In Hoofdstuk VII van dezelfde wet staat omschreven dat personen boetes of andere administratieve maatregelen (inclusief detentie) opgelegd kunnen krijgen als bijvoorbeeld wordt geconstateerd dat ze op illegale wijze het land zijn in- of uitgereisd. Bovendien kunnen personen die zich schuldig maken aan overtreding van bepalingen in de *Exit-Entry Administration Law* strafrechtelijk worden vervolgd.

Het is niet bekend wat de Chinese autoriteiten kunnen ondernemen om iemand die zich niet kan identificeren aan identiteitspapieren (paspoort, etc.) te helpen. Gerelateerde bepalingen in Chinese wet- en regelgeving over hukou, identiteitskaart en paspoorten lijken echter te suggereren dat de bewijslast wat betreft de eigen identiteit bij de betrokkene zelf ligt, en dat de betrokkene persoonlijk actie dient te ondernemen om in voorkomende gevallen aan nieuwe identiteitspapieren te komen.

Documenten die kunnen worden gebruikt als identiteits- en reisdocument

Er is een veelheid aan documenten die *binnen* China in verschillende situaties gebruikt kunnen worden ter identificatie, waaronder het hukou-boekje, de *Resident Identity Card*, een *Temporary Resident Identity Card*, verschillende identiteitsbewijzen die door het leger worden afgegeven, een paspoort, een *Exit-Entry Permit for Travelling to and from Hong Kong and Macao*, een *Residence Permit for Foreigners* etc.

Alleen paspoorten en *Travel Permits* (o.a. *Exit-Entry Permit for Travelling to and from Hong Kong and Macao*) zijn te gebruiken als reisdocumenten buiten (het Vasteland van) China. Binnen China kan men met een geldige *Resident Identity Card* reizen, bijvoorbeeld per trein of per vliegtuig.

Het meest algemeen gebruikte identiteitsbewijs voor Chinese onderdanen in China is de *Resident Identity Card*. Relevante wet- en regelgeving bepaalt dat specifiek *dit* document (vaak samen met het hukou-boekje) moet worden overgelegd bij bijvoorbeeld het aangaan van een huwelijk of het verrichten van andere privaat- of publiekrechtelijke rechtshandelingen. Het meest algemeen gebruikte reisdocument voor Chinese onderdanen die naar het buitenland (waaronder Nederland) reizen, is het paspoort.

Beschrijving van documenten: status, doel, geldigheidsduur

De *Resident Identity Card* dient als nationaal identiteitsbewijs. Chinese onderdanen die in China woonachtig zijn, dienen vanaf hun zestiende in het bezit te zijn van zo'n kaart. Op de kaart staat een uniek, persoonsgebonden nummer (PSN). Volgens de *Law on Resident Identity Cards* dient de kaart als middel om: *“proving the identities of the citizens residing within the territory of the People’s Republic of China, safeguarding their legitimate rights and interests, facilitating their social activities and maintaining public order”*. De geldigheidsduur is voor personen onder de zestien

vijf jaar, voor personen tussen zestien en 25 tien jaar, tussen 26 en 45 twintig jaar, en voor personen vanaf 46 jaar is de kaart onbeperkt geldig.¹⁶⁴

Paspoorten dienen als reisdocument voor Chinese onderdanen die naar het buitenland reizen, en worden onderscheiden in reguliere paspoorten, diplomatieke paspoorten en servicepaspoorten. De *Passport Law* bepaalt dat "*the passports of the People's Republic of China are certificates, upon which the citizens of the People's Republic of China exit and enter China and prove their nationality and identity when they are staying abroad*". De geldigheid van reguliere paspoorten is voor personen onder de zestien vijf jaar en voor personen van zestien en ouder tien jaar. De geldigheid van diplomatieke en servicepaspoorten is vaak korter, en wordt vastgesteld door de uitgevende instantie.¹⁶⁵

Aanvragen van documenten: instanties en procedures

Een *Resident Identity Card* dient te worden aangevraagd bij de lokale vertegenwoordiging van de politie (*Public Security Bureau*) waar men als inwoner staat ingeschreven (waar men volgens de hukou-administratie staat geregistreerd). De aanvraagprocedure volgens de *Law on Resident Identity Cards*¹⁶⁶ is als volgt:

Article 7: "Any citizen shall, within three months from the date he reaches the age of 16, apply to the public security organ at the place of his permanent residence for the resident identity card.

In the case of a citizen under the age of 16, his guardian shall apply for the resident identity card on his behalf".

Article 8: "A resident identity card shall be signed and issued by the public security organ under the people's government at the county level at the place where a person's permanent residence is registered".

Article 9: "When going through the formalities of permanent residence registration, compatriots from Hong Kong, Macao or Taiwan who move to resettle down on the mainland, or overseas Chinese who return to reside in China, or foreign nationals or stateless persons who reside within the territory of the People's Republic of China and who are naturalized or whose nationality of the People's Republic of China is restored upon approval shall, in accordance with the provisions in this Law, apply for resident identity cards".

Article 10: "Anyone who applies for the resident identity card shall fill out the Registration Form of Application for Resident Identity Card and present his resident household registration book for examination".

Article 11: "If the state decides to issue a new generation of identity cards, the resident identity card expires, the citizen's name is changed or the card is unrecognizable due to serious damage, a citizen shall apply for replacing it by a new card; if any registered item is in error, the public security organ shall immediately correct the error and issue a new identity card. The original card shall be surrendered when obtaining a new one. When a resident identity card is lost, the resident shall apply for reissuance.

Where any of the circumstances mentioned in the preceding paragraph occurs to a citizen under the age of 16 in respect of his resident identity card, he may apply for a new card, for changing the card, or for reissue of a card.

¹⁶⁴ *Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards (2011 Amendment).*

¹⁶⁵ *Passport Law of the People's Republic of China, Date issued: 04-29-2006, Effective date: 01-01-2007.*

¹⁶⁶ *Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards (2011 Amendment).*

When a citizen goes through the formalities of changing his permanent residence registration, the public security organ shall record the change of the address of the citizen's permanent residence under the relevant computer-read item in the resident identity card and inform the citizen himself of the fact".

Article 12: "When a citizen applies for a resident identity card or for changing the card, or for reissue of a card, the public security organ shall, in accordance with relevant regulations, handle the matter without delay. The public security organ shall issue the resident identity card within 60 days from the date the citizen submits the Registration Form of Application for Resident Identity Card; for areas where transport facilities are inconvenient, the time limit for handling such matter may be appropriately extended, but the extension may not exceed 30 days. Where a citizen is in urgent need of his resident identity card during the period when he applies for the card, or for changing the card, or for reissue of a card, he may apply for a temporary resident identity card, and the public security organ shall, in accordance with relevant regulations, handle the matter without delay. The specific measures in this regard shall be formulated by the department for public security under the State Council".

Een regulier paspoort dient te worden aangevraagd bij de *Exit/Entry Administrative Departments* van de lokale vertegenwoordiging van de politie (*Public Security Bureau*) op districtsniveau of hoger waar men als inwoner staat ingeschreven (waar men volgens de hukou-administratie staat geregistreerd). Chinese onderdanen die permanent in het buitenland wonen, kunnen bij tijdelijk verblijf in China een nieuw regulier paspoort aanvragen bij de *Exit/Entry Administrative Departments* van de lokale vertegenwoordiging van de politie (*Public Security Bureau*) op districtsniveau of hoger waar men tijdelijk verblijft.

Chinese onderdanen in het buitenland kunnen een (nieuw) regulier paspoort aanvragen bij een Chinese diplomatieke of consulaire vertegenwoordiging. Diplomatieke paspoorten worden afgegeven door het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken. Servicepaspoorten worden afgegeven door het ministerie van Buitenlandse Zaken, door de *Foreign Affairs Offices* op niveau van (stads)provincies of steden die uit meerdere districten bestaan, en door Chinese diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen. De aanvraagprocedures voor reguliere paspoorten door Chinese onderdanen in China volgens de *Administrative Measures for the Issuance of Regular Passports and Entry-Exit Passes* zijn als volgt:¹⁶⁷

Article 4: "To apply for a regular passport, a citizen shall file an application with the entry-exit administrative department of the public security organ of the local people's government at or above the county level at the place of the citizen's registered permanent residence, and submit the following valid and authentic materials:

- 1. a recently-taken photograph (without a hat) and a fully completed Application Form for Chinese Citizens to Travel Abroad for Private Matters (hereinafter referred to as "Application Form");*
- 2. the citizen's resident identity card, residence booklet and the photocopies thereof; or a temporary resident identity card together with the residence booklet and the photocopies thereof if the resident identity card is being obtained, replaced or reissued;*
- 3. a citizen under 16 years old shall be accompanied by a guardian, and the guardian shall submit an opinion on consent to the ward's travel abroad, the*

¹⁶⁷ *Administrative Measures for the Issuance of Regular Passports and Entry-Exit Passes of the People's Republic of China (2011 Amendment).*

guardian's resident identity card or residence booklet and passport and the photocopies thereof;

4. a state functionary shall, in accordance with the relevant provisions, provide a certificate on consent to his or her travel abroad issued by the entity where the state functionary works or the superior entity in charge after its examination and approval pursuant to the scope of the personnel administrative powers; and
5. other materials requested by the entry-exit administrative department of the public security organ under the provincial people's government when making submittals for approval by the entry-exit administrative body under the Ministry of Public Security.

To apply for a regular passport, a soldier in active service shall, after handling the formalities for examination and approval in accordance with the scope of administrative powers, file the application with the entry-exit administrative department of the public security organ under the people's government at or above the county level at the place where the soldier's unit is located".

Article 5: "Under any of the following circumstances, a citizen may apply to the entry-exit administrative department of the public security organ under the people's government at or above the county level at the citizen's place of registered permanent residence for the express handling of a regular passport application, and submit corresponding materials:

- 1. traveling abroad is for a funeral or visiting a critically ill patient;*
- 2. traveling abroad is for further study and the date when the term begins is approaching;*
- 3. the entry permit or visa issued by the destination country is about to expire; or*
- 4. any other emergency recognized by the entry-exit administrative department of the public security organ under the provincial people's government".*

Article 6: "After accepting an application for a regular electronic passport of a citizen that is 16 or older, the entry-exit administrative department of the public security organ concerned shall fingerprint the applicant on the spot. If the applicant has not attained the age of 16, the entry-exit administrative department of the public security organ concerned may fingerprint the applicant on the spot upon the consent of the applicant's guardian.

If the applicant cannot be fingerprinted due to damaged or missing fingerprints, collection of fingerprint information is not required".

Article 7: "The entry-exit administrative department of a public security organ shall, after receiving the application materials, make inquiries of the applicant. Application materials that are complete and prepared in the legal form shall be accepted on the spot; for those that are not, the applicant shall be notified in one instance of all content to be corrected or supplemented".

Article 8: "The entry-exit administrative department of a public security organ shall, after accepting an application for a regular passport, file the application materials with the entry-exit administrative department of the public security organ with the power of examination, approval and issuance for approval. If the application satisfies the relevant requirements for issuance, a regular passport shall be issued in the name of the entry-exit administrative department under the Ministry of Public Security; if not satisfying the relevant requirements for issuance, the entry-exit administrative department shall not issue a regular passport, and shall explain the reasons to the applicant in written form and notify the applicant of the right to petition for administrative reconsideration or bring an administrative lawsuit according to law".

Article 9: "Where a regular passport holder is under any of the following circumstances, the person may apply to the entry-exit administrative department of the public security organ under the local people's government at or above the county level at the place of the person's registered permanent residence for modification of the regular passport with annotation, and submit the regular passport, a photocopy thereof and proof material on the item to be modified with annotation:

- 1. has a former name, a name in traditional Chinese characters, a name in a foreign language or a name not using standard Chinese Pinyin;*
- 2. facial features have undergone substantial changes and a recent photo needs to be added as a note; or*
- 3. other circumstances recognized by the entry-exit administrative department under the Ministry of Public Security".*

Article 10: "Under any of the following circumstances, a regular passport holder may apply to the entry-exit administrative department of the public security organ under the people's government at or above the county level at the place of the person's registered permanent residence for replacing the regular passport with a new one:

- 1. visa pages are about to be used up;*
- 2. the valid period of the passport is less than six months, or the valid period is more than six months but there are materials to prove that the destination country requires a longer period; or*
- 3. other circumstances recognized by the entry-exit administrative department under the Ministry of Public Security".*

Article 11: "A citizen applying for replacement of the regular passport with a new one shall submit, in addition to the materials specified in Article 4 of these Measures, the previous regular passport and a photocopy thereof.

Where a citizen who has settled in a foreign country returns to China for a short period of time to apply for replacement of the regular passport with a new one, he or she shall file the application with the entry-exit administrative department of the public security organ under the local people's government at or above the county level at the place of temporary residence, and submit the previous regular passport, proof of the fact that he or she has settled in a foreign country, a temporary residence certificate issued by the public security organ of the place of temporary residence and a photocopy thereof".

Article 12: "Where a citizen's regular passport is defaced, lost or stolen, the citizen may apply to the entry-exit administrative department of the public security organ under the local people's government at or above the county level at the place of the citizen's registered permanent residence for re-issuance, and submit, in addition to the materials specified in Article 4 of these Measures, the following materials:

- 1. if the previous passport is defaced, the defaced passport and an explanation on why it is defaced; or*
- 2. if the previous passport is lost or stolen, proof on making a loss report and an explanation on how it was lost or stolen.*

Where a citizen who has settled in a foreign country returns to China for a short period of time to apply for re-issuance of a regular passport, he or she shall file the application with the entry-exit administrative department of the public security organ under the local people's government at or above the county level at the place of temporary residence, and submit, in addition to the materials specified in the preceding Paragraph, proof of the fact that he or she has settled in a foreign country, a temporary residence certificate issued by the public security organ of the place of temporary residence and a photocopy thereof".

Article 13: "Where an entry-exit administrative department replaces the regular passport with a new one for a citizen or reissues a regular passport, it shall declare the previous passport void. When replacing the previous passport, it shall cut off the top right corner of the previous regular passport; if the previous passport bears a valid entry permit issued by a destination country, the entry-exit administrative department shall cut off the top right corner of both the front and back covers and then return the previous passport to the citizen".

Article 14: "Where a citizen applies for the issuance of a regular passport, the modification of a regular passport with annotation, the replacement of a regular passport with a new one or the reissuance a regular passport, the entry-exit administrative department of the public security organ shall issue such passport within 15 days from the date it receives the application materials. For any circumstances specified in Article 5 of these Measures, the entry-exit administrative department shall issue the passport within five working days after the application materials are received.

If an entry-exit administrative department is unable to issue a regular passport on schedule because it is located at a remote area or an area where traffic is inconvenient or for certain special circumstances, upon the approval of the person in charge of the entry-exit administrative department of the public security organ under the local people's government at the provincial level, the time limit may be extended to 30 days. The scope of remote areas or areas where traffic is inconvenient shall be determined by the entry-exit administrative department of the public security organ under the local people's government at the provincial level and announced after being filed for the record with the entry-exit administrative department under the Ministry of Public Security".

Article 15: "Encryption measures shall be taken for electronic regular passports to ensure that the fingerprint data stored on electronic chips is only available for organs issuing regular passports and for entry-exit frontier inspection organs to read, check and use".

Article 16: "Organs issuing regular passports, entry-exit frontier inspection organs and their staff members shall keep confidential the citizens' personal information that they learn of in the course of entry-exit administration".

Article 17: "Where an applicant is under any of the following circumstances, the entry-exit administrative department of the public security organ concerned shall not issue a regular passport to him or her:

- 1. is not a national of the People's Republic of China;*
- 2. is unable to prove his or her identity;*
- 3. has made falsifications in the application process;*
- 4. has been sentenced to a criminal punishment and is currently serving the sentence;*
- 5. the people's court has given notice on the applicant's involvement in a pending civil case and the applicant is prohibited from leaving the country;*
- 6. is a defendant or criminal suspect in a criminal case; or*
- 7. a relevant competent department under the State Council believes that his or her leaving the country would cause damage to national security or cause serious losses to national interests.*

Where a citizen receives a criminal punishment for impairing frontier (boundary) administration or is repatriated to China for illegally leaving the country, unlawful residence or illegal employment, the entry-exit administrative department of the public security organ concerned shall not issue a regular passport to such a citizen

for six months to three years from the date when he or she fulfills criminal punishment or is repatriated to China”.

Article 18: “Where the entry-exit administrative department of a public security organ discovers, after issuing a regular passport, that the passport holder falls under any of the circumstances specified in Article 17 of these Measures, it may declare the regular passport void”.

Article 19: “Only an organ with the power to examine, approve and issue regular passports or the entry-exit administrative department of the public security organ at a higher level may declare a regular passport void”.

Aanvragen van documenten

Inschrijving in de hukou dient binnen twee weken na de geboorte te gebeuren.

Chinese onderdanen die in China woonachtig zijn, dienen binnen drie maanden na hun zestiende verjaardag een *Resident Identity Card* aan te vragen. Personen onder de zestien mogen ook een *Resident Identity Card* aanvragen (met toestemming van ouder/voogd). Aanvragers dienen in persoon te verschijnen, o.a. i.v.m. het afnemen van vingerafdrukken. Op het Chinese internet zijn wel procedures te vinden over het machtigen van een derde om een identiteitsbewijs aan te vragen als iemand door bijzondere omstandigheden niet in persoon kan verschijnen, maar het is niet duidelijk of deze procedures “officieel” zijn, en ook niet of deze procedures nog gevolgd kunnen worden nu bij de aanvraag van een identiteitsbewijs vingerafdrukken moeten worden afgenomen. Overigens dienen in genoemde procedures wel door de gemachtigde originele brondocumenten (hukou-boekje en het oude identiteitsbewijs) van de aanvrager te worden overlegd.

Bij een diplomatieke of consulaire vertegenwoordiging in het buitenland kunnen door Chinese onderdanen uitsluitend (vervangende) *reisdocumenten* worden aangevraagd (dus: paspoort of een van de verschillende *Travel Permits*).

Centrale database met biometrische gegevens en vingerafdrukken

Uit openbare bronnen blijkt niet dat biometrische gegevens en/of vingerafdrukken die worden afgenomen voor afgifte van *Resident Identity Cards* of paspoorten ook centraal worden opgeslagen. Relevante wet- en regelgeving spreekt alleen van gegevens die op de chip in het betreffende document worden opgeslagen.

Er bestaat wel een centrale database met DNA-gegevens van kinderen van wie niet vaststaat wie de ouders zijn en van ouders die op zoek zijn naar een vermist kind. Deze database¹⁶⁸ wordt beheerd door het *Ministry of Public Security* en wordt door de Chinese autoriteiten gezien als een belangrijk middel in de strijd tegen kinderhandel.

3.2.6

Wet op de Gezinsplanning

Op demografisch gebied kampt China met een aantal grote uitdagingen: de zeer grote bevolking, de scheve getalsverhouding tussen mannen en vrouwen (op het platteland zijn te weinig vrouwen en in de stad te weinig mannen) en de vergrijzing van de bevolking. De Chinese autoriteiten trachten het hoofd te bieden aan de problematiek die hiermee gepaard gaat.

¹⁶⁸ Zie: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8028256.stm> en http://www.china.org.cn/china/2012-03/01/content_24770142.htm.

Sinds 1979 wordt de *National Family Planning Policy* gevoerd, die vaak "één-kind-politiek" wordt genoemd. Het geboortebelief is vastgelegd in regelgeving op provinciaal niveau. Hierin wordt een concrete beschrijving gegeven van het aantal kinderen dat per gezin is toegestaan. In principe mag een Chinees echtpaar één kind krijgen. In veel gevallen kan daarop echter een uitzondering worden gemaakt, zoals voor etnische minderheden. Ook als de eerstgeborene gehandicapt is en dus later niet voor de ouderdagsvoorziening van de ouders kan zorgen, hebben ouders over het algemeen recht op een tweede kind. Dit wordt bepaald door het *Population and Family Planning Committee* van de provincie of de autonome regio en kan per regio verschillen. In Peking en verschillende andere steden kan een getrouwd stel dat al een kind heeft en waarvan man en vrouw zelf beiden enig kind zijn, toestemming krijgen voor een tweede kind.

Stellen die meer kinderen krijgen dan is toegestaan, moeten bij elk extra kind een boete betalen, de zogenoemde *social compensation fee* of *social levy*. Deze wordt eenmalig opgelegd. Of de boete ook in termijnen kan worden betaald, is niet bekend. De hoogte wordt door de lokale en regionale overheden bepaald en kan per provincie en regio verschillen. Volgens artikel 41 van de *Population and Family Planning Law of the People's Republic of China* uit 2002 kunnen mensen die de *social compensation fee* niet (kunnen) betalen, in principe voor de rechtbank worden gedaagd door de *National Population and Family Planning Commission*. Naar verluidt wordt de hoogte van de boete per gezinssituatie bekeken. Dat geldt vooral op het platteland. Wanneer een gezin de boete niet kan betalen, wordt deze meestal naar beneden bijgesteld.

Omdat rijke en bekende mensen het zich kunnen permitteren om de *social compensation fee* te betalen voor een tweede kind kan het systeem leiden tot sociale ongelijkheid en sociale instabiliteit. Al enige tijd wordt gediscussieerd over het gezinsplanningsbeleid, waarbij soms gepleit wordt voor een "two-child policy". Ook is er veel kritiek op de praktijk van gedwongen abortussen en sterilisaties. Maar recente hervormingen zijn tot nu toe beperkt gebleven tot lokaal niveau. Wel is de nationale overheid in augustus 2011 een campagne begonnen tegen prenatale geslachtsbepaling zonder medische noodzaak en selectieve abortus op geslacht.¹⁶⁹ Het is niet zo, zoals soms wordt beweerd, dat de gezinspolitiek in sommige steden/gebieden (zoals Guangzhou) niet wordt toegepast. Er gelden vooral in grote steden wel lokale uitzonderingen, waarbij hoogopgeleide stellen waarvan man en vrouw allebei enig kind zijn samen twee kinderen mogen krijgen, maar dit betekent zeker niet dat de gezinspolitiek niet wordt toegepast. Men heeft nog altijd voorafgaande toestemming nodig om kinderen te krijgen, en er geldt een maximum (twee of één). Met name in Zuid-China (Guangzhou, Shenzhen) treedt men streng op tegen stellen die de gezinspolitiek denken te kunnen omzeilen door bijvoorbeeld in Hongkong te bevallen.¹⁷⁰

Regels voor huwelijksregistratie

De huwelijkswet schrijft voor dat een man pas mag trouwen als hij 22 jaar of ouder is, voor een vrouw ligt de grens bij 20 jaar. Om te kunnen trouwen, moeten stellen de identiteitskaart en de *hukou* (familiehuishoudregistratieboekje) en een verklaring van ongehuwd zijn overleggen.

¹⁶⁹ Edward Wong, *Pressure to repeal China's One-Child Law is growing*, NYTimes.com, 22 juli 2012; Raymond Li, *Academics call for an end to one-child policy*, China Economic Times, 5 juli 2012; Zhuang Pinghui in Beijing, *Another couple tell of forced abortion ordeal*, 9 juli 2012; Agencies in Beijing, *Family settles over forced abortion*, 11 juli 2012; Barbara Demick, *China one-child policy leads to forced abortions, mother's deaths*, Los Angeles Times, 15 juni 2012.

¹⁷⁰ Zie bijvoorbeeld: <http://www.globaltimes.cn/content/729956.shtml>.

3.2.7

Rechtsgang

De rechtsgang in China voldoet niet aan de daarvoor internationaal geldende standaarden. De controle van de Chinese Communistische Partij (CCP) over het rechtssysteem blijft onveranderd groot: rechters kunnen worden ontslagen en het OM staat onder controle van de CCP. Het rechtssysteem in China is een middel voor de CCP om macht uit te oefenen en het recht is ondergeschikt aan de politiek.¹⁷¹

Van een onafhankelijke rechtspraak is dan ook geen sprake. Veel wetten zijn vaag geformuleerd en verdachten hebben slechts beperkt toegang tot een advocaat. Veel rechters zijn nauwelijks opgeleid om hun beroep uit te oefenen. Bovendien zitten verdachten vaak lang vast, voordat hun iets ten laste wordt gelegd of de zaak voor de rechtbank komt. Ook worden mensen zonder vorm van proces gevangen gezet in zogenoemde heropvoedingskampen. Mishandeling en foltering van gevangenen komen ondanks een wettelijk verbod nog steeds voor.¹⁷²

In het Chinese rechtssysteem ligt grote nadruk op bekentenissen alvorens men tot een veroordeling overgaat. Hierdoor kunnen personen lange tijd worden vastgehouden voordat men in staat van beschuldiging wordt gesteld en tot officiële hechtenis wordt overgegaan. In deze periode heeft men geen toegang tot een advocaat of contact met familie.¹⁷³

In augustus 2011 publiceerde de Chinese regering nieuwe regels om het onrechtmatig verkrijgen van bewijsmateriaal tegen te gaan en de rechten van verdachten te versterken. Deze werden opgenomen in de concepten voor de herziening van de *Criminal Procedure Law* (CPL),¹⁷⁴ die in maart 2012 door het *National People's Congress* werd goedgekeurd. De gewijzigde wet bevat echter nog steeds controversiële clausules, zoals onduidelijkheid over de plek waar een verdachte wordt vastgehouden, beperkte toegang tot een advocaat en de mogelijkheid om voorlopige hechtenis (44 dagen) op te leggen zonder de familie te informeren. Opmerkelijk is dat voor het eerst werd voorgesteld om het "respecteren en beschermen van de mensenrechten" als essentieel principe in de CPL op te nemen.¹⁷⁵

Kritische advocaten

In de verslagperiode verhevigde de Chinese regering haar offensief tegen kritische advocaten, mensenrechtenverdedigers, activisten en dissidenten, vooral sinds de oproepen op internet voor een "*Jasmijn-revolutie*" naar het voorbeeld van de Noord-Afrikaanse en Arabische revoluties in februari 2011. In de nasleep van de "*Jasmijn-protesten*" werden volgens ngo's ongeveer 50 advocaten, mensenrechtenactivisten en politieke dissidenten gearresteerd, en nog eens 200 onder huisarrest geplaatst.¹⁷⁶

Om hun werkzaamheden te kunnen verrichten en hun cliënten te kunnen vertegenwoordigen, dienen advocaten in China zich aan te sluiten bij de lokale vestigingen van de *Lawyers Association* (LA). Deze organisatie verzorgt onder andere in nauw overleg met de lokale *Public Security Bureaus* (PSB) de procedures

¹⁷¹ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

¹⁷² U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁷³ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

¹⁷⁴ De *Criminal Procedure Law* dateert uit 1979 en werd in 1996 voor het laatst aangepast.

¹⁷⁵ Ng Tze-wei in Beijing, *Rights advocates are keen to see draft changes to law*, 5 maart 2012; Zhao Yanan, *Law to ensure human rights. Controversial clauses revised in amendment for NPC review*, China Daily, 9 maart 2012; Barbara Demick, *New China detention law has critics worried about torture*, LA Times, 14 maart 2012; Voice of America, *China parlement restricts secret detention of criminal suspects*, 14 maart 2012.

¹⁷⁶ Zie ook paragraaf 3.2.1.

rondom de verlenging van licenties van advocaten en inspecties van advocatenkantoren. Het bestuur van deze lokale LA-vestigingen wordt aangewezen door de autoriteiten. Advocaten moeten in China elk jaar een nieuwe aanvraag indienen. Vaak worden vergunningen ingetrokken of niet verlengd.¹⁷⁷

Volgens de Chinese minister van Justitie moeten advocaten 'gehoorzaam' zijn aan de CCP en in hun werk de in China nagestreefde 'harmonieuze samenleving' bevorderen. Evenals de mediasector kennen advocatenfirma's controlerende functionarissen, die de advocaten "begeleiden in hun werk en de discipline moeten vergroten". Het wordt mensenrechtenadvocaten soms onmogelijk gemaakt bepaalde cliënten te verdedigen, terwijl andere advocaten politiek gevoelige zaken weigeren.¹⁷⁸

Petitierecht

In China is het indienen van verzoekschriften bij het centrale gezag in Peking al eeuwenlang een manier voor de bevolking om te proberen verondersteld onrecht ongedaan te maken en conflicten met lokale bestuurders op te lossen. De afgelopen jaren is het aantal mensen dat uit vaak afgelegen provincies naar de hoofdstad Peking kwam in de hoop bij de centrale regering hun recht te halen sterk gestegen, omdat lokale functionarissen en rechtbanken vaak de klachten van de bevolking negeren.¹⁷⁹

Officieel moet de overheid alle klachten in ontvangst nemen en binnen zestig dagen met een oordeel komen. Het komt echter vaak voor dat mensen die komen klagen worden opgepakt, mishandeld, zonder proces enige tijd worden opgesloten in een "zwarte gevangenis" (waarin veel critici van het regime worden opgesloten) en vervolgens hardhandig worden gedwongen naar hun plaats van herkomst terug te gaan, voordat zij hun klacht kunnen overbrengen of terwijl zij op antwoord wachten. Ook hebben lokale autoriteiten de afgelopen jaren het formele petitierecht aanzienlijk beperkt, zoals in de provincies Shanxi, Guangdong en Guangxi. Daarmee wilde men vooral een trend van groeiende sociale onrust een halt toe roepen. Verder speelt mee dat regionale overheden door de centrale overheid worden afgerekend op het aantal petitie's dat wordt ingediend. Tot de verboden gedragingen behoren o.a. "illegally gathering, encircling or rushing into government offices or important public spaces, stopping cars or hindering public transportation, linking up with others to petition".¹⁸⁰

3.2.8 Arrestaties en detenties

Detentie

Onder Chinees recht moet een verdachte binnen 72 uur formeel aangeklaagd worden. Dit kan uitgesteld worden tot zeven dagen en in omvangrijke zaken tot 37 dagen, een periode die ook weer één of meerdere malen kan worden verlengd met 45 dagen. In het geval de gestelde tijdslimieten met betrekking tot het strafrechtelijk onderzoek niet toereikend zijn, kunnen verdachten op borgtocht of

¹⁷⁷ U.S. Department of State, 2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao), 24 mei 2012.

¹⁷⁸ U.S. Department of State, 2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao), 24 mei 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

¹⁷⁹ U.S. Department of State, 2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao), 24 mei 2012.

¹⁸⁰ U.S. Department of State, 2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao), 24 mei 2012.

onder toezicht vrijgelaten worden.¹⁸¹ Maar door de verschillende verlengingsmogelijkheden zitten verdachten in de praktijk vaak langer dan de wettelijke termijnen vast voordat hen iets ten laste wordt gelegd. Zo kan de voortdetentie oplopen tot een jaar of langer.¹⁸²

Administratieve detentie

China kent verschillende vormen van administratieve detentie, met als bekendste het systeem van *re-education through labour* (RTL, heropvoedingskampen).¹⁸³ Andere vormen van administratieve detentie zijn "*custody and education*" en "*custody and training*" (voor minderjarige delinquenten). RTL bestaat sinds 1957 en is bedoeld voor bestraffing van vergrijpen die niet ernstig genoeg zijn voor strafvervolgning, met het doel de burger te heropvoeden. Zo wordt RTL gebruikt voor prostituees en voor drugsgebruikers. Ook aanhangers van Falun Gong, politieke activisten en leden van niet-geregistreerde kerken worden veelvuldig naar de heropvoedingskampen gestuurd. RTL wordt verder gebruikt voor bestraffing van 'misdaden tegen de nationale veiligheid'. De term is niet nader gespecificeerd, zodat ruime interpretatie mogelijk is.¹⁸⁴

Volgens de meest recente officiële cijfers (uit 2008) zijn in China nog 350 RTL-kampen, met in totaal 150.000 gedetineerden. In het kader van de hervorming van het Chinese rechtssysteem wordt tegenwoordig ook gepleit voor hervorming van deze straffkampen.¹⁸⁵

Het *Public Security Bureau* (PSB) heeft het recht burgers zonder proces voor een periode van één tot drie jaar hun persoonlijke vrijheid te ontnemen. Daarna is nog verlenging met één jaar mogelijk. In theorie moet de oplegging van RTL worden voorgelegd aan een *administrative committee*, één van de organen die bekend staan als "*labor reeducation panels*" en die bestaan uit ambtenaren van de ministeries van Burgerzaken, Veiligheidszaken en Werkgelegenheid. Maar in de praktijk beslist het lokale PSB hierover. Het is ook het lokale PSB dat uiteindelijk beslist over vrijlating, dan wel continuering van het verblijf in een heropvoedingskamp. Arrestatiebevelen zijn niet nodig.¹⁸⁶

Situatie in gevangenissen

Volgens de *China Daily* telt China 1,65 miljoen gevangenen, verspreid over 678 gevangenissen. Daarnaast telt het land nog inrichtingen voor "*community correction*"/heropvoedingskampen, waarin 599.000 mensen vastzitten. De gevangenissen en andere strafinrichtingen vallen onder het ministerie van Justitie.¹⁸⁷

Gevangenissen zijn zeer moeilijk toegankelijk voor waarnemers, waardoor de situatie moeilijk is te beoordelen. De omstandigheden in de meeste politiecellen, gevangenissen en heropvoedingskampen zijn zwaar. Gevangenissen zijn vaak

¹⁸¹ Artikelen 50 tot 76 van de *Criminal Procedure Law* of the People's Republic of China. In de nieuwe *Criminal Procedure Law* die per 1 januari 2013 van kracht wordt, beslaat het hoofdstuk "*Compulsory Measures*" de artikelen 64 t/m 98.

¹⁸² U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁸³ Officieel is *laojiao* (heropvoeding door arbeid) voor plegers van kleine vergrijpen. In de praktijk wordt dit instrument vaak gebruikt om mensen soms jarenlang zonder enige vorm van proces op te sluiten.

¹⁸⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁸⁵ Nederlands Dagblad, *China wil straffkampen hervormen*, 16 oktober 2012.

¹⁸⁶ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁸⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

overvol en er zou gebrekkig sanitair zijn. De gezondheids- en voedingssituatie zou er slecht zijn. Veel gedetineerden zijn afhankelijk van voedsel en medicijnen, die familieleden van buiten de gevangenis toesturen. Politieke gevangenen worden slechter behandeld dan gewone gevangenen. Zij worden tussen gewone gevangenen geplaatst, die hen in voorkomende gevallen op bevel van het gevangenispersoneel in elkaar slaan. Prominente dissidenten mogen soms geen pakjes met voedsel en medicijnen van familieleden buiten de gevangenis ontvangen.¹⁸⁸

In sommige gevangnissen is sprake van dwangarbeid. Volgens de wet mogen gedetineerden maximaal 12 uur per dag werken en hebben zij recht op een tweewekelijkse vrije dag. Vaak worden deze wettelijke normen overschreden. Gevangnissen in China zijn een bron van HIV/Aids-besmetting en verspreiding. Geestelijke gezondheidszorg ontbreekt grotendeels binnen Chinese gevangnissen, evenals faciliteiten voor godsdienstoefeningen.¹⁸⁹

Volgens Human Rights Watch (HRW) en andere mensenrechtenorganisaties organiseren veelal lokale autoriteiten illegale detentiecentra, waarin burgers soms maanden achtereen worden vastgehouden. De geheime detentiecentra staan bekend als 'zwarte gevangnissen' (*black jails*) en zijn vaak gevestigd in staatshotels, verpleeghuizen en psychiatrische inrichtingen. Lokale autoriteiten willen voorkomen dat gewone burgers naar Peking of provinciehoofdsteden reizen om daar te klagen over lokale misstanden zoals illegale landonteigening, corruptie of marteling door de politie. De Chinese autoriteiten ontkennen het bestaan van *black jails*, omdat het geen officiële gevangnissen zijn.¹⁹⁰

Mede in het kader van de herziening van de *Criminal Procedure Law*¹⁹¹ werkt China sinds enige tijd aan de hervorming van het gevangeniswezen. Doelstelling is een systeem dat in staat is gevangenen herop te voeden en terug te brengen in de maatschappij. Dit in tegenstelling tot het voorgaande beleid, waarbij gevangenen bewust werden afgeschermd van de maatschappij. Daarbij worden enkele honderden gevangnissen verplaatst naar minder afgelegen gebieden.¹⁹²

3.2.9 Mishandeling en foltering

Foltering komt vooral voor tijdens verhoren in voorarrest en in RTL-centra, maar is wettelijk verboden. Het recht van de verdachte om te zwijgen is in China onbekend, wat tot verhoogd risico op gedwongen bekentenissen en foltering leidt. Politieagenten zouden onder druk staan om bekentenissen los te krijgen. De overheid onderkent het probleem. Er zijn geen aanwijzingen dat veroordeelde gevangenen systematisch worden gemarteld. Mishandeling en foltering van verdachten in detentie, in het bijzonder politieke en religieuze dissidenten, door autoriteiten kwamen in de verslagperiode vooral voor in afgelegen gebieden. Methodes waren schoppen, slaan, elektrische schokken, ophanging aan de armen, boeien in pijnlijke posities, slaap- en voedselonthouding.¹⁹³

¹⁸⁸ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁸⁹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁹⁰ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

¹⁹¹ Zie paragraaf 3.2.7.

¹⁹² Associated Press, *China limits police power in detentions*, 8 maart 2012; Ng Tze-wei in Beijing, *Pressure builds for vote against secret detentions*, 12 maart 2012; *China: Don't legalize incommunicado detentions*, 12 maart 2012.

¹⁹³ Cary Huang in Beijing, *Security tsar calls for end to torture*, 2 juli 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

3.2.10 *Verdwijningen*

Volgens de wet moeten familieleden van een arrestant binnen 24 uur op de hoogte worden gesteld. Het komt echter geregeld voor dat personen worden opgepakt, zonder dat daar melding van wordt gemaakt. Dat is vooral het geval bij de arrestatie van dissidenten.¹⁹⁴

3.2.11 *Buitengerechtelijke executies*

Buitengerechtelijke executies en moorden komen in China voor, maar het is niet bekend op welke schaal.¹⁹⁵

3.2.12 *Doodstraf*

Algemeen

Het wetboek van Strafrecht bevat 55 strafbare feiten waarvoor de doodstraf kan worden opgelegd, zoals:

- Politieke misdrijven als het verraden van militaire geheimen en contra-revolutionaire activiteiten.
- Delicten als moord, drugsmokkel, handel in vrouwen en kinderen, brandstichting, smokkel, verspreiding van bijgeloof door de zgn. "evil sects", vandalisme, souteneurschap en groepsgevechten.
- Economische overtredingen als diefstal, omkoping, corruptie, verduistering, belastingontduiking, vervalsing, bankfraude met gebruik van valse documenten en het indienen van valse verzekeringsclaims.

De Strafwet bevat niet één artikel dat alle strafbare feiten opsomt waarvoor de doodstraf kan worden opgelegd. In het 8e amendement (2011) op de Strafwet uit 1997 zijn dertien doodstrafdelicten komen te vervallen, waarmee het aantal op 55 is komen te staan.¹⁹⁶

Hoewel het aantal gevallen van het opleggen en uitvoeren van de doodstraf voor zover bekend nog steeds zorgwekkend hoog is, is er de laatste jaren sprake van enige verbetering. Zo lijkt het aantal doodvonnissen sinds de invoering van een verplichte toets door het Chinese Hooggerechtshof in 2006 af te nemen. Ook heeft het Hof een aantal doodvonnissen herzien. Andere verbeteringen zijn het onwettig maken van gedwongen bekentenissen en het uitsluiten van door onwettige middelen zoals marteling verkregen bewijs. Het afschaffen van de doodstraf in China is echter een zeer geleidelijk proces. In het kader van het herzieningsproces van de *Criminal Procedure Law* van 1997 in 2011 en 2012 werd de doodstraf voor dertien misdrijven geschrapt, maar tegelijkertijd ingevoerd voor enkele andere misdrijven.¹⁹⁷

Statistieken over de doodstraf zijn nog steeds staatsgeheim. Aanbevelingen door de VN tijdens bijvoorbeeld de *Universal Periodic Review*¹⁹⁸ voor meer transparantie met

¹⁹⁴ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁹⁵ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

¹⁹⁶ *Criminal Law of the PRC (1997)*, versie oktober 2011.

¹⁹⁷ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Zhao Yanan, *Judges will question condemned criminals. Experts say move shows progress in curbing number of death sentences*, China Daily, 15 maart 2012.

¹⁹⁸ In maart 2006 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) resolutie 60/251 aan, waarbij de bestaande VN-Mensenrechtencommissie werd vervangen door een nieuwe Mensenrechtenraad. In de resolutie droeg de AVVN de nieuwe raad onder meer op een procedure in het leven te roepen, een "Universal Periodic

betrekking tot de doodstraf werden door de Chinese autoriteiten verworpen. Het is moeilijk informatie te vergaren over het aantal doodvonnissen dat in China wordt opgelegd en hoeveel executies daadwerkelijk worden voltrokken. Schattingen hierover door mensenrechtenorganisaties en wetenschappers lopen dan ook uiteen. Volgens Amnesty International en andere ngo's zouden in 2011 enkele duizenden personen zijn geëxecuteerd.¹⁹⁹

Voltrekking van executies van ter dood veroordeelden vindt plaats in de 404 *Intermediate People's Courts*. In 1996 maakte een wetwijziging het mogelijk dat executies ook anders dan door een nekschot kunnen worden voltrokken. Sindsdien is het gebruik van dodelijke injecties mogelijk. Voltrekking van de doodstraf is bij wet uitgesloten voor personen die tijdens het plegen van een vergrijp nog minderjarig waren en sinds 1 mei 2011 ook voor mensen boven de 75 jaar. Bij zwangere vrouwen wordt de executie uitgesteld tot na de bevalling.

Toepassing

Sinds begin 2007 is herziening door het *Supreme People's Court* (SPC) noodzakelijk van alle zaken waarin de doodstraf werd opgelegd. Deze procedure zou garanderen dat de doodstraf zo beperkt mogelijk wordt opgelegd. Volgens de autoriteiten leidde invoering van deze regelgeving de afgelopen jaren tot wijziging van tien tot vijftien procent van de opgelegde doodstraffen.²⁰⁰

In de praktijk bleek echter geregeld dat de Chinese autoriteiten de doodstraf soms ook inzetten in gevallen van niet- gewelddadige criminaliteit, als afschrikwekkende maatregel of als manier om een boodschap over te brengen. Als voorbeelden van controversiële gevallen uit de verslagperiode die vooral op internet tot publieke discussie hebben geleid, kunnen worden genoemd:

- De executie in augustus 2011 van een vrachtwagenchauffeur wegens het doodrijden van een Mongoolse herder. Volgens critici was de executie, na een proces van zes uur, vooral bedoeld om de opkomende onrust in Binnen-Mongolië te kalmeren.
- In september 2011 werden vier Oeigoeren ter dood veroordeeld in verband met de gewelddadigheden in Xinjiang van juli dat jaar.
- In januari 2012 werd de 29-jarige zakenvrouw en miljardair Wu Ying ter dood veroordeeld wegens verduistering van publieke fondsen. Dit leidde tot een verhitte maatschappelijke discussie, omdat ze volgens velen als zakenvrouw veel harder werd aangepakt dan corrupte overheidsfunctionarissen die zichzelf verrijken. Het *Supreme People's Court* bepaalde uiteindelijk dat de doodstraf ten onrechte was opgelegd, en in mei 2012 kreeg ze na een nieuwe behandeling van de zaak een voorwaardelijke doodstraf.
- Inwoners van de speciale administratieve regio's en buitenlanders kunnen ook ter dood worden veroordeeld. Zo werden in 2010 en 2011 Robert Shan Shiao-may uit Hongkong, Lien Sung-ching uit Taiwan en de Pakistaan Syed Zahid Hussain Shah ter dood veroordeeld. De laatste werd in september 2011 geëxecuteerd. Nog verschillende andere buitenlanders werden ter dood

Review, based on objective and reliable information, of the fulfillment by each State of its human rights obligations and commitments in a manner which ensures universality of coverage and equal treatment with respect to all States".

¹⁹⁹ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

²⁰⁰ Zhao Yanan, *Judges will question condemned criminals. Experts say move shows progress in curbing number of death sentences*, China Daily, 15 maart 2012.

veroordeeld en er lopen nog rechtszaken tegen enkele staatsburgers van EU-landen.

3.3 Positie van specifieke groepen

3.3.1 Vrouwen

Hoewel mannen en vrouwen volgens de communistische ideologie gelijk zijn, is er in de praktijk sprake van ongelijkheid. Vrouwen zijn vaak werkzaam in de laagst betaalde sectoren. In hogere politieke en ambtelijke functies zijn vrouwen ondervertegenwoordigd. Uit oogpunt van geboortebeperving is de wettelijke minimum huwelijksleeftijd voor vrouwen twintig en voor mannen 22 jaar.²⁰¹ De overheid blijft aandacht besteden aan vrouwenrechten en de bescherming daarvan vormt opnieuw een belangrijk onderdeel van het nieuwe *National Human Rights Action Plan of China* voor 2012-2015.²⁰²

Vrouwen zijn net als mannen vanaf hun achttiende jaar handelingsbekwaam. Een vrouw kan zelfstandig een identiteitsdocument of paspoort aanvragen zonder dat daarvoor toestemming nodig is van bijvoorbeeld haar echtgenoot. Indien noodzakelijk kunnen ook vrouwen worden opgeroepen voor militaire dienst vanaf hun achttiende jaar. Op basis van vrijwilligheid kunnen jongens en meisjes die nog geen achttien zijn, eveneens dienst nemen. Ook vrouwen kunnen dienst nemen als beroepsmilitair.²⁰³

Huiselijk geweld vormt een aanzienlijk probleem in China. Volgens onderzoeken heeft dertig tot 37 procent van de gezinnen er mee te maken en is meer dan negentig procent van de slachtoffers vrouw. Er is geen aparte wet voor strafbaarstelling van huiselijk geweld. Weliswaar bevatten zowel de *Marriage Law* als de *Law on the Protection of Women's Rights and Interests* bepalingen die huiselijk geweld verbieden, maar die zijn volgens experts algemeen geformuleerd en moeilijk uit te voeren. Seksueel misbruik binnen het huwelijk is niet strafbaar. Chinese vrouwen kunnen volgens de wet voor hulp terecht bij de nationale en lokale *All China Women's Federation* (ACWF) en bij buurtcomités, dorpscomités, werkeenheden en de politie.²⁰⁴ De politie onderkent vaak huiselijk geweld niet en ziet het als een kwestie die binnen het huwelijk moet worden opgelost.²⁰⁵

Bij de Chinese overheid bestaat een besef van het probleem van huiselijk geweld tegen vrouwen, met een toenemend aantal opvanghuizen als resultaat. Sommige opvanghuizen zijn opgezet in samenwerking met ngo's. Het ministerie voor Burgerzaken experimenteert met opvang gericht op slachtoffers van huiselijk geweld. Er is een telefonische hulplijn voor vrouwen die mishandeld zijn, waar veel gebruik van wordt gemaakt. De ACWF voert campagne tegen huiselijk geweld, onder meer door trainingen te geven aan politie, juristen en journalisten.²⁰⁶

²⁰¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁰² National Human Rights Action Plan of China (2012-2015), 11 juni 2012: http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-06/11/content_15493731.htm

²⁰³ Grondwet van de Volksrepubliek China (artikelen 33, 34 en 48); Law of the People's Republic of China on the Protection of Rights and Interests of Women (1 oktober 1992) (Ch. VIII. Legal Responsibility, articles 48 – 52); General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China (1 januari 1987) (Ch. 11, articles 9–11).

²⁰⁴ Marriage Law of the People's Republic of China (1 januari 1981) (Ch. V, articles 32-b, 43 en 45).

²⁰⁵ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁰⁶ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

In China bestaat de mogelijkheid om aangifte te doen van en bescherming te vragen tegen (seksueel) geweld door derden of door overheidsfunctionarissen. Er zijn gevallen bekend waarbij behoorlijke straffen werden opgelegd in zedenzaken, tot soms de doodstraf voor verkrachting. In de praktijk wordt voor zover bekend echter geen structurele bescherming geboden tegen (seksueel) geweld door derden of door overheidsfunctionarissen. Mogelijk dat dit wel incidenteel gebeurt. Of deze mogelijkheid tot bescherming ook geldt, indien de dader de echtgenoot van het slachtoffer is, is vanwege gebrek aan informatie niet bekend. Officiële statistieken over seksueel geweld ontbreken.²⁰⁷

Indien er geen mogelijkheid tot bescherming is, is het voor het slachtoffer met familie in een ander gebied dan die van het eigen hukou-district mogelijk zich bij deze familie te vestigen om zich aan het geweld te onttrekken. Familiebanden zijn in China vaak erg hecht en men biedt elkaar hulp waar mogelijk. Hoewel verblijf buiten het gebied van de eigen hukou wettelijk aan beperkingen is onderworpen, wonen in de praktijk tientallen miljoenen Chinezen buiten hun hukou-district. De afgelopen jaren is het aantal opvanghuizen/*shelters* voor slachtoffers van huiselijk geweld en centra voor juridisch advies sterk gegroeid. De meeste van deze instellingen werden door de overheid opgezet, soms met medewerking van ngo's. Zo stelde de Chinese regering in 2011 hiervoor 680.000 kantoorruimtes in overheidsgebouwen beschikbaar.²⁰⁸

Er is sprake van een grote groei van zelfmoord onder vrouwen, de zelfmoordratio is zelfs driemaal hoger dan onder mannen. Volgens het *Chinese Center for Disease Control and Prevention* plegen ongeveer 590 vrouwen per dag zelfmoord, vooral op het platteland. Belangrijke oorzaken zouden zijn het geweld tegen vrouwen, discriminatie in onderwijs en werk, het éénkindbeleid en de traditionele voorkeur binnen families voor jongetjes.²⁰⁹

Met betrekking tot de positie van alleenstaande vrouwen en ongehuwde moeders hebben zich voor zover bekend in de verslagperiode geen relevante ontwikkelingen voorgedaan. Er is in China geen structureel sociaal vangnet van overheidswege voor (alleenstaande) vrouwen bij duurzame ontwrichting van de familierelaties.²¹⁰

Alleenstaande moeders

Mede doordat de Chinese overheid haar voorlichting met betrekking tot geboortebeperving alleen richt op getrouwde stellen, neemt het aantal zwangere ongetrouwde vrouwen toe. In de Chinese samenleving bestaat nog weinig begrip voor alleenstaande moeders, zodat ook het aantal abortussen²¹¹ bij alleenstaande vrouwen stijgt. Volgens artikel 25 van de *Marriage Law of the People's Republic of China* (14 november 2003) hebben kinderen van alleenstaande moeders dezelfde rechten als kinderen die uit een huwelijk geboren zijn.²¹² In de praktijk blijkt echter

²⁰⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁰⁸ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁰⁹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²¹⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²¹¹ Elk jaar worden in China naar schatting dertien miljoen abortussen uitgevoerd. Dit zou mede veroorzaakt worden doordat onvoldoende seksuele voorlichting wordt gegeven aan jongeren. Bijna de helft van de vrouwen gebruikt geen voorbehoedsmiddelen. Tweederde van de vrouwen die een abortus laten uitvoeren, is tussen de 20 en 29 jaar en alleenstaand, terwijl ook het aantal tienerzwangerschappen snel toeneemt. Doordat behandelingen vaak plaatsvinden in ongeregistreerde klinieken en nationale statistieken ontbreken, ligt het vermoedelijke aantal abortussen in China waarschijnlijk hoger.

²¹² *Children born out of wedlock shall enjoy the same rights as children born in wedlock. No one may harm or discriminate against them.*

dat deze kinderen niet altijd aanspraak kunnen maken op gezondheidszorg, scholing en hukou-registratie. In sommige provincies worden boetes uitgedeeld aan ongehuwde moeders.²¹³ Voor zover bekend hebben zich op dit gebied in de verslagperiode geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan.²¹⁴

Ongehuwde zwangere vrouwen zullen veelal proberen het ongehuwde moederschap te voorkomen door snel te trouwen of door terug te vallen op abortus. Mogelijkheden voor abortus zijn overal voorhanden en abortus komt dan ook veel voor. Voor ongehuwde vrouwen is abortus toegestaan tot en met de 27e week van de zwangerschap, voor gehuwde vrouwen ligt de grens bij 12 weken. Een alleenstaande moeder kan om hulp en opvang verzoeken bij het buurtcomité in de plaats van herkomst, indien opvang bij bekenden en/of vrienden niet mogelijk is. In de meeste gevallen zal het comité de gevraagde hulp bieden. In de verslagperiode hebben zich geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan met betrekking tot de opvangmogelijkheden voor alleenstaande moeders in plaats van herkomst of daarbuiten.²¹⁵

Het vraagstuk van alleenstaande moeders en de moeilijkheden die zij kunnen ondervinden wordt openlijk in de Chinese media besproken. Volgens artikel 5 van de *Nationality Law of the People's Republic of China* uit 1980 kan iedereen die in het buitenland is geboren en van wie beide ouders of één van de ouders de Chinese nationaliteit bezit, de Chinese nationaliteit krijgen. Uitzondering is als het kind na geboorte een buitenlandse nationaliteit heeft verkregen en één van de volgende drie situaties van toepassing is:

- I. *Both of his parents are Chinese citizens and have settled abroad;*
- II. *One of his parents is of a foreign nationality but the other is a Chinese citizen who has settled abroad; or*
- III. *Both of his parents are Chinese citizens and one of them has settled abroad.*

Volgens artikel 7 van de *Nationality Law* mag een kind met een buitenlandse nationaliteit de Chinese nationaliteit aanvragen.²¹⁶ Voorwaarde is wel dat de buitenlandse nationaliteit wordt opgegeven. Voor wat betreft kinderen die buiten China zijn geboren geldt voor elk kind na het eerste kind een *social compensation fee* moet worden betaald. Dit gaat echter niet op als een getrouwd Chinees koppel in het buitenland studeert en langer dan een jaar in het buitenland heeft gewoond. De social compensation fee dient echter wel te worden betaald als het stel niet getrouwd is, of wanneer de moeder alleenstaand is. Over opvangmogelijkheden in de plaats waar de moeder oorspronkelijk vandaan komt of elders is geen informatie bekend.²¹⁷

Prostitutie

Volgens artikel 37 van de *Law on Protecting the Rights and Interests of Women (1992)*²¹⁸ is prostitutie expliciet verboden.²¹⁹ Prostituees, die weten dat zij aan een

²¹³ Refugee Documentation Centre (Ireland), *Information on the treatment of children born outside marriage in China*, 8 februari 2010.

²¹⁴ Alice Yan in Beijing, *Failures in sex education drive abortions rise*, 5 juni 2012.

²¹⁵ Ng Tze-wei in Beijing, *Sex charge puts young girls at risk, activists say*, 4 juni 2012; Yang Wanli, Jiang Xueqing en He Na in Anhui en Beijing, *Taboo subject takes toll on women*, 8 maart 2012.

²¹⁶ *Nationality Law of the People's Republic of China* (10 september 1980).

²¹⁷ Refugee Review Tribunal, *China Out-of-plan children (black children), unmarried mothers, children born overseas, students*, 27 april 2011.

²¹⁸ "Prostitution or whoring shall be prohibited. It is prohibited for anyone to organize, force, seduce, shelter or introduce a woman to engage in prostitution or employ or shelter a woman to engage in obscene activities with others".

²¹⁹ *Law on Protecting the Rights and Interests of Women (1992)*, hoofdstuk 6, artikel 37

seksueel overdraagbare ziekte lijden en toch hun beroep uitoefenen, kunnen worden veroordeeld tot maximaal vijf jaar cel.²²⁰ In voorkomende gevallen worden ze 'heropgevoed' in RTL-kampen, maar ze worden niet als crimineel gezien. Als prostituees of hun klanten tot een heropvoedingskamp worden veroordeeld, is dat doorgaans voor een periode van zes maanden tot twee jaar.²²¹ Strafrechtelijke vervolging van prostitutie in het buitenland door een persoon afkomstig uit China, is mogelijk op grond van artikel 7 van de *Criminal Law of the People's Republic of China*.²²² Of en onder welke omstandigheden in de praktijk zal worden overgegaan tot strafrechtelijke vervolging is niet bekend, maar wordt niet aannemelijk geacht.²²³

China werd op 23 december 2009 partij bij het *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime* (New York, 15 november 2000). Ook het *China National Plan of Action on Combating Trafficking in Women and Children* (2008-2012) besteedde aandacht aan mensensmokkel.²²⁴

Veel (ex) prostituees en/of slachtoffers van overige vormen van uitbuiting (onder wie ook mannen en jongens) gaan gebukt onder sociale druk en discriminatie. Prostituees worden in de Chinese samenleving nog altijd als minderwaardig gezien. China is een traditionele samenleving waarin prostituees over het algemeen geen mededogen krijgen. Er bestaan in China van overheidswege geen structurele opvangmogelijkheden voor (ex)prostituees en slachtoffers van mensenhandel. Plaatselijke overheden zijn veelal afhankelijk van de hulp van Ngo's, lokale vrouwenorganisaties en internationale organisaties voor de bescherming van slachtoffers. In de praktijk blijken (non) gouvernementele organisaties vaak maar beperkt activiteiten te kunnen uitvoeren.²²⁵

3.3.2 *Lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's)*

Er zijn geen wetten die homoseksuele contacten tussen volwassenen verbieden en er is geen strafvervolging tegen homoseksuelen wegens hun geaardheid. Desondanks houdt sommige wet- en regelgeving discriminatie van homoseksuelen de facto in stand en blijft rechtsongelijkheid voortbestaan.²²⁶

Maar vooral de traditionele maatschappelijke discriminatie en de druk om zich te conformeren aan de familieverwachtingen weerhouden veel homoseksuelen ervan hun geaardheid bekend te maken. Vooral op het platteland ziet de gemiddelde Chinees homoseksualiteit weliswaar niet langer als crimineel gedrag, maar vaak nog wel als een ziekte die behandeld kan worden. Het idee overheerst dat men uit piëteit voor de ouders en trouw aan de familiestamboom moet trouwen en voor nageslacht moet zorgen. Het komt daarom nog veel voor dat homoseksuelen onder druk van de familie een heteroseksueel huwelijk aangaan en een gezin stichten. Zo wordt

²²⁰ Zie ook het algemeen ambtsbericht China van april 2008.

²²¹ Zie ook het algemeen ambtsbericht China van april 2008.

²²² "This law shall be applicable to any citizen of the People's Republic of China who commits a crime prescribed in this law outside the territory and territorial waters and space of the People's Republic of China; however, if the maximum punishment to be imposed is fixed - term imprisonment of not more than three years as stipulated in this law, he may be exempted from the investigation for his criminal responsibility".

²²³ Zie ook het algemeen ambtsbericht China van april 2008.

²²⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²²⁵ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²²⁶ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

geschat dat meer dan 70% van de homoseksuele mannen getrouwd is met heteroseksuele vrouwen. In totaal zou het gaan om zestien miljoen vrouwen.²²⁷

Hoewel de publieke tolerantie tegenover de LGBT (*lesbian, gay, bisexual and transgender*)-gemeenschap geleidelijk toeneemt,²²⁸ geven de autoriteiten in de praktijk nog weinig actieve steun om de maatschappelijke positie van homoseksuelen te versterken.²²⁹ De Chinese overheid neemt vaak een ambivalente houding aan tegenover homoseksuelen en LGBT's. Zo bestaan gay bars openlijk in grote steden als Peking, Shanghai, Guangzhou en Shenzhen, maar valt de politie vooral in minder grote steden geregeld clubs en cafés binnen, waar veel homoseksuelen komen.²³⁰

In juni 2012 vond in Shanghai het vierde *Pride Festival* plaats. Met uitzondering van dergelijke festivals en ludieke acties onttrekken homoseksuelen zich vooralsnog grotendeels aan het zicht van het brede publiek. Discriminatie doet zich op velerlei manieren voor. Ook wordt snel de relatie met hiv/aids gelegd. Sociaal-maatschappelijk gezien wordt vaak nog steeds niet geaccepteerd dat personen van hetzelfde geslacht een relatie met elkaar aangaan.²³¹

Al jarenlang wordt ook buiten de homoseksuele gemeenschap gepleit voor de instelling van het homohuwelijk, tot nu zonder succes. Sinds 2009 zijn geslachtsoperaties voor transseksuelen mogelijk.²³²

In de verslagperiode bleef het moeilijk om massabijeenkomsten voor homoseksuelen te organiseren. Zo moesten in juni en juli 2011 onder druk van de autoriteiten het vijfde *Beijing Queer Film Festival* en de *Beijing Pride* minder uitbundig georganiseerd worden dan de bedoeling was. Wel vond in juni 2012 in Shanghai het vierde *Gay Pride Festival* plaats. Er zijn geen gevallen bekend van een situatie waarin de (toegeschreven) homoseksuele geaardheid van een persoon in de praktijk leidde tot onevenredige of discriminatoire bestraffing of tenuitvoerlegging van een straf die werd opgelegd bij strafrechtelijke vervolging wegens een ander delict. Gevallen van homoseksuelen die door politie of andere autoriteiten werden lastiggevallen kwamen op incidentele basis voor, vooral in afgelegen landelijke gebieden. Ook incidenten waarbij homoseksuelen door publiek op straat werden lastiggevallen of mishandeld kwamen voor buiten de grote steden.²³³

Homoseksuelen durven mogelijke discriminatie vaak niet openlijk aan de kaak te stellen. Ook durven zij vaak de hulp van de politie niet in te roepen in geval van discriminatie. Officieel kunnen homoseksuelen om bescherming van de politie vragen, maar of zij in de praktijk zullen worden geholpen is niet bekend. Een

²²⁷ The Economist, *Gay marriage gone wrong*, 17 juli 2012; China Daily, *Millions of wives wed to gay men*, 3 februari 2012.

²²⁸ Liu Meng, *Lesbian blood ban lifted*, Global Times, 3 juli 2012; Xu Jingxi en Cheng Anqi, *In transition. Youths are leading the shift toward tolerance of the lesbian, gay, bisexual and transsexual community*, China Daily, 4 juli 2012.

²²⁹ Viv Marsh, *New Chinese dictionary in row over "gay" omission*, BBC News, 21 juli 2012.

²³⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²³¹ Xu Jingxi en Cheng Anqi, *In transition. Youths are leading the shift toward tolerance of the lesbian, gay, bisexual and transsexual community*, China Daily, 4 juli 2012.

²³² Yan Shuang, *Gay "wedding" to call for rights*, Global Times, 14 februari 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²³³ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

maatschappelijke organisatie die de belangen van homoseksuelen behartigt, is het *Beijing LGBT Center*.²³⁴

3.3.3 *Minderjarigen*

Meerderjarigheid en handelingsbekwaamheid

Een Chinese staatsburger is meerderjarig en volledig handelingsbekwaam vanaf achttien jaar. Minderjarigen tussen de zestien en achttien jaar die door werk grotendeels in eigen onderhoud voorzien, zijn eveneens volledig handelingsbekwaam in het maatschappelijke verkeer. Een kind van tien jaar of ouder is beperkt handelingsbekwaam. Een kind jonger dan tien is niet handelingsbekwaam. Volgens de Chinese wetgeving zijn Chinezen vanaf de leeftijd van zestien jaar strafrechtelijk aansprakelijk. Als een minderjarige een zware misdaad (zoals moord of verkrachting) heeft begaan, kan een veertienjarige als zestienjarige berecht worden en een zestienjarige als een achttienjarige (volwassene).²³⁵

Volgens de Chinese wet is het voor minderjarigen vanaf zestien jaar verplicht om in het bezit van een identiteitskaart te zijn. Deze kunnen ze zonder begeleiding van een voogd zelfstandig aanvragen. Voor minderjarigen onder zestien jaar is het bezitten van een identiteitskaart niet verplicht. Zij kunnen worden bijgeschreven op een paspoort/ID-kaart van de ouders. Aanvragen van een identiteitskaart moet worden gedaan door de voogd. Deze kaart blijft vijf jaar geldig.²³⁶ Voor wat betreft het aanvragen van een paspoort gelden soortgelijke regels. Iemand onder zestien jaar dient tijdens het aanvragen van het paspoort te worden vergezeld door een voogd. Deze dient een verklaring over de reis in te leveren en zijn identiteitsbewijs te laten zien. Minderjarigen vanaf zestien jaar kunnen wel zelfstandig een paspoort aanvragen.²³⁷

Onderwijs

Volgens de leerplichtwet moeten kinderen vanaf zes jaar naar school voor een periode van negen schooljaren. In sommige gebieden mag de schoolgang uitgesteld worden tot het kind de leeftijd van zeven jaar heeft bereikt. Lokale overheden zijn verantwoordelijk voor het bieden van voldoende capaciteit om alle kinderen naar school te laten gaan. In de praktijk gaan in economisch achtergebleven plattelandsgebieden echter niet altijd alle kinderen de volledige periode van negen jaar naar school, vooral meisjes niet.²³⁸

Opvang alleenstaande minderjarigen

Chinese minderjarigen hebben recht op opvang. De opvang van minderjarigen valt onder de verantwoordelijkheid van het *Ministry of Civil Affairs*. Verlaten kinderen/vondelingen worden in een opvanghuis geplaatst, een *Child Welfare Institute*.²³⁹ Andere alleenstaande minderjarigen worden in principe door familie verzorgd. Het is in China gebruikelijk dat als een kind wees wordt, andere

²³⁴ Wei Na, *Complaints force LGBT center out*, Global Times, 8 juni 2012; J.B. Matto, *De wereld verbeteren in China valt niet mee*, Dagblad De Pers, 27 maart 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²³⁵ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²³⁶ *Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards (2011 Amendment)*, artikel 7.

²³⁷ *Administrative Measures for the Issuance of Regular Passports and Entry-Exit Passes of the People's Republic of China (2011 amendment)*, artikel 4.

²³⁸ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²³⁹ *Law of the People's Republic of China on the Protection of Minors (2006 revision)*, artikel 43.

familieleden de zorg van het kind op zich nemen. Volgens artikel 16 van de *General Principles of the Civil Law of the PRC* gaat indien de ouders niet in staat zijn om voor het kind te zorgen of overleden zijn het voogdijschap naar de naaste familie of kennissen en vrienden. Als niemand de voogdij op zich kan nemen, wordt het *Ministry of Civil Affairs* als voogd aangewezen.²⁴⁰

Het is over het algemeen redelijk gemakkelijk om een pleeggezin in China te vinden voor achtergelaten kinderen. Pleegouders moeten aan strenge eisen voldoen. Voor de Chinese overheid en Chinese hulporganisaties verdient plaatsing in een gastgezin de absolute voorkeur boven een weeshuis. Eerst wordt gekeken of een kind bij familie, vrienden of dorpsgenoten terecht kan. Pas daarna komt een pleeggezin in zicht. Als dat niet lukt, komt een weeshuis in aanmerking. Maar ook dan blijft men zoeken naar een pleeggezin.²⁴¹

Opvangtehuizen zijn aanwezig en worden over het algemeen gefinancierd en beheerd door het *Ministry of Civil Affairs*. Een klein aantal hiervan zijn particuliere opvangtehuizen. Een aantal van de opvangtehuizen biedt pleegzorg aan, waarbij het kind wordt opgevoed door een pleeggezin. Er zijn daarnaast ook enkele ngo's die opvangmogelijkheden aanbieden. Een voorbeeld daarvan is *Sun Village*, dat hulp biedt aan kinderen wier ouders in de gevangenis zitten (zie onder). Over het algemeen is er sprake van voldoende opvangmogelijkheden voor minderjarigen. Kinderen die in een weeshuis zitten, blijven er doorgaans tot hun achttiende, maar de meeste gezonde kinderen worden geadopteerd, voordat zij die leeftijd bereiken. Er zitten meer meisjes dan jongens in weeshuizen. De meeste weeshuizen beschikken over goede faciliteiten, al is de staf van wisselend niveau. In afgelegen gebieden is de situatie in weeshuizen minder goed dan in de grote steden. Het *Social Welfare System* waarbij jongeren en ouderen samen woonden, is afgeschaft. Minderjarigen worden nu in aparte faciliteiten opgevangen.²⁴²

De meeste grote steden hebben opvanghuizen voor straatkinderen. De opvang wordt geregeld door verschillende organisaties, zoals de *All China Women Federation*, het lokale *Public Security Bureau*, het *Child Welfare Institute* of het buurtcomité. De organisatie die op het moment van terugkeer de mogelijkheden heeft om de minderjarige op te vangen, zal worden ingeschakeld. Het *Ministry of Civil Affairs* is de coördinerende organisatie bij de opvang van minderjarigen. Dit ministerie gaat per individueel geval na waar de minderjarige terecht kan. Daarbij wordt intensief samengewerkt met UNICEF (dat een bureau in Peking heeft en assisteert bij het vinden van alternatieve opvang voor minderjarigen, bijvoorbeeld in gastgezinnen), maar ook met ngo's, zoals *Save the Children* (bureau in Peking, helpt de meest kwetsbare en gemarginaliseerde kinderen met begeleiding, opleiding en juridisch werk) en de *Chi Heng Foundation* (zie onder).²⁴³

Hieronder volgt een overzicht van ngo's die zich bezighouden met de opvang van alleenstaande minderjarigen in China:²⁴⁴

- *Chi Heng Foundation* (<http://www.chihengfoundation.com/>): hoofdkantoor in Hongkong, kantoren in vijf Chinese steden, helpt kinderen met hiv/aids aan scholing en onderdak in gastgezinnen.

²⁴⁰ *General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China* (1987), artikel 16.

²⁴¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁴² U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Liu, Meng & Zhu, Kai, *Orphan Care in China* (<http://www.socwork.net/sws/article/view/43/346>), 2009.

²⁴³ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁴⁴ Dit overzicht is niet uitputtend.

- *Good Rock Foundation* (<http://good-rock.org/>): verstrekt onderwijs, medische hulp en opvang aan kinderen met speciale behoeften.
- *Holt International*: (<http://www.holtinternational.org/>): helpt alleenstaande kinderen (in het bijzonder oudere kinderen en kinderen met speciale behoeften) bij het vinden van een pleeggezin.
- *Love Without Boundaries* (<http://www.lovewithoutboundaries.com/>): verstrekt onderwijs, medische hulp en helpt weeskinderen bij het vinden van een pleeggezin.
- *Shepherd's Field Children Village* (<http://www.chinaorphans.org/index.html>): verstrekt opvang, medische hulp en onderwijs aan alleenstaande kinderen en faciliteert zowel binnenlandse als buitenlandse adoptie van deze kinderen.
- *SOS Children's Villages International* (<http://www.sos-childrensvillages.org/Where-we-help/Asia/China/Pages/default.aspx>): het verstrekken van opvang, onderwijs en medische hulp aan minderjarigen.
- *Sun Village* (<http://www.sunvillage.com.cn/eng/>): verstrekt onderwijs en opvang aan kinderen van gevangenen.

Terugkeer

Het is niet bekend of deze ngo's zich daadwerkelijk ook richten op de opvang van teruggekeerde ama's (alleenstaande minderjarige asielzoekers). De genoemde ngo's richten zich op kinderen die buiten het systeem vallen, vaak kinderen met speciale behoeften, die niet in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Teruggekeerde ama's zijn echter bekend bij de autoriteiten en worden bij terugkomst meteen door de immigratiedienst opgevangen. Indien er geen familieleden zijn die voor opvang kunnen zorgen, zal de zorg van het kind in de handen van het *Ministry of Civil Affairs* komen, waarna de ama wordt ondergebracht in een weeshuis of verzorgingstehuis. Zij vallen in eerste instantie dus 'binnen het systeem'. Overigens zijn er geen aanwijzingen dat de genoemde ngo's zich (om principiële of andere redenen) *niet* over ama's zouden (willen) ontfermen.

Minderjarigen worden bij terugkeer niet gestraft wegens illegale uitreis. Alleen mogen teruggekeerde minderjarigen de eerste zes maanden (en maximaal drie jaar) geen paspoort aanvragen.

Bij aankomst op het vliegveld van Peking wordt de minderjarige opgevangen door de immigratiedienst. De meeste terugkerende minderjarigen worden eerst geïnterviewd door de immigratieautoriteiten. Betrokkene wordt vervolgens overgedragen aan zijn familieleden die doorgaans nog voor aankomst door de lokale autoriteiten zijn gewaarschuwd en meestal naar het vliegveld komen. Indien de familie armlastig is, zal het *Ministry of Civil Affairs* zorgdragen voor begeleiding naar de plaats van herkomst. Ditzelfde geschiedt indien er geen familieleden meer zijn. Betrokkene wordt in dit laatste geval door het ministerie begeleid naar zijn plaats van herkomst en door bemiddeling van dat ministerie daar ondergebracht in een weeshuis of verzorgingshuis, of overgedragen aan het dorpscomité dat zal bekijken of opvang bij dorpsgenoten mogelijk is.

In de verslagperiode hebben zich voor zover bekend geen nieuwe relevante ontwikkelingen voorgedaan met betrekking tot de positie van (alleenstaande) minderjarigen in China.

3.3.4

Dienstplichtweigeraars en desertie

Officieel kent China een dienstplicht voor mannen en vrouwen, die zich moeten melden na hun achttiende verjaardag. De persoon wordt vervolgens wel ingeschreven, maar niet opgeroepen. Universiteitsstudenten, zowel mannen als vrouwen, zijn wel verplicht om militaire training te ondergaan gedurende hun studententijd. Studenten die in aanmerking komen voor een officiersfunctie, krijgen een korte, aanvullende training. Onduidelijk is hoe lang deze trainingen duren. In de praktijk hoeft iemand niet in dienst als hij dat niet wil. Door het grote aantal jongeren dat carrière wil maken in het leger, werkt China de facto met een beroepsleger.²⁴⁵

Desertie wordt bestraft. In vreedstijd staat er maximaal drie jaar gevangenisstraf op, in oorlogstijd bedraagt de strafmaat tussen drie en zeven jaar. Wie het slagveld ontvlucht, riskeert de doodstraf. Afhankelijk van de omstandigheden en de gevolgen, kan desertie ook worden afgedaan met een lichtere militaire disciplinaire maatregel.²⁴⁶ Indien een reservist weigert militaire training te ondergaan, kan de lokale autoriteit hem dwingen alsnog deel te nemen. Onduidelijk is of dit ook daadwerkelijk wordt afgedwongen.

3.3.5

Milieuactivisten en vakbondsleden

Milieuactivisten kunnen hun werk doen zolang zij geen lokale autoriteiten of machtige personen voor het hoofd stoten. De Chinese centrale autoriteiten delen de zorgen van milieuactivisten en laten hen met rust, zolang hun kritiek zich niet direct op de CCP richt. Lokale autoriteiten trachten milieuactivisten soms de mond te snoeren door middel van detentie om de slechte prestaties van de lokale overheid op milieugebied verborgen te houden.²⁴⁷

De *All China Federation of Trade Unions* (ACFTU) is de enige vakbond die is toegestaan. Personen die een eigen vakbond willen oprichten, lopen het gevaar gearresteerd te worden.²⁴⁸

3.4

Situatie in specifieke gebieden

3.4.1

Tibet

Er wonen naar schatting bijna drie miljoen Tibetanen²⁴⁹ in de *Tibet Autonomous Region* (TAR), ofwel 90 procent van de totale bevolking van de TAR. In de grote steden zoals Lhasa wonen ook veel Han-Chinezen. Buiten de TAR wonen in de *Tibetan Autonomous Prefectures and Counties* in andere provincies van China nog eens ruim drie miljoen Tibetanen.²⁵⁰

Bestuur

²⁴⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 10 augustus 2012).

²⁴⁶ *Interim Regulations of the People's Republic of China on Punishment of Servicemen Who Commit Crimes Contrary to Their Duties* (1982), artikel 2.

²⁴⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁴⁸ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁴⁹ Volgens de officiële cijfers van de Nationale Volkstelling van 2010 wonen in de TAR 2.716.388 Tibetanen (van in totaal 3.002.165 inwoners), wat neerkomt op 90,48%. Buiten de TAR wonen in China nog eens 3.565.799 Tibetanen. In heel China maken Tibetanen 0,47% van de totale bevolking uit.

²⁵⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

De etnische Tibetaan Padma Choling, met een loopbaan in het Chinese Volksbevrijdingsleger en vervolgens in civiele overheidsdienst, is sinds januari 2010 gouverneur van Tibet. Ook zijn plaatsvervanger is een etnische Tibetaan. De hoogste politieke macht blijft in handen van CCP-secretaris Chen Quanguo, die in augustus 2011 zijn voorganger Zhang Qingli opvolgde. Beiden zijn Han-Chinezen met een militaire achtergrond.²⁵¹

Talen

Het Mandarijn/Putonghua en het Tibetaans (Lhasa standaard Tibetaans) zijn de officiële talen van de Tibet Autonomous Region. Het Mandarijn/Putonghua wordt vanaf de lagere school aan kinderen onderwezen en wordt door het overheidspersoneel gesproken. Door de media wordt zowel het Tibetaans als het Mandarijn/Putonghua gebruikt. In de vroegere provincie Tibet spreekt men het zogenoemde Lhasa-dialect van het Tibetaans. Daarnaast spreken de meeste Tibetanen die uit de stad komen en onderwijs hebben genoten, ook redelijk Mandarijn/Putonghua. Toch kan niet worden uitgesloten dat er Tibetanen zijn die het Lhasa-dialect niet of nauwelijks spreken (zowel in als buiten de TAR) of dat er Tibetanen zijn die helemaal geen Chinees spreken (bijvoorbeeld omdat zij nauwelijks of geen onderwijs hebben genoten.

Naast het Lhasa-dialect worden ook het Amdo en Kham Tibetaans dialect door Tibetanen gesproken. Het Amdo Tibetaans wordt gesproken door Tibetanen die uit de Tibetaanse regio's (de autonome districten en prefecturen) van de provincies Sichuan, Qinghai en Gansu komen. De Tibetanen uit deze regio's spreken redelijk Mandarijn/Putonghua, als zij een paar jaar naar school zijn geweest of in één van de Chinese steden hebben gewoond. Maar veel kinderen gaan niet of zeer beperkt naar school, omdat er geen geld is of omdat de ouders geholpen moeten worden op de boerderij of bij het herdersbestaan. Het Kham-dialect wordt veel gesproken door Tibetanen uit het oostelijke deel van de TAR, de provincies Qinghai, Sichuan en Yunnan. Ook voor hen geldt dat Tibetanen uit deze regio's die onderwijs hebben genoten naast het Tibetaans ook Mandarijn/Putonghua kunnen spreken.²⁵²

In de Tibetaanse regio's in de provincies Yunnan, Sichuan, Qinghai en Gansu komen de meeste Tibetaanse herders voor. Deze mensen spreken vaak alleen het Amdo-dialect of het Kham-dialect van het Tibetaans. Ook kunnen ze vaak niet lezen en/of schrijven.

Economie

Tibet is één van de armste regio's van China. Het gebied van de TAR tezamen met de Tibetaanse gebieden in Amdo, Qinghai, Gansu en Yunnan beslaat ongeveer een oppervlakte er grootte van West-Europa. Door de extreme armoede is de kindersterfte hoog en veel kinderen lijden aan ondervoeding. De toegang tot onderwijs en gezondheidszorg is beperkt.

De Chinese regering steekt veel geld in de economische ontwikkeling van groei-industrieën in Tibet. Sinds januari 2010 wordt een plan uitgevoerd dat de ontwikkeling van de regio verder moet stimuleren en de economische eenwording van Tibet met de rest van China moet versterken. In de komende tien jaar zal omgerekend € 35 miljard worden geïnvesteerd in de Tibetaanse regio en de Tibetaanse prefecturen in de Chinese provincies Yunnan, Sichuan, Gansu en

²⁵¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Statement by Chen Quanguo, *Tibet to step up real-name requirements for internet and mobile phone usage*, China.com.cn, 15 februari 2012.

²⁵² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 10 augustus 2012).

Qinghai.²⁵³ Onder de noemer van een "new socialist countryside" moet uiteindelijk tot 80% van de bevolking van de TAR, inclusief alle herders en nomaden, hervestigd worden. De omvang van de Tibetaanse economie, die in 2009 € 4,5 miljard bedroeg, moet met 12 procent per jaar groeien.²⁵⁴

In 2011 goedgekeurde provinciale en nationale Vijfjarenplannen voorzien in een grote uitbreiding van waterkrachtcentrales, spoorwegen, mijnbouw en toerisme. De uitbreiding van de infrastructuur brengt een nieuwe stroom van Han-Chinese ondernemers en arbeiders op gang. Hoewel in de Chinese staatsmedia daarover niets wordt gezegd, wordt migratie van oost naar west (dus ook naar Tibet) door de Chinese overheid bevorderd. Door de miljarden die Peking in Tibet pompt (vooral investeringen in mogelijk lucratieve industrieën waar Tibetanen over het algemeen niet van mee kunnen profiteren), wordt het gebied elk jaar meer Chinees. Er worden nieuwe wegen en vliegvelden aangelegd voor het toerisme en de Chinese *settlers*, en nieuwe verzameldorpen om de Tibetaanse herders hun nomadische levensstijl te doen opgeven. Soms wordt rondtrekken ook onmogelijk gemaakt door afrastering en is hervestiging in andere gebieden verplicht. Veel Tibetanen voelen zich daardoor gemarginaliseerd en bedreigd in hun culturele identiteit.²⁵⁵

Vrijheid van godsdienst

De meeste Tibetanen zijn aanhangers van het Tibetaanse boeddhisme of lamaïsme.²⁵⁶ Deze levensbeschouwing kan tot op zekere hoogte openlijk worden beleden. De Chinese autoriteiten handhaven strikte controles op alle religieuze activiteiten, in het bijzonder op de gang van zaken in tempels en kloosters. Religieuze organisatie of contacten met het buitenland zijn een groter probleem dan religieuze beleving. Het komt voor dat religieuze activiteiten door de overheid worden gezien als uitingen van politieke onvrede of streven naar onafhankelijkheid.

Zodra in de TAR geloof geassocieerd wordt met de huidige Dalai Lama wordt er hard opgetreden. Geregeld worden in dat kader religieuze activiteiten verboden. Ook worden kloosters gesloten en worden monniken en nonnen opgepakt die beschuldigd worden van politiek activisme. De beperkingen die aan de geloofsbeleving worden opgelegd, verschillen per regio. Monniken in Tibetaanse regio's buiten de TAR hebben een iets grotere vrijheid om hun geloof te praktiseren, maar ook hun worden dezelfde beperkingen opgelegd. Indien zich protesten hebben voorgedaan, wordt de controle conform het beleid in de TAR of zelfs extra versterkt.²⁵⁷

Religieuze leiders

De Dalai Lama is de hoogste spirituele leider van de Tibetaanse boeddhisten. China beschouwt de huidige Dalai Lama als een politieke activist, die onder de dekmantel van godsdienst de onafhankelijkheid van Tibet voorstaat. De Dalai Lama²⁵⁸ verblijft sinds 1959 in ballingschap in India. Naar eigen zeggen zoekt hij een oplossing waarbij Tibet weliswaar het politieke, economische en diplomatieke gezag van China accepteert, maar tegelijkertijd volledige autonomie behoudt over culturele en

²⁵³ In deze gebieden met voor het Tibetaanse boeddhisme belangrijke kloosters wonen meer Tibetanen dan in Tibet.

²⁵⁴ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

²⁵⁵ Hans Moleman, *Dwars door China dag 11: een Chinese invasie in Tibet*, vk.nl, 13 augustus 2012.

²⁵⁶ Een aanzienlijke minderheid hangt de inheemse Bon-religie aan en er zijn kleine minderheden moslims, katholieken en protestanten.

²⁵⁷ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁵⁸ Tenzin Gyatso, wiens oorspronkelijke naam Lhamo Dhondub is, is de veertiende Dalai Lama ('Oceaan van Wijsheid').

religieuze zaken. De Panchen Lama is de tweede in de lamaïstische hiërarchie. Na het overlijden van de vorige Panchen Lama in 1989 wees de Dalai Lama Gendun Choekyi Nyima aan als elfde Panchen Lama. In 1995 plaatsten de Chinese autoriteiten deze toen zesjarige jongen onder huisarrest. Aan China getrouwe monniken wezen vervolgens een eigen Panchen Lama aan, Gyaltzen Norbu.²⁵⁹ Er zijn daardoor twee Panchen Lama's. Over het lot van de Panchen Lama Gendun Choekyi Nyima is niets bekend. Deze zou nog steeds onder huisarrest staan in Tibet.²⁶⁰

Mensenrechtensituatie

In de verslagperiode was sprake van een verslechtering van de mensenrechtensituatie in Tibet. Er vond ernstige onderdrukking plaats van de vrijheid van meningsuiting, religie, vereniging en vergadering en bewegingsvrijheid.²⁶¹ Arrestaties, martelingen, huisarrest, buitengerechtelijke detenties en onverklaarbare overlijdensgevallen in detentie kwamen veelvuldig voor. Ook dreigen door de instroom van miljoenen Chinese immigranten de Tibetanen een minderheid in eigen land te worden, die door de ernstige economische marginalisering niet voor zichzelf kan zorgen.²⁶²

De repressie was vooral gericht tegen mensen die openlijk pleitten voor een onafhankelijk Tibet of publiekelijk hun steun betuigden aan de Dalai Lama. Personen die verdacht werden van politieke misdaden, hadden niet altijd toegang tot rechtsbijstand. Berechting vond vaak achter gesloten deuren plaats. Op het in gevaar brengen van de staatsveiligheid en op separatistische activiteiten staat elk vijftien jaar celstraf, met een maximum van twintig jaar in totaal. Protesten hoeven niet gewelddadig te zijn om zwaar bestraft te worden. De autoriteiten bleven ook in de verslagperiode alert op personen die verdacht werden van separatistische sympathieën. Er zijn geen exacte cijfers bekend van het aantal Tibetaanse politieke gevangenen. Informatie van de *U.S. Congressional-Executive Commission on China* (CECC) geeft aan dat er per 1 september 2011 527 Tibetaanse politieke gevangenen werden vastgehouden in Tibet. Het werkelijke aantal is mogelijk veel hoger, maar het gebrek aan toegang tot gevangenis en gevangenen en een tekort aan betrouwbare officiële statistieken maken het onmogelijk dit te bepalen. Veel van de politieke gevangenen worden vastgehouden in RTL-gevangenis en hebben nooit een openbaar proces gekregen.²⁶³

De controle en repressie door de autoriteiten in Tibet werden opgevoerd voor en tijdens politiek gevoelige data. Voorbeelden vormen de negentigste verjaardag van de stichting van de CCP op 1 juli in 2011, de verjaardag van de Dalai Lama op 6 juli en de zestigste verjaardag van de "vreedzame bevrijding" van Tibet op 19 juli in 2011. Vooral de gevolgen van de protesten van 2008 bleven de mensenrechtensituatie in de Tibetaanse gebieden in 2011 en 2012 negatief beïnvloeden.²⁶⁴

²⁵⁹ Norbu is in maart 2010 opgenomen als lid van het National Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference (CPPCC). In februari 2010 werd hij al benoemd tot vice-president van de China Buddhist Association, een toezichtorgaan van de overheid inzake religie.

²⁶⁰ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

²⁶¹ Zie ook paragraaf 3.2.5.

²⁶² U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Tibet Support Groep Nederland, *Petitie Tibetaanse asielzoekers*, 14 juni 2012.

²⁶³ Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁶⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

Mede doordat buitenlandse diplomaten en journalisten nauwelijks toegang hebben, bestaat onduidelijkheid over de actuele situatie in Tibet. Ook de contacten tussen Tibetanen in ballingschap en hun familie in Tibet zijn zeer beperkt. De situatie in de *Tibet Autonomous Region* (TAR) en de aangrenzende Tibetaanse autonome gebieden in de provincies Qinghai, Sichuan, Gansu en Yunnan bleef in de verslagperiode gespannen. Controles en aanwezigheid van veiligheidstroepen en *People's Armed Police* (PAP) waren aan de orde van de dag. Door het uitblijven van economische kansen voor Tibetanen, onderdrukking van monniken en discriminatie blijven de frustraties groot.²⁶⁵

Situatie in Lhasa

De situatie in Lhasa is een afspiegeling van de politieke, economische en sociale kloof tussen Han-Chinezen en Tibetanen. Han-Chinezen en Tibetanen bezoeken verschillende winkels en restaurants en leven veelal langs elkaar heen. De in trainingspakken gestoken '*plain clothes police*' bleef in het straatbeeld ruim vertegenwoordigd. Op strategische punten in de stad en op de belangrijkste uitvalswegen van Lhasa staan politieposten opgesteld. Rondom het oude centrum van Lhasa (Barkhor) en op de belangrijkste toegangsstraten naar dit centrum, het Potala paleis en de Ramoche tempel zijn controleposten opgesteld met politie en militairen. Ook zijn overal camera's geïnstalleerd en observeren op diverse plaatsen gewapende agenten vanaf daken de menigte in de straten. 's Avonds lopen groepen politieagenten patrouille. Bovendien is veel veiligheidspersoneel in burger aanwezig, vermomd als toerist.²⁶⁶

Kloosters in Lhasa

Kloosters in Lhasa worden gecontroleerd door grote aantallen veiligheidsfunctionarissen (politie, geheime dienst, leger), die bezoekers volgen bij hun bewegingen. Toezicht op de gang van zaken binnen de belangrijkste kloosters is in handen van monniken en nonnen van de *Democratic Management Committees* (DMC). Zij zouden onder andere een aandeel hebben in de arrestatie van monniken die de Dalai Lama loyaal zijn gebleven. In het kader van een grootschalige "*patriotic re-education campaign*" worden monniken en nonnen gedwongen politieke indoctrinatieprogramma's te volgen (zgn. educatie), waar ze in sommige gevallen de Dalai Lama af moeten zweren.²⁶⁷

Herdenking volksopstand Tibet

Tegen de achtergrond van de herdenkingen van het neerslaan in maart 1959 van de Tibetaanse volksopstand tegen het Chinese gezag in Lhasa en van de onlusten van maart 2008 in Lhasa en elders op de Tibetaanse hoogvlakte werden in maart 2011 en maart 2012 de Tibetaanse gebieden volledig afgesloten voor buitenlandse media en toeristen. Er werden uitzonderlijk strenge veiligheidsmaatregelen getroffen, die ongeregelheden moesten voorkomen. Duizenden militairen en politieagenten werden gestationeerd in de TAR en de aangrenzende Tibetaanse gebieden. Door de massale Chinese militaire aanwezigheid verkeerde Tibet feitelijk in staat van beleg. Op veel plaatsen werden wegversperringen en controleposten opgesteld. Er was een avondklok van toepassing en mobiele telefonie en internet waren slechts zeer beperkt toegankelijk. In Lhasa werden in 2012 enkele honderden monniken en andere Tibetanen preventief opgepakt. Diplomaten, journalisten en toeristen werd

²⁶⁵ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁶⁶ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

²⁶⁷ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

de toegang tot deze gebieden ontzegd. In april en de volgende maanden werden verschillende beperkingen weer ingetrokken.²⁶⁸

Zelfverbrandingen in Tibet

Door de afsluiting van de Tibetaanse gebieden van de buitenwereld bleef de berichtgeving over eventuele protesten en incidenten beperkt. Al in maart 2009 stak tijdens protesten in de Qiang Autonomous Prefecture in de provincie Sichuan een monnik uit het Kirti-klooster zichzelf in brand. Bij de opstanden die daarop in het klooster volgden, opperde de Chinese regering dat de repressieve maatregelen ingezet waren tegen drugshandel die onder de monniken zou tieren. Vanaf maart 2011 kwam een golf van zelfverbrandingen uit wanhoop en protest op gang, vooral in de Tibetaanse gebieden buiten de TAR, die tot eind 2012 85 slachtoffers eiste. In de meeste gevallen (69) overleden de Tibetanen als gevolg van hun daad. Het ging daarbij vooral om jongeren, zowel monniken en nonnen als leken.²⁶⁹

Chinees/Tibetaanse dialoog

De laatste gespreksronde van Chinese functionarissen van het *United Front Work Department* van de CCP (UFW) en de *State Administration for Religious Affairs* (SARA) met gezanten van de Dalai Lama vond plaats in januari 2010. De speciale gezanten zijn opgestapt en er zijn nog geen nieuwe aangesteld. Sindsdien zijn er geen nieuwe ontwikkelingen geweest in de richting van meer autonomie voor de Tibetaanse gebieden (met inbegrip van de Tibetaanse gebieden in de provincies Yunnan, Sichuan, Qinghai en Gansu). De Chinese regering is van mening dat de Dalai Lama en zijn regering in ballingschap Tibet en de Tibetanen niet vertegenwoordigen. Verschillende ngo's zijn van mening dat de Chinese regering de dood van de al op leeftijd zijnde Dalai Lama afwacht en het niet de moeite vindt om nog te onderhandelen.²⁷⁰

Bewegingsvrijheid

In de verslagperiode was de bewegingsvrijheid binnen Tibet en de Tibetaanse gebieden in de provincies Qinghai, Gansu, Yunnan en Sichuan aan zware beperkingen onderhevig. Dit gold vooral voor monniken en nonnen. In steden, bij belangrijke wegen en aan de randen van steden en bij kloosters werden, vooral rond gevoelige data, wegblokkades opgeworpen en controles gehouden. Monniken in officiële kledij werden door de politie vaker gecontroleerd bij wegcontroles.²⁷¹

De overheid reguleerde bezoeken van buitenlanders aan Tibet. Buitenlandse bezoekers en toeristen werden uit Tibet geweerd gedurende politiek gevoelige herdenkingen. De Chinese regering staat buitenlandse journalisten en toeristen meestal niet toe zelfstandig naar Lhasa of andere delen van Centraal-Tibet te reizen. Door buitenlandse toeristen kunnen alleen delen van Tibet worden bezocht in een georganiseerde reisgroep onder begeleiding van lokale gidsen en voorzien van de benodigde toestemming. Deze *Tibet Entry Permit* kan alleen door een erkende

²⁶⁸ Tibet Support Groep Nederland, *Petitie Tibetaanse asielzoekers*, 14 juni 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; Statement by Chen Quanguo, *Tibet to step up real-name requirements for internet and mobile phone usage*, China.com.cn, 15 februari 2012.

²⁶⁹ Edward Wong, *China: 43rd Tibetan sets himself on fire*, NYTimes.com, 11 juli 2012; Tibet Support Groep Nederland, *Petitie Tibetaanse asielzoekers*, 14 juni 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; Minister van Buitenlandse Zaken, dr. U. Rosenthal, *Beantwoording vragen van het lid Van Bommel (SP) over recente zelfverbrandingen in Tibet*, november 2011.

²⁷⁰ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; Minister van Buitenlandse Zaken, dr. U. Rosenthal, *Beantwoording vragen van het lid Van Bommel (SP) over recente zelfverbrandingen in Tibet*, november 2011.

²⁷¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

Chinese reisorganisatie bij het *Tibet Tourism Bureau* worden aangevraagd. Zelfs na toestemming van de reis werd de eis dat toeristen met hun georganiseerde tour moesten blijven strenger gehandhaafd dan in het verleden.

Bepaalde Tibetaanse gebieden in Sichuan, Qinghai en Gansu waar de meeste zelfverbrandingen hebben plaatsgevonden, zijn nu gesloten voor buitenlanders. De autoriteiten legden ook strenge beperkingen op aan de toegang van diplomaten en journalisten aan Tibet. Buitenlandse officiële bezoekers konden alleen naar Tibet met de toestemming van de TAR *Foreign Affairs Office* (FAO), en uitsluitend onder begeleiding van de FAO. De toestemming was moeilijk te krijgen en tijdens de reizen waren er weinig mogelijkheden de lokale bevolking te ontmoeten zonde voorafgaande toestemming van de autoriteiten. Met uitzondering van een aantal zwaar gecontroleerde reizen, weigerden de autoriteiten bij herhaling verzoeken van journalisten en *observers* om Tibet te bezoeken.²⁷²

Voor zover bekend gelden er in Tibet en Xinjiang geen andere regels met betrekking tot grenscontrole dan in de rest van China. Er zijn geen rechtstreekse internationale lijnvluchtverbindingen van of naar Lhasa. Vanuit Urumqi zijn er internationale vluchten naar bestemmingen in Centraal-Azië, Rusland en Iran. Zowel in Xinjiang als in Tibet zijn er grensovergangen voor goederen- en personenvervoer over land. Er zijn geen betrouwbare actuele gegevens over de situatie bij die grensovergangen, maar uit mediaberichten blijkt soms dat grensovergangen (tijdelijk) worden gesloten bij onrust in de gebieden Tibet of Xinjiang dan wel in de aangrenzende landen. Buitenlanders die naar Tibet (TAR) reizen, dienen naast een visum voor China tevens in het bezit te zijn van een speciale *Travel Permit* voor de regio. Zowel Xinjiang als Tibet hebben bijzonder lange landsgrenzen, waarvan grote delen in onherbergzaam en dun- of onbewoond gebied. Het is bekend dat zowel in Xinjiang als in Tibet personen illegaal de grens oversteken (in beide richtingen), en ook is bekend dat de Chinese autoriteiten hier waar mogelijk tegen optreden, soms met geweld. Betrouwbare cijfers ontbreken echter.

Buitenlandse reizen

Veel Tibetanen, vooral prominente religieuze en culturele figuren, geleerden, activisten en mensen van het platteland, rapporteerden over grotere moeilijkheden met het verkrijgen of hernieuwen van hun paspoort. Sommigen schreven dit toe aan officiële pogingen om de Tibetaanse aanwezigheid te beperken bij Boeddhistische studieconferenties (Kalachakra) door de Dalai Lama. Sommige Tibetanen berichtten dat ze alleen paspoorten konden krijgen na het betalen van een aanzienlijke hoeveelheid steekpenningen of na de belofte niet naar India te reizen. Het kwam ook voor dat aan Tibetaanse studenten met een beurs voor een buitenlandse universiteit een paspoort werd geweigerd, zodat hun studie geen doorgang kon vinden. Tibetanen hadden aanhoudende problemen om naar India te reizen voor religieuze, educatieve en andere doeleinden.²⁷³

In het algemeen kan gezegd worden dat het voor Tibetanen moeilijker is een paspoort te verkrijgen dan voor Han-Chinezen. Verdenkingen van separatistische sympathieën kan een reden zijn voor het weigeren van uitreisdocumenten.

²⁷² Edward Wong, *China: 43rd Tibetan sets himself on fire*, NYTimes.com, 11 juli 2012; Tibet Support Groep Nederland, *Petitie Tibetaanse asielzoekers*, 14 juni 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁷³ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

*Nepal*²⁷⁴

De Tibetaanse gemeenschap in Nepal waar meer dan 20.000 Tibetanen in ballingschap leven, is de op één na (India) grootste buiten China. De Chinese overheid oefent grote druk op het land uit om 'anti-Chinese sentimenten' uit te bannen. De Chinees-Nepalese samenwerking heeft onder andere geleid tot verscherpte grenscontroles. Daardoor is sinds 2008 het aantal Tibetaanse vluchtelingen naar Nepal gedaald. Terwijl voor 2008 jaarlijks 2.000 tot 3.000 Tibetanen door de Himalaya via Nepal naar India vluchtten, waren dat er in 2011 nog ruim vijfhonderd.²⁷⁵ Zie voor de Tibetanen in Nepal en India ook het Belgisch-Australische rapport *The Tibetan Community in India and Nepal*.²⁷⁶

Ondanks de risico's om tijdens de vlucht te worden opgepakt (soms wordt hierbij geschoten), om te komen of door Nepal te worden teruggezonden, blijven Tibetanen het Himalaya-gebergte oversteken op weg naar Nepal. Voor zover bekend is de grens tussen de TAR en Nepal open voor reizigers met correcte reispapieren. Wel zijn de afgelopen jaren de grenscontroles tussen China en Nepal verscherpt, waardoor het aantal mensen dat de grens passeert naar Nepal en India is afgenomen.

Tibetanen, vooral monniken, die uit Nepal en India naar China terugkeren, zijn in voorkomende gevallen gearresteerd en enkele maanden vastgehouden, meestal zonder dat een aanklacht tegen hen werd ingediend. Wat de behandeling van Tibetanen bij terugkeer naar China betreft, is maar beperkte informatie beschikbaar. Er waren meldingen over Tibetanen die bij terugkeer uit Nepal in China werden gemarteld bij gevangenneming of tijdens voorarrest. Ze werden blootgesteld aan onder andere elektrische schokken, kou, serieuze slaag en zware fysieke arbeid. Veiligheidsdiensten onderwierpen gevangenen aan "politieke onderzoeks" sessies en straffen ze als ze niet voldoende loyaal aan de staat waren.²⁷⁷ Zie ook paragraaf 4.1.1.

3.4.2 *Xinjiang*²⁷⁸

In Xinjiang²⁷⁹ (voluit: *Xinjiang Uyghur Autonomous Region, XUAR*) met in totaal 22 miljoen inwoners, vormen de Oeigoeren met tien miljoen de grootste bevolkingsgroep (45% van de bevolking). Han-Chinezen vormen volgens de officiële statistieken met 8,8 miljoen de tweede bevolkingsgroep. Hierin zijn echter de tienduizenden Han-Chinezen die als "tijdelijke werknemers" in Xinjiang wonen niet meegeteld. Verder wonen er o.a. Kazachen, Kirgiziërs, Hui, Oezbeken, Tadzjiek en Mongolen. De Oeigoeren zijn etnisch verwant aan Turkse volkeren. Zij wonen al vele eeuwen in Xinjiang en grensgebieden onder diverse heerschappijen. In heel China maken Oeigoeren 0,76% van de totale bevolking uit.²⁸⁰

Cultuur en talen

Vanuit cultureel en linguïstisch oogpunt hebben de Oeigoeren een sterkere band met de volkeren uit Centraal-Aziatische landen dan met de Han-Chinezen. Het Oeigoers

²⁷⁴ Zie ook paragraaf 4.2.

²⁷⁵ Tibet Support Groep Nederland, *Petitie Tibetaanse asielzoekers*, 14 juni 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

²⁷⁶ Kingdom of Belgium, *The Tibetan Community in India and Nepal*, 29 augustus 2012.

²⁷⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁷⁸ Zie ook het Thematisch ambtsbericht Xinjiang van maart 2011.

²⁷⁹ *Xinjiang* betekent in het Mandarijn 'Nieuwe Gebieden'.

²⁸⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 17 augustus 2012).

is een Turkse taal, die nog het meest verwant is met het Oezbeeks. De islam is de overheersende Oeigoerse godsdienst sinds de tiende eeuw, daarvoor waren de Oeigoeren voornamelijk boeddhisten. De identiteit van de Oeigoeren is niet zozeer gebaseerd op de islam, maar komt voort uit de eigen etniciteit en geschiedenis.²⁸¹

In de Xinjiang Uyghur Autonomous Region van China zijn het Mandarijn/Putongha en het Oeigoers de officiële talen. Chinese karakters en het aan het Oeigoers aangepaste Arabische schrift zijn respectievelijk de erkende schriftsoorten. Officiële documenten, zoals identiteitskaarten en hukou-boekjes, zijn zowel in Chinese karakters als het Oeigoerse schrift²⁸² opgesteld. De officiële spreektaal op scholen en bij de overheid in Xinjiang is het Mandarijn/Putonghua. Gedurende de verslagperiode probeerden de autoriteiten van de XUAR uitingen van Oeigoerse identiteit tegen te gaan, door het onderwijs in etnische minderheidstalen op scholen te beperken en de vereisten voor docenten uit etnische minderheden te verhogen. Door de overheersende positie van het standaard-Chinees in het bestuur, de handel en de academische wereld zijn leden van etnische minderheden die het Mandarijn onvoldoende beheersen in het nadeel.²⁸³

Vrijheid van godsdienst

Het merendeel van de Oeigoerse bevolking is moslim. De uitoefening van hun religie en culturele gebruiken wordt door de Chinese overheid in Xinjiang slechts binnen strenge kaders getolereerd. Zo vindt er officieel verplichte registratie plaats bij het betreden van moskeeën, maar in de praktijk is dat per streek verschillend. Bepaalde groepen zoals partijleden, onderwijzers, overheidsdienaren en minderjarigen worden uit moskeeën geweerd. Ook vindt een inhoudelijke controle van de vrijdagpreek in moskeeën plaats. Moskeeën dienen over bepaalde zaken aan de Chinese autoriteiten te rapporteren. Er bestaat een verbod op religieus onderwijs, zowel in moskeeën als bij mensen thuis.²⁸⁴

In Xinjiang wonen ook christenen. Hun aantal is onbekend. Evenals in de rest van China staat de positie van leden van christelijke ondergrondse huiskerken onder druk. In december 2009 werd Alimjiang Yimiti, de leider van een niet-geregistreerde christelijke kerk, door het *Kashgar Prefecture Intermediate People's Court* tot vijftien jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens het "doorgeven van staatsgeheimen aan buitenlandse organisaties". In maart 2010 werd zijn hoger beroep verworpen en al in 2008 bestempelde de *UN working Group on Arbitrary Detention* de detentie van Alimjiang Yimiti als strijdig met de internationale procesregels.²⁸⁵

Wetgeving en documenten

Veel rapporten spreken van Oeigoeren die meer moeite ondervinden bij het aanvragen van reisdocumenten dan andere Chinese onderdanen.²⁸⁶

²⁸¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 17 augustus 2012).

²⁸² Het Oeigoerse schrift dat het Arabische alfabet gebruikt met een aantal toegevoegde letters.

²⁸³ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 17 augustus 2012).

²⁸⁴ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

²⁸⁵ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

²⁸⁶ The Uyghur Human Rights Project (UHRP), *Can Anyone Hear Us? Voices from the 2009 unrest in Urumchi*, juli 2010; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

Het is moeilijk vast te stellen of de aanscherping van de veiligheidsmaatregelen en reisbeperkingen²⁸⁷ naar aanleiding van de onlusten in Xinjiang in juli 2009 en juli 2011 tot extra problemen heeft geleid. Wel is bekend dat de Chinese regering in de verslagperiode diplomatieke en economische druk heeft uitgeoefend op landen als Kazachstan, Maleisië, Pakistan, Thailand en Cambodja om gevluchte Oeigoeren uit te zetten of over te dragen aan de Chinese autoriteiten. Daarbij ging het om enkele tientallen asielzoekers. Gedwongen teruggekeerde Oeigoeren liepen een hoog risico op willekeurige detentie, oneerlijke processen en zelfs marteling.²⁸⁸ Zie hiervoor ook paragraaf 4.2.

Instroom Han-Chinezen

Evenals in Tibet is er een grote instroom van Han-Chinezen in Xinjiang. De Oeigoeren vrezen op den duur een minderheid in hun eigen regio te worden. Het aantal Han-Chinezen (in 1949 slechts 6,3 procent) bedraagt nu ruim veertig procent (acht miljoen volgens officiële cijfers). In de regionale hoofdstad Urumqi is in de afgelopen decennia de verhouding tussen Han-Chinezen en Oeigoeren precies omgedraaid van 20/80 naar 80/20. Grote aantallen militairen en Han-werknemers die tijdelijk in Xinjiang gestationeerd zijn, zijn niet meegeteld in de officiële cijfers.²⁸⁹

Om het westen van China te ontwikkelen, investeert de Chinese overheid flink in Xinjiang. In de verslagperiode combineerden de Chinese autoriteiten extra aandacht voor rust en orde met investeringen. Kashgar vormde het middelpunt van een campagne voor "*leapfrog development*," in de vorm van een *Special Economic Zone* naar het voorbeeld van Shenzhen. Negentien welvarende provincies en steden elders in China hebben zich verbonden met ruim tachtig gebieden, districten en steden in Xinjiang om financiële hulp en kennis op het gebied van energie, toerisme, staalverwerking, moderne landbouw, milieubescherming en *recycling* te bieden.²⁹⁰

In 2011 werd zo omgerekend ruim 1,5 miljard dollar in Xinjiang geïnvesteerd. Grote infrastructurele projecten in Xinjiang²⁹¹ worden echter vaak uitgevoerd door Han-Chinese bedrijven, die voornamelijk Han-Chinezen in dienst nemen. Oeigoeren voelen zich daardoor achtergesteld. Oeigoeren die zich buiten Xinjiang vestigen, hebben veel moeite om werk te vinden. Er bestaan vrij grote gemeenschappen Oeigoeren in Peking, Shanghai en Shenzhen, waar veelal in Oeigoerse restaurants gewerkt wordt. Veel van de protesten van Oeigoerse organisaties zijn gericht tegen de bevoordeling van de Han-Chinese bevolking in Xinjiang. Met een beroep op de bestrijding van terrorisme, extremisme en separatisme wordt door de autoriteiten een systematische discriminatie van Oeigoeren en andere etnische minderheden in stand gehouden.²⁹²

Mensenrechtenschendingen

De Chinese autoriteiten treden hard op tegen separatisten en Oeigoeren die de staatsveiligheid in gevaar zouden brengen met illegale religieuze activiteiten. Over

²⁸⁷ Zie ook paragraaf 3.2.5.

²⁸⁸ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

²⁸⁹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁹⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁹¹ Hans Moleman, *Dwars door China 24: De Oeigoerse buurten moeten plat, Ili moet Yining worden*, volkskrant.nl, 29 augustus 2012.

²⁹² U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

de omstandigheden in gevangenissen en RTL-kampen in Xinjiang is niets bekend, maar er zijn geen aanwijzingen om aan te nemen dat deze verschillen van de situatie in gevangenissen elders in het land.

Gedurende de verslagperiode werd het repressieve beleid tegen “de drie kwaden van religieus extremisme, etnisch separatisme en terrorisme” in de XUAR onverminderd voortgezet. Daarbij werden beklaagden op beschuldiging van separatisme of het in gevaar brengen van de staatsveiligheid zonder volwaardig proces veroordeeld tot lange gevangenisstraffen of in sommige gevallen geëxecuteerd.²⁹³

Ongeregelde heden

In juli 2011 vonden opnieuw ernstige ongeregelde heden in Xinjiang plaats. Op 18 juli viel een groep Oeigoeren een politiebureau in Hotan aan, waarbij twee politieagenten omkwamen en acht in gijzeling werden genomen. Bij de daarop volgende bevrijdingsactie doodde de politie veertien overvallers, nam er vier gevangen en redde zes gijzelaars. Op 30 en 31 juli maakten Oeigoeren dertien dodelijke slachtoffers bij steekpartijen en bomaanslagen in Kashgar. Ook werden acht aanvallers gedood en vier gevangengenomen. Uiteindelijk kregen vier van de in juli 2011 opgepakte Oeigoeren de doodstraf. Volgens Chinese staatsmedia doodden op 28 december 2011 veiligheidstroepen in Hotan weer zeven Oeigoerse militanten en verwondden er vier in een reddingsoperatie.²⁹⁴

De Chinese regering legt meestal de verantwoordelijkheid voor het geregeld oploeiende geweld in Xinjiang bij de in ballingschap levende voorzitter van het *World Uighur Congress*, de succesvolle zakenvrouw Rebiya Kadeer. Twee van haar zoons zitten in de gevangenis. Sinds 2009 is in Xinjiang de *Information Promotion Bill* van kracht, die het discussiëren op internet over separatisme en het “ondermijnen van de nationale eenheid of de sociale stabiliteit” tot een misdrijf maakt.²⁹⁵

De in november 2009 gelanceerde landelijke ‘*strike hard*’-campagne met als doel ‘*consolidating stability and eliminating security risks*’ werd in de verslagperiode voortgezet. Mede met het oog op het 18^e Partijcongres en de leiderschapswisseling eind 2012 mocht de nagestreefde “Harmonieuze Samenleving” niet in gevaar worden gebracht. Harmonie moest daarom zo nodig worden afgedwongen. In Xinjiang richtten de autoriteiten zich vooral op economische ontwikkeling, in combinatie met repressieve veiligheidsmaatregelen om de maatschappelijke stabiliteit te bewaren. Veiligheidstroepen waren in de meeste steden alom aanwezig, Oeigoerse wijken in Urumqi waren afgesloten met slagbomen en er vonden regelmatig huiszoekingen bij Oeigoerse families plaats. Het platteland was omringd door een net van controleposten en op de voornaamste verbindingswegen waren om de vijftig kilometer *checkpoints* ingesteld. In de verslagperiode was berichtgeving uit de eerste hand over de situatie in Xinjiang schaars, maar de regio was niet gesloten voor toeristen of andere reizigers.²⁹⁶

²⁹³ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

²⁹⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁹⁵ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁹⁶ The Uyghur Human Rights Project (UHRP), *Can Anyone Hear Us? Voices from the 2009 unrest in Urumchi*, juli 2010.

Volgens de Chinese autoriteiten waren de veiligheidsmaatregelen nodig in de strijd tegen de "Drie Kwaden van terrorisme, separatisme en religieus extremisme", maar westerse experts waren meestal van mening dat juist het Chinese beleid ten aanzien van minderheden en religie de onrust heeft veroorzaakt. Daarbij wezen ze op het ontbreken van evenredige inspraak en het niet evenredig profiteren van de economische ontwikkeling door de Oeigoeren in hun regio. Bovendien wordt de Oeigoerse zelfbeschikking over culturele en religieuze tradities sterk beperkt door wet- en regelgeving. Dit alles leidt tot spanningen tussen Han-Chinezen en Oeigoeren langs etnische en religieuze scheidslijnen. Volgens een bron zijn de repressie en controle in Urumqi en in andere steden in Xinjiang in 2012 zelfs toegenomen in vergelijking met 2011.

Onafhankelijkheidsstreven

Diverse groeperingen streven naar een onafhankelijk Xinjiang, dat Oost-Turkestan zou moeten heten. Volgens de Chinese autoriteiten hebben Oeigoeren, vertegenwoordigd door onder andere de *East Turkestan Islamic Movement (ETIM)*, *East Turkestan Islamic Party*, *East Turkestan Liberation Organisation*, *The Shock Brigade of the Islamic Reformist Party* en de *East Turkestan Opposition Party* zich schuldig gemaakt aan verschillende terroristische activiteiten. In augustus 2002 werd de *East Turkestan Islamic Movement (ETIM)* aan de Amerikaanse lijst van internationale terroristische organisaties toegevoegd. Vanaf september 2002 staat ETIM tevens op de VN-lijst van terroristische organisaties.²⁹⁷

Bij de Chinese strijd tegen de 'Drie Kwaden' wordt nauwelijks onderscheid gemaakt tussen vreedzame en gewelddadige uitingen van protest.²⁹⁸ De Chinese overheid treedt daarbij hard op. Voorzitter Rebiya Kadeer²⁹⁹ van het *World Uyghur Congress (WUC)*,³⁰⁰ die in ballingschap in de VS leeft, werd ervan beschuldigd achter de ongeregelde heden van juli 2009 te zitten. De Chinese autoriteiten beschouwen haar als hoofd van een staatsgevaarlijke, separatistische beweging. Mensenrechtenorganisaties in westerse landen zien in haar daarentegen een prominente mensenrechtenverdediger. Zo werd ze in september 2009 uitgenodigd de Mensenrechtencommissie van het Europees Parlement toe te spreken. Het is onduidelijk hoe ver de invloed van Mevrouw Kadeer in Xinjiang zich daadwerkelijk uitstrekt.³⁰¹

De Chinese autoriteiten behandelen separatistische activiteiten en terrorisme op gelijke wijze. Wie zich met één van beide bezighoudt, loopt een groot risico vervolgd en gemarteld te worden. Het regionale ministerie van Justitie in Xinjiang schat dat

²⁹⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁹⁸ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

²⁹⁹ Rebiya Kadeer klom eind jaren negentig van de vorige eeuw in een islamitische omgeving op van wasvrouw tot één van de rijkste mensen van China. Als eigenaar van een textielimperium kreeg zij een plaats aangeboden in de CCP. Maar het vertrek van haar man Sadik Rouzi in 1996 naar de VS, veranderde haar positie. Na een kritische toespraak werd zij ontheven uit haar functies. Zaken doen werd bemoeilijkt en uiteindelijk werd zij op beschuldiging van het bedreigen van de staatsveiligheid gevangengezet, terwijl zij onderweg was naar een ontmoeting met Amerikaanse congresleden in 1999. Na vervroegde vrijlating in 2005 wegens goed gedrag en de belofte nooit meer de integriteit van China in twijfel te trekken, herenigde zij zich met haar gezin in Washington. Vrijwel onmiddellijk daarna begon haar kritiek op de Chinese regering, vanaf 2006 als voorzitter van de Uyghur-American Organisation en de koepelorganisatie World Uyghur Congress (WUC).

³⁰⁰ Het in 2004 opgerichte WUC beschouwt zich als opvolger van de islamitische *East Turkestan Republic (1933-1934)*. Erkin Alptekin was voorzitter van het WUC van 2004 tot 2006. Hij is de zoon van Isa Yusuf Alptekin (1901-1995), één van de oprichters van de onafhankelijke *East Turkestan Republic*. Ook zijn symboliek, een lichtblauwe vlag met halve maan en ster, heeft het WUC aan de kortstondige Republiek ontleend. Het WUC staat, anders dan bijvoorbeeld de *East Turkestan Islamic Movement (ETIM)*, een vreedzame oplossing van de Oeigoerse kwestie voor ogen en wijst geweld van de hand.

³⁰¹ *World Uyghur Congress (WUC), General Situation of Uyghur Asylum Seekers and the Case of Eli Abdurehim*, München, 16 maart 2012.

er veertig tot vijftig separatistische organisaties actief zijn, maar dit aantal fluctueert. Deze groepen zijn voornamelijk lokaal, maar er zouden ook internationale connecties bestaan. Een kleine minderheid van de Oeigoeren grijpt naar geweld om het onafhankelijkheidsstreven kracht bij te zetten.³⁰²

Het *Xinjiang Public Security Department* voerde van augustus tot oktober 2011 een regionale campagne tegen "gewelddadige terroristische misdaad" en in 2012 moeten 8.000 extra politieagenten worden aangesteld. Daardoor moet in elk dorp in Xinjiang voortaan minstens één politiebeambte aanwezig zijn. In Xinjiang nam het aantal processen wegens "*endangering state security*" (ESS) in 2011 met tien procent toe: van 376 in 2010 tot 414 in 2011. Geschat wordt dat zelfs ongeveer de helft van alle ESS-processen in China in Xinjiang plaats vindt, terwijl in deze regio maar twee procent van de totale bevolking van China woont.

Terugkeer

Over de behandeling van Oeigoeren bij terugkeer naar China is niet veel informatie beschikbaar. Zie hiervoor ook paragraaf 4.1.1. Het komt voor dat familieleden van Oeigoeren die in het buitenland actief zijn op het gebied van mensenrechten of van Oeigoeren die worden gezocht, van de zijde van de Chinese autoriteiten problemen ondervinden. Dat geldt zeker voor familieleden, vrienden en medewerkers van Rebiya Kadeer en voor Oeigoeren die (vermeend) betrokken zijn geweest bij de protesten in Urumqi in juli 2009.³⁰³

Ook als familie een in het buitenland verblijvende dissident wil nareizen, kan zij te maken krijgen met autoriteiten die zich weinig coöperatief opstellen, bijvoorbeeld door slechts een deel van de familie in het bezit te stellen van een paspoort. Maar volgens een bron krijgen familieleden van Oeigoeren die in het buitenland verblijven niet noodzakelijkerwijs te maken met negatieve aandacht van de autoriteiten. Naar verluidt zou vooral onder jonge Oeigoeren de belangstelling om naar het buitenland te vertrekken, groot zijn.

China legt geregeld verzoeken bij de omliggende landen neer om Oeigoeren die zich op hun grondgebied bevinden terug te sturen.³⁰⁴ Het gaat dan vooral om Oeigoeren die volgens de Chinese autoriteiten verdacht worden van separatistische activiteiten. Deze landen, waaronder Nepal, Cambodja, Maleisië, Thailand, Kazachstan, Pakistan en Afghanistan, hebben grote belangen bij goede betrekkingen, rust in de grensregio en open grenzen met China, vooral met het oog op de handelsrelaties. Zij zouden meewerken aan het uitleveren van Oeigoeren aan China. Tientallen Oeigoeren zouden inmiddels zijn uitgezet. Hieronder bevonden zich ook personen die door UNHCR erkend waren als vluchteling.³⁰⁵

De Chinese veiligheidsdiensten zijn in bovengenoemde landen actief betrokken bij de opsporing en repatriëring van Oeigoerse vluchtelingen en activisten. Internationale mensenrechtenorganisaties als *Amnesty International* en *Human Rights Watch* roepen op geen Oeigoeren naar China terug te sturen, die door de Chinese autoriteiten verdacht worden van betrokkenheid bij pro-onafhankelijkheidsgroepen of andere activiteiten die worden beschouwd als

³⁰² U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³⁰³ Amnesty International, *Urumqi riots three years on, crackdown on Uighurs grows bolder*, Press release, 4 juli 2012; Amnesty International (Letter to G.B.M. Leers, Minister for Immigration, Integration and Asylum), *Forcible return of rejected uighur asylum-seeker to China*, Londen, 2 juli 2012; World Uyghur Congress (WUC), *Enforced Disappearances of Civilians in East Turkestan (Xinjiang Autonomous Region, People's Republic of China) after the July 5th Incident of 2009*, München, juni 2012.

³⁰⁴ Chinese ambassades zijn kennelijk op de hoogte als er Oeigoeren asiel aanvragen.

³⁰⁵ Zie ook paragraaf 4.2.

terrorisme, religieus extremisme of separatisme. De vrees bestaat dat teruggestuurde Oeigoeren eenmaal terug in China mishandeling, foltering en wellicht de doodstraf te wachten staat.³⁰⁶ *Amnesty International* is bekend met gevallen waarin het doen van een asielaanvraag in het buitenland (of een vermoeden daarvan) door de Chinese autoriteiten werd beschouwd als "*disloyalty to the motherland*".³⁰⁷

In juli 2012 hebben de Zweedse autoriteiten de uitzettingen van Oeigoeren naar China opgeschort. Deze beslissing was gebaseerd op openbare informatie over teruggestuurde Oeigoeren zoals onder andere hierboven beschreven.

*Guantanamo Bay*³⁰⁸

Al jarenlang zit een groep Oeigoeren vast in Guantanamo Bay, de Amerikaanse basis op Cuba. De Oeigoeren werden in 2001 in Afghanistan opgepakt en door de VS naar Guantanamo Bay overgebracht. Volgens Peking behoren zij tot de terroristische afscheidingsbeweging ETIM. In China kunnen zij de doodstraf krijgen, reden voor de VS om de Oeigoeren niet aan dat land uit te leveren. Een aantal van de Oeigoeren is inmiddels in andere landen opgenomen (vier in Bermuda, zes in Palau, twee in Zwitserland, twee in Georgië en twee in El Salvador).³⁰⁹

3.4.3

Binnen-Mongolië

Veiligheidssituatie

In de verslagperiode hebben zich voor zover bekend geen veranderingen voorgedaan in de veiligheidssituatie in Binnen-Mongolië. Activiteiten van Binnen-Mongolen die door de Chinese autoriteiten als separatisme worden beschouwd, zoals het bevorderen van de eigen cultuur en etnische identiteit, het bekritisieren van het regeringsbeleid en het aan de kaak stellen van de mensenrechtensituatie, worden niet geduld en kunnen leiden tot een lange gevangenisstraf.³¹⁰

Protestbewegingen die openlijk streven naar een onafhankelijk Binnen-Mongolië zijn sinds 1995 niet of nauwelijks meer actief. Zowel de Binnen-Mongoolse Volkspartij (IMVP) als de Zuid-Mongoolse Democratische Alliantie (ZMDA) zijn verboden in China. Indien een dergelijke onafhankelijkheidsbeweging in China actief naar buiten zou treden, kan verwacht worden dat de Chinese autoriteiten daar onmiddellijk tegen optreden. Volgens lokale activisten voelen steeds meer etnische Mongolen zich een minderheid in de *Inner Mongolia Autonomous Region* en zijn zij bang om hun eigen taal en cultuur te verliezen. Daarnaast zou door het Chinese beleid om

³⁰⁶ Amnesty International, *Urumqi riots three years on, crackdown on Uighurs grows bolder*, Press release, 4 juli 2012; Amnesty International (Letter to G.B.M. Leers, Minister for Immigration, Integration and Asylum), *Forcible return of rejected uighur asylum-seeker to China*, Londen, 2 juli 2012; World Uyghur Congress (WUC), *Enforced Disappearances of Civilians in East Turkestan (Xinjiang Autonomous Region, People's Republic of China) after the July 5th Incident of 2009*, München, juni 2012.

³⁰⁷ Brief van *Amnesty International* van 28 maart 2012, *Asylum applications of ethnic Uighurs*.

³⁰⁸ In de omstrepen gevangenis van Guantanamo Bay zit een aantal personen vast dat naar huis mag, maar dat niet kan. De deadline die president Obama meteen na zijn eerste optreden voor hun vrijlating noemde, 22 januari 2010, werd niet gehaald. Van de 240 gevangenen die begin 2009 in Guantanamo Bay vastzaten, zijn er nu nog 169 over. De VS zijn op zoek naar landen die ex-gevangenen willen opnemen. Het Amerikaanse Congres verzet zich tegen het idee dat de vrijgekomen gevangenen in de VS zouden kunnen wonen, als die dat zelf al zouden willen.

³⁰⁹ Volkskrant.nl, *Onschuldige Oeigoeren verlaten Guantánamo Bay*, 20 april 2012; nos.nl, *Oeigoeren weg uit Guantánamo Bay*, 20 april 2012.

³¹⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012; Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

nomaden zich permanent te laten vestigen zowel in Tibetaanse als Binnen-Mongoolse regio's veel kennis van de authentieke lokale cultuur verloren gaan.³¹¹

De protesten van mei 2011

De etnisch Mongoolse minderheid in Binnen-Mongolië wordt voor zover bekend niet gediscrimineerd, maar zij voelt zich wel achtergesteld. De meeste Binnen-Mongolen zijn, mede onder invloed van het onderwijs, 'verchineesd'. Decennia van migratie van Han-Chinezen in Binnen-Mongolië hebben de etnische Mongolen tot een minderheid gemaakt in hun eigen regio. Zij maken officieel nog maar 20% van de 24 miljoen tellende bevolking van Binnen-Mongolië uit. De groeiende economische ontwikkeling en de ontginning van rijke steenkoollagen zet de traditionele nomadische levensstijl onder druk en veroorzaakt ernstige milieuvervuiling. In mei 2011 braken onlusten uit toen meer dan 2.000 studenten de straat op gingen om te protesteren tegen het doodrijden van een Mongoolse herder door een Chinese vrachtwagenchauffeur.³¹² De lokale autoriteiten maakten snel een einde aan de protesten.³¹³

3.4.4 *Hongkong*

Algemeen

De *Special Administrative Region* Hongkong (HKSAR)³¹⁴ ligt in het zuiden van China. In het noorden grenst Hongkong aan de Chinese provincie Guangdong, voor het overige wordt het omringd door de Zuid-Chinese Zee. Hongkong bestaat uit vier delen: Hongkong Island, Kowloon Peninsula, Lantau Island en de New Territories inclusief 262 eilanden. Hongkong heeft ruim zeven miljoen inwoners, van wie ongeveer drie miljoen kiesgerechtigd. Met meer dan 6400 mensen per vierkante kilometer is Hongkong een van de dichtstbevolkte gebieden ter wereld.³¹⁵

Hongkong was vanaf de jaren zestig één van de Aziatische Tijgers, vier buitengewoon snel groeiende economieën in het Verre Oosten. Door deze snelle groei, die werd versterkt door de toenemende verwevenheid met China, is Hongkong één van de rijkste gebieden ter wereld geworden. De beursindex, *Hang Seng*, is een belangrijke graadmeter voor de Aziatische economie en weerspiegelt ook de positie van Hongkong als een leidend mondiaal financieel centrum. Hongkong maakte van oudsher deel uit van het Chinese keizerrijk. Halverwege de negentiende eeuw kwam het gebied onder Brits gezag te staan. Groot-Brittannië gaf Hongkong in 1997 terug aan China. Sindsdien is het een *Special Administrative Region*. Hongkong heeft volledige zelfbeschikking op alle gebieden, met uitzondering van defensie en buitenlandbeleid. De vroegere Chinese leider Deng Xiaoping noemde dit beleid 'één land, twee systemen'.

Niet-Chinese burgers in Hongkong

In Hongkong wonen ruim 350.000 niet-Chinese Hongkong burgers: naast vele huishoudelijke werkers uit de Filippijnen en Thailand, ook personen van Indiase, Nepalese en Bengalese afkomst. Vooral de laatste drie nationaliteiten nemen een speciale positie in Hongkong in (door Britten ingehuurde Gurkha-soldaten). Deze

³¹¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 24 augustus 2012).

³¹² Zie ook paragraaf 3.2.12.

³¹³ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.

³¹⁴ De naam Hongkong komt van het Kantonees woord Heung Gong, wat 'geurige haven' betekent. In Hongkong werd veel gehandeld in geurige stoffen, zoals grondstoffen voor wierook.

³¹⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, Hong Kong, CIA (geraadpleegd op 27 augustus 2012).

groep woont vaak sinds generaties in Hongkong, maar werd na de overdracht in 1997 door China niet als Chinees staatsburger erkend.³¹⁶

Miljoenen inwoners van Hongkong zijn in het bezit van een *British National Overseas* (BNO) *status*. Dit paspoort werd indertijd uitgegeven door de Britse overheid aan *Hongkong Residents*, die al in het bezit waren van de Britse nationaliteit en een connectie hadden met Hongkong vóór 1997, de datum van de hereniging. China en het Verenigd Koninkrijk zijn in de *Sino British Joint Declaration* van 1984 overeen gekomen dat dit document levenslang kan worden gebruikt als een reisdocument. Ook onder de huidige wetgeving van Hongkong en China worden deze BNO-paspoorten als een volwaardig reisdocument beschouwd. Nederland en vele andere landen erkennen dit paspoort. Er zijn geen visumvereisten voor deze paspoorten om in het Schengengebied te reizen.

De discussie over *the right of abode* (recht op verblijfplaats) werd in januari 1999 beëindigd door een uitspraak van de hoogste rechtbank in Hongkong, die aangaf dat kinderen van personen die op het moment van de overdracht verblijfsrecht in Hongkong hadden, dit ook na de hereniging bleven behouden. De centrale autoriteiten in Peking bepaalden echter dat de feitelijke toelating van genoemde kinderen samenhangt met het dagelijkse quotum van nieuwe bewoners uit China, dat zich in Hongkong mag vestigen (150 per dag).

Politieke situatie

De burgerrechten, politieke rechten en vrijheden in Hongkong zijn vastgelegd in de per 1 juli 1997 in werking getreden *Basic Law*, de Hongkongse grondwet. De *Basic Law* garandeert Hongkong een hoge mate van autonomie. Alleen de integriteit van het grondgebied (defensie) en het buitenlandse beleid vallen onder de centrale autoriteiten in Peking. Daarnaast benoemt Peking de Hongkongse regeringsleider en op diens voordracht ook de Hongkongse ministers.

De Hongkongse autonomie vindt onder andere haar weerslag in haar eigen paspoort, toelatingsbeleid, munteenheid en deviezenreserves. Verder is Hongkong een zelfstandige, aparte douane-eenheid, zelfstandig lid van de WTO, APEC en andere internationale organisaties en zelfstandig partij bij vele multilaterale en bilaterale verdragen en overeenkomsten. In overeenstemming met de bepalingen (en de geest) van de *Sino-British Joint Declaration* van 1984 heeft Hongkong na de soevereiniteitsoverdracht van 1 juli 1997, ook zijn eigen rechtssysteem behouden. De rechterlijke macht is politiek onafhankelijk.³¹⁷

Hongkong heeft ook een eigen politiek systeem, dat alleen met toestemming van China kan worden gewijzigd. In Hongkong bestaan verschillende politieke partijen die vrijelijk hun mening kunnen verkondigen, zowel binnen als buiten het Hongkongse parlement. Het Hongkongse parlement, de Wetgevende Raad (*Legislative Council of Legco*) telt zestig leden. Zij worden via een complex kiesstelsel gekozen door burgers en door sectoren van de Hongkongse samenleving. De partijen vallen vanouds uiteen in de zogenoemde Democratische partijen en de meer pro-China partijen. Dit onderscheid heeft zijn functie echter grotendeels verloren, omdat alle politieke partijen het belang van goede relaties met China

³¹⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, Hong Kong, CIA (geraadpleegd op 27 augustus 2012).

³¹⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

onderschrijven. Wel hechten "Democratische partijen" meer belang aan de invoering van algemeen kiesrecht dan de pro-China partijen.³¹⁸

De helft van de leden van de Raad wordt gekozen door de circa drie miljoen kiesgerechtigde burgers in Hongkong. In juni 2010 stemde de Legco voor uitbreiding tot zeventig zetels bij de verkiezingen van september 2012. In augustus 2010 keurde het *National People's Congress Standing Committee* deze uitbreiding goed. Aan de benoeming door Peking van de Hongkongse regeringsleider, de *Chief Executive*, gaan lokale verkiezingen vooraf. De kiezers mogen zich uitspreken over de door de achthonderd leden tellende Kiesraad (aangesteld door Peking) voorgedragen kandidaten, die ieder de steun van minimaal honderd leden van de Kiesraad moeten hebben. Sinds 1 juli 2012 heeft Leung Chun-ying de in 2007 aangetreden Donald Tsang Yam-kuen als regeringsleider opgevolgd.³¹⁹

Vrijheid van meningsuiting

In het politieke debat bestaat zowel binnen als buiten het parlement in het algemeen vrijheid van meningsuiting. Er worden, soms stevige, debatten gevoerd met de *Chief Executive* en zijn ministers en tussen de partijen onderling. De debatten zijn openbaar. Ook burgers kunnen hun mening vrij uiten. Demonstreren is mogelijk en er vinden geregeld demonstraties plaats. Begin juli 2011 werden ruim tweehonderd deelnemers aan de jaarlijkse pro-democratiemars gearresteerd, maar nog dezelfde dag weer vrijgelaten.³²⁰

In Hongkong bestaat enige mate van zelfcensuur, bij de televisie iets meer dan bij de meeste kranten. Mediamagnaten in Hongkong hebben vaak belangrijke investeringen in China, die hun positie kunnen beïnvloeden. Volgens de *Hong Kong Journalists' Association* (HLJA) vonden tijdens het bezoek van de Chinese vice-premier Li Keqiang aan de SAR in augustus 2011 ernstige beperkingen van de persvrijheid plaats.

In Hongkong bestaat geen verbod op politieke partijen en groeperingen. Er zijn op allerlei terreinen ngo's actief. Veel mensenrechtenorganisaties die de situatie op het Chinese vasteland volgen, zijn in Hongkong gevestigd.³²¹

Na massale protesten van meer dan 100.000 inwoners tegen de voorgenomen hervorming van het Hongkongse schoolsysteem, werd het plan om alle scholen te verplichten "Chinese normen en waarden" te doceren (hersenspoeling volgens critici) onverwachts ingetrokken.³²²

Vrijheid van godsdienst en overtuiging

In Hongkong bestaat vrijheid van godsdienst, die ook in de praktijk wordt gerespecteerd. Er bestaan geen semilegale of verboden spirituele bewegingen. De op het Chinese vasteland als *evil cult* verboden *Falun Gong*, is in Hongkong een legaal geregistreerde organisatie, die de naam *Falun Dafa* draagt. Falun Gong-aanhangers kunnen vrijuit handelen en demonstreren, en er vindt geen vervolging van hen plaats. De bewegingsvrijheid van buitenlandse *Falun Gong*-aanhangers om

³¹⁸ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³¹⁹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, Hong Kong, CIA (geraadpleegd op 27 augustus 2012).

³²⁰ Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012; Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

³²¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³²² NRC Handelsblad, *China wijkt voor Hongkongers*, 10 september 2012; De Volkskrant, *Protest scholieren Hongkong tegen Chinese "hersenspoeling"*, 6 september 2012.

in Hongkong tegen de centrale regering in Peking te ageren, wordt echter ingeperkt. Buitenlandse aanhangers wordt geregeld de toegang tot Hongkong ontzegd. Ook andere spirituele trainingsgroepen als *Xiang Gong* en *Yan Xin Qigong*, kunnen in Hongkong vrijelijk praktiseren.³²³

De heersende opinie onder waarnemers is dat zowel de centrale autoriteiten als de regionale autoriteiten in Hongkong niet dulden dat de SAR wordt gebruikt als internationale basis voor acties en propaganda tegen het regime in Peking. In de verslagperiode hebben zich in Hongkong geen voor het algemene ambtsbericht relevante ontwikkelingen voorgedaan.³²⁴

Illegale migratie

Vroeger was Hongkong een populaire migratiebestemming voor Chinezen die vanuit het vasteland op zoek waren naar werk en in Hongkong vaak familie hadden wonen. De autoriteiten hanteerden een streng toelatingsbeleid en met grote regelmaat werden illegale grensoverschrijders opgepakt en direct teruggestuurd naar het vasteland. Tegenwoordig worden vanuit het vasteland binnenkomende Chinezen voornamelijk gezien als een goede stimulans voor de economie in Hongkong, een leverancier van kennis, talent en kapitaal, en een brug voor intensievere samenwerking tussen het vasteland en Hongkong. Daardoor is het toegangsbeleid versoepeld en uitgebreid, ook voor familieleden.³²⁵

De afgelopen jaren heeft de trend onder zwangere vrouwen van het Chinese vasteland die in Hongkongse ziekenhuizen bevallen om hun kind(eren) aan een *Hong Kong Permanent Resident ID* te helpen, een grote vlucht genomen. De Hongkongse autoriteiten bereiden nieuwe wet- en regelgeving voor om hier paal en perk aan te stellen.

De in- en uitreis van iedere passagier wordt in Hongkong aan de hand van het reisdocument geregistreerd. Er vindt illegale instroom plaats in Hongkong van o.a. Indiërs, Pakistani en Sri Lankanen, die enerzijds verdwijnen in de illegaliteit of asiel aanvragen en voor veel sociale overlast zorgen, vooral in Kowloon West. Zowel met de Chinese autoriteiten op het vasteland alsook in internationaal verband vindt intensieve samenwerking plaats in de strijd tegen illegale immigratie en tewerkstelling, vervalsingen en mensensmokkel.³²⁶

³²³ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

³²⁴ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.

³²⁵ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³²⁶ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.

4 MIGRATIE

4.1 Migratiefactoren en oorzaken

4.1.1 *Migratie uit China*

Bestaande traditie

Generaties familieleden uit de zuidelijke provincies van China, vooral Fujian, Zhejiang en Guangdong bevinden zich in het buitenland. Van jongeren die afkomstig zijn uit de migratiegebieden, wordt vaak verwacht dat zij naar het buitenland gaan. Jongeren zijn doorgaans flexibel en maken een grotere kans om te slagen in het buitenland. Ouders sturen hun kinderen weg met als doel geld te verdienen en een verblijfsvergunning of paspoort te verkrijgen. Men doet aan risicospreiding binnen de familie. Vaak blijft één van de kinderen in China om voor de ouders te zorgen. Het kind in het buitenland zorgt voor inkomsten. Het familielid dat zich in het buitenland bevindt, geniet groot aanzien bij de thuisgemeenschap. Hoewel de situatie in het buitenland voor de illegale migrant niet altijd even rooskleurig is, geeft men dit vaak niet toe vanwege 'gezichtsverlies'.

De Chinezen uit de zuidelijke provincies (vooral Fujian) die naar Europa vertrekken als migrant behoren niet tot de armste lagen van de bevolking. De zuidelijke provincies zijn juist de rijkere provincies, waar men zich de dure reis naar het buitenland kan veroorloven. Wat lokt, is nog steeds het idee dat in het Westen meer geld te verdienen valt. Vanuit de noordelijke provincies Liaoning, Heilongjiang en Jilin vertrekken veel mensen naar Zuid-Korea en Japan.

Mensenhandel

China is een oorsprong-, doorvoer- en bestemmingsland voor mannen, vrouwen en kinderen die verhandeld worden voor dwangarbeid en seksuele exploitatie. Hoewel veel mensenhandel binnen China zelf plaatsvindt, is er ook een aanzienlijke handel in mensen vanuit China naar Afrika, Azië, Europa, Latijns-Amerika, het Midden-Oosten en Noord-Amerika. Vrouwen worden gelokt door valse beloftes van legitiem werk en tot commerciële seksuele exploitatie gedwongen vooral in Taiwan, Maleisië en Japan.³²⁷

Vanuit Mongolië, Birma, Laos, Noord-Korea, Rusland, Vietnam, Roemenië en Ghana worden vrouwen en kinderen naar China gesmokkeld voor dwangarbeid, huwelijk en seksuele uitbuiting. Vanuit Vietnam worden mannen naar China gesmokkeld voor dwangarbeid en etnische Hmong-meisjes en vrouwen voor gedwongen huwelijken in China. Noord-Koreanen die via het noordoosten van China hun land zijn ontvlucht, worden vervolgens blootgesteld aan seksuele uitbuiting of dwangarbeid. Noord-Koreaanse vrouwen worden vaak verkocht voor een gedwongen huwelijk met Chinese mannen of tewerkgesteld in de seksindustrie. De Chinese regering voldoet in onvoldoende mate aan de minimumstandaarden voor het beëindigen van mensenhandel, vooral waar het gaat om het bestraffen van mensenhandel en het adequaat beschermen van Chinese en buitenlandse slachtoffers.³²⁸

³²⁷ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.

³²⁸ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.

Gezien de lange migratietraditie bestaat in China en daarbuiten een groot netwerk van mensensmokkelaars, de zogeheten *Slangenkoppen*. Zij bieden allerlei reispakketten aan, waarbij vaak het organiseren van een paspoort en visum, illegaal transport en opvang bij aankomst worden gecombineerd. De potentiële migrant betaalt een grote reissom en krijgt daarvoor een georganiseerde reis tot de eindbestemming. De *Slangenkoppen* variëren van verre familieleden tot professionele internationale smokkelnetwerken en alles wat daar tussen zit. In dorpen wordt vaak door reisagenten geadverteerd, gespecialiseerde bureaus bieden uitnodigingsbrieven of valse diploma's aan en in veel kranten en tijdschriften wordt (studenten)visabemiddeling aangeboden.

Door gebrek aan informatie is het niet duidelijk wat het risico is van (eventuele) represailles is tegen (minderjarige) slachtoffers van mensenhandel (onder wie ook mannen en jongens) en hun familieleden. De Chinese regering werkt aan de opstelling van een nieuw *National Plan of Action for Anti-Trafficking efforts*, dat in december 2012 moet verschijnen. In China bestaat voor slachtoffers van mensenhandel geen structurele opvang buiten familieverband. Hoewel dit incidenteel mogelijk is, is hierover geen specifieke informatie gevonden.³²⁹

Legale uitreis

Legale uitreis van Chinese staatsburgers is eenvoudig. De uitreis van een migrant uit China geschiedt dikwijls legaal. Men reist daarna onder een valse naam verder. De reis eindigt veelal zonder papieren. Door de Chinese autoriteiten worden deze mensen niet als illegale emigranten beschouwd, omdat ze China legaal hebben verlaten.

Vrijwel alle buitenlandse ambassades en consulaten in China hebben te maken met een groei van het aantal visumaanvragen. Chinezen reizen steeds meer, niet alleen zakelijk, maar ook als toerist, veelal in groepsverband. Het aantal visumaanvragen is de laatste jaren toegenomen.³³⁰

Beleid Chinese autoriteiten

Teruggekeerde asielzoekers uit Tibet en Xinjiang worden bij terugkeer routinematig ondervraagd over hun verblijf in het buitenland. Dit onderzoek kan soms worden voortgezet door de politie in de plaats van herkomst. Het is niet bekend of uitgeprocedeerde Chinese asielzoekers bij terugkeer in China door de autoriteiten worden vastgehouden ter vaststelling van hun identiteit en nationaliteit. Indien aan hen een *laisser-passer* is afgegeven door de Chinese ambassade, is de identiteit al vastgesteld voor de inreis in China. Het is niet uitgesloten dat deze personen bij terugkeer in China voor ondervraging voor enige tijd worden meegenomen.

Wegens de grote bevolkingsdruk hebben de Chinese autoriteiten er op zich geen bezwaar tegen dat hun burgers het land verlaten om zich ergens anders te vestigen. Bovendien brengen de overzeese Chinezen harde valuta terug het land in door investeringen in hun oorspronkelijke woonplaatsen. Steden als Changle en Wenzhou, waar veel Chinese migranten uit afkomstig zijn, zijn daardoor rijk geworden. Anderzijds geeft China sinds in 2000 in Dover 58 Chinezen in een container om het leven kwamen, meer prioriteit aan het bestrijden van illegale migratie. De straffen op mensensmokkel zijn sindsdien verhoogd en ook zijn de controles op luchthavens, aan de landgrenzen en in de grenswateren toegenomen.³³¹

³²⁹ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.

³³⁰ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³³¹ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.

4.1.2 Migratie naar China

Vluchtelingen

In 2012 verbleven er 330.000 tot 350.000 vluchtelingen en asielzoekers in China. Daarvan zijn ongeveer 300.000 Indo-Chinese vluchtelingen (etnische Chinezen voornamelijk uit Vietnam die lokaal geïntegreerd zijn, maar zonder Chinese nationaliteit). Verder zijn er vluchtelingen uit Birma, die in de provincie Yunnan verblijven, en tienduizenden Noord-Koreaanse vluchtelingen. Er bestaat geen nationale wetgeving voor asielzoekers die naar China komen.³³² Wel is er voor het eerst een bepaling (artikel 46) in de nieuwe *Exit-Entry Administration Law*, die per 1 juli 2013 van kracht wordt. In augustus 2012 zette China ruim 4.200 christelijke Kachin-vluchtelingen uit naar Birma.³³³

Noord-Koreaanse vluchtelingen

In de grensstreek met Noord-Korea in het noordoosten van China houden zich naar schatting tienduizenden Noord-Koreanen op. Velen reizen heen en weer om in China geld te verdienen of voedsel te kopen. Noord-Koreaanse vrouwen kunnen daarbij in handen vallen van mensenhandelaren, die hen doorverkopen aan Chinezen die op zoek zijn naar een vrouw. De grens wordt zowel legaal als illegaal overgestoken. Illegaal de grens oversteken lijkt niet erg moeilijk gezien het grote aantal grensoverschrijders. China compenseert de afwezigheid van grensbewaking tussen China en Noord-Korea door actief te zoeken naar Noord-Koreaanse vluchtelingen die al in het land aanwezig waren en deze vervolgens terug te sturen naar Noord-Korea.³³⁴

Door de Noord-Koreanen niet als vluchteling maar als illegale economische migranten aan te merken, is China niet gebonden aan de bepalingen van het Verdrag van Genève inzake de Status van Vluchtelingen van 28 juli 1951. UNHCR heeft volgens China geen toegang nodig tot de Noord-Koreanen in het land. Deze mensen behoren in de opvatting van de Chinese autoriteiten niet tot de doelgroep van UNHCR.³³⁵ Door in de relatie tot China niet over 'vluchtelingen' maar over *persons of concern* te spreken, is het voor UNHCR in de praktijk vaak wel mogelijk toegang te krijgen tot en humanitaire bijstand te verlenen aan de doelgroep.³³⁶

Betrouwbare cijfers over de aantallen teruggezonden Noord-Koreanen ontbreken. Geschat wordt dat er tegenwoordig 30.000 tot 50.000 Noord-Koreanen in China verblijven.³³⁷

Bij terugkomst in Noord-Korea wacht de meeste vluchtelingen een straf in een werkkamp. Het komt echter ook voor dat vluchtelingen worden gemarteld of geëxecuteerd als zij in contact zijn geweest met niet-Chinese buitenlanders of met christelijke organisaties. In de praktijk werden in het verleden teruggestuurde Noord-Koreanen na een korte detentie weer vrijgelaten en ze probeerden dan soms opnieuw de grens met China over te steken. De laatste jaren zou Noord-Korea

³³² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 29 augustus 2012); U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³³³ Edward Wong, *China forces ethnic Kachin refugees back to a conflict zone in Myanmar's north*, NYTimes.com, 23 augustus 2012.

³³⁴ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.

³³⁵ Zie voor visie UNHCR over Noord-Koreaanse vluchtelingen bijvoorbeeld: <http://sbv/message/show/id/290536>.

³³⁶ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³³⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 30 augustus 2012).

echter mensen die het land proberen te ontvluchten zwaardere straffen opleggen, soms ook de doodstraf.³³⁸

UNHCR is van mening dat het feit dat Noord-Koreanen illegaal hun land verlaten, maakt dat zij bij terugkeer het risico lopen vervolgd te worden. Om die reden zijn alle Noord-Koreanen in China als *persons of concern* aangemerkt door UNHCR. Noord-Koreanen in China werd tijdens de verslagperiode niet toegestaan zich te melden bij UNHCR. UNHCR noch ngo's hebben toegang tot het Chinees-Noord-Koreaanse grensgebied. Mensenrechtenactivisten en ngo's die Noord-Koreanen in China helpen, lopen het risico te worden gearresteerd op beschuldiging van mensensmokkel.³³⁹

Vietnamezen

Sinds de Vietnamoorlog verblijven naar schatting 300.000 etnische Chinezen uit Vietnam en Laos in China, voornamelijk in de zuidelijke provincies Guangxi, Guangdong, Yunnan, Hainan, Fujian en Jiangxi. Zij mogen werken in China en kunnen zich vrij in het land bewegen, maar ze kunnen geen aanspraak maken op staatsburgerschap³⁴⁰ of op een permanente verblijfsvergunning. In tegenstelling tot vluchtelingen van andere nationaliteit, hebben Vietnamezen in China toegang tot onderwijs.³⁴¹

Vluchtelingen uit Birma

Nadat in juni 2011 een wapenstilstand van zeventien jaar tussen het *Kachin Independence Army* en de Birmese regering beëindigd werd, weken 7.000 tot 10.000 Kachin-vluchtelingen uit naar China. In augustus 2012 werden ongeveer 4.200 van hen gedwongen uitgezet naar Birma.³⁴²

4.2 Opvang in de regio

In India bevinden zich naar schatting 100.000 tot 130.000 Tibetaanse vluchtelingen (ook tweede en derde generatie). Tibetaanse vluchtelingen worden er zonder problemen opgevangen. Er zijn geen berichten dat Tibetaanse vluchtelingen door India worden teruggestuurd. Ook reizen veel Tibetanen met een doorgangvisum naar India, waarna ze asiel zoeken in de hele wereld. Landen als de VS, Canada, Australië en Zwitserland hebben tienduizenden Tibetanen opgenomen.³⁴³

Hoewel Taiwan in het verleden talrijke vluchtelingen van het Chinese vasteland heeft opgenomen, stelt het zich sinds 1989 uiterst behoedzaam op uit vrees voor een toestroom van Chinese dissidenten. Dit zou de relatie met de Chinese Volksrepubliek naar de mening van de Taiwanese autoriteiten alleen maar op scherp stellen. Bij

³³⁸ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.

³³⁹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.

³⁴⁰ Met UNHCR worden besprekingen gevoerd om hen het Chinese staatsburgerschap te verlenen.

³⁴¹ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, The World Factbook, China, CIA (geraadpleegd op 31 augustus 2012).

³⁴² Edward Wong, *China forces ethnic Kachin refugees back to a conflict zone in Myanmar's north*, NYTimes.com, 23 augustus 2012; U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³⁴³ Tibet Support Groep Nederland, *Petitie Tibetaanse asielzoekers*, 14 juni 2012; International Campaign For Tibet, *Tibetaanse asielzoekers*, 15 december 2011; Brief G.B.M. Leers, minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, aan de voorzitter van de Tweede Kamer, *Beleid inzake Tibetaanse asielzoekers*, 23 december 2011.

afwezigheid van wetgeving terzake verleent Taiwan geen politiek asiel en faciliteert het slechts bij hervestiging in een derde land.³⁴⁴

Nepal herbergt ongeveer 20.000 Tibetanen. Deze groep is voor 1990 naar Nepal gekomen, het merendeel van hen in de periode 1959-1960 toen de Dalai Lama vanuit Tibet naar Nepal vluchtte. Sinds 1990 weigert de Nepalese regering nieuwe Tibetanen de toegang, maar de al aanwezige Tibetanen mochten blijven. Nepal maakt geen deel uit van de Conventie uit 1951 of het Protocol uit 1967 aangaande de Status van Vluchtelingen. De Nepalese Grondwet voorziet niet in het verlenen van asiel of een vluchtelingenstatus. Daarom werd in 1990 een *Gentlemen's Agreement* tussen UNCHR en Nepal gesloten, met de garantie dat Tibetanen door konden reizen naar India.³⁴⁵

Er is sprake van een toenemende politieke druk van China op de regering van Nepal en een Chinees-Nepalese samenwerking met verscherpte grenscontroles. In juni 2010 vond een ernstige schending van de *Gentlemen's Agreement* plaats, toen drie jonge Tibetanen op hun vlucht werden opgepakt door de Nepalese politie om aan China te worden overgedragen. Dit was het eerste bevestigde bericht van *refoulement* sinds 2003, toen Chinese functionarissen achttien Tibetaanse vluchtelingen uit een gevangenis in Kathmandu meenamen. In september 2011 dreigden opnieuw 23 vluchtelingen te worden teruggestuurd naar Tibet, maar na protesten van de internationale gemeenschap werden ze overgedragen aan UNHCR. Diezelfde maand werd wel een andere gevluchte Tibetaan door Nepal aan de Chinese autoriteiten uitgeleverd.³⁴⁶

UNHCR/Nepal helpt naar Nepal gevluchte Tibetanen door te reizen naar India, waar de meerderheid van de Tibetaanse vluchtelingen leeft. In 2011 heeft UNHCR 739 Tibetaanse vluchtelingen laten doorreizen voor hervestiging in India. In 2010 waren dit er 874.³⁴⁷

De kans bestaat dat etnische Oeigoeren die asiel aanvragen in Aziatische landen het risico lopen terug te worden gestuurd naar China. In december 2009 werden twintig Oeigoeren die naar Cambodja waren uitgeweken na de onlusten van juli dat jaar, door de lokale autoriteiten aan China overgedragen. Lange tijd was hun lot onduidelijk, maar in januari 2012 werd bekend dat vijf personen zijn veroordeeld tot levenslang en acht tot gevangenisstraffen van zestien tot twintig jaar. Ook Maleisië, Pakistan en Thailand hebben in augustus 2011 Oeigoerse asielzoekers gedwongen teruggestuurd naar China.³⁴⁸

4.3 Activiteiten van internationale organisaties

UNHCR werkt in China samen met de Ministeries van Civiele Zaken, van Buitenlandse Zaken en van Openbare Veiligheid. Bij afwezigheid van nationale vluchtelingenwetgeving, draagt UNHCR zorg voor de zogenaamde *Refugee Status Determination*. Ook geeft UNHCR financiële assistentie voor voedsel, behuizing,

³⁴⁴ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³⁴⁵ Tibet Support Groep Nederland, *Petitie Tibetaanse asielzoekers*, 14 juni 2012; International Campaign For Tibet, *Tibetaanse asielzoekers*, 15 december 2011.

³⁴⁶ Tibet Support Groep Nederland, *Petitie Tibetaanse asielzoekers*, 14 juni 2012; International Campaign For Tibet, *Tibetaanse asielzoekers*, 15 december 2011.

³⁴⁷ U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

³⁴⁸ Amnesty International Press Release, *Urumqi riots three years on, crackdown on Uighurs grows bolder*, 4 juli 2012.

onderwijs en medische en sociale bijstand aan vluchtelingen en de meest kwetsbare asielzoekers.³⁴⁹

Ook IOM is werkzaam in China. IOM biedt technische assistentie op het gebied van migratiemanagement en *counter trafficking*.³⁵⁰

4.4 Terugkeer

UNHCR heeft voor zover bekend geen specifiek standpunt ten aanzien van terugkeer naar China. Het algemene beleid is van toepassing: terugkeer van afgewezen asielzoekers moet op een humane manier geschieden, met respect voor de rechten en waardigheid van de betrokkenen.

Nederland heeft geen terug- en overnameovereenkomst met China. Onderhandelingen over een terug-en overnameovereenkomst tussen de EU en China zijn gaande. Met Hongkong heeft de EU in 2002 een terug- en overnameovereenkomst gesloten.

Er bevinden zich veel Tibetaanse vluchtelingen in Nepal en India (zie boven). Met deze landen zijn door Nederland geen overnameovereenkomsten gesloten voor wat betreft personen uit China.

Ook tussen Turkije en China bestaat geen terug- en overnameovereenkomst.

³⁴⁹ Voor verdere informatie over de activiteiten van UNHCR in China, zie Fact Sheet September 2012 van UNHCR Regional Representation for China and Mongolia.

³⁵⁰ Voor verdere informatie over de activiteiten van IOM in China, zie <http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/where-we-work/asia-and-the-pacific/china.html>.

5 Bijlagen

5.1 Geraadpleegde openbare bronnen

Administrative Measures for the Issuance of Regular Passports and Entry-Exit Passes of the People's Republic of China (2011 Amendment).

Agence France Press (AFP).

Amnesty International (www.amnesty.org)

- Amnesty International, *The State of the World's Human Rights: China*, Annual Report 2012.
- Amnesty International Press Release, *Urumqi riots three years on, crackdown on Uighurs grows bolder*, 4 juli 2012.
- Brief van Amnesty International van 28 maart 2012, *Asylum applications of ethnic Uighurs*.

Associated Press (AP).

BBC News.

Central Intelligence Agency (CIA) (www.cia.gov)

- The World Factbook, China.

Criminal Law of the PRC (1997), versie oktober 2011.

The Economist.

Economist Intelligence Unit

- China Country Profile (2010, 2011).
- *Country Report China* (januari, februari, maart, april, mei, juni, juli, augustus, september, oktober, november 2012).

Europa World (www.europaworld.com).

Exit-Entry Administration Law of the People's Republic of China (Not yet effective, adopted on June 30, 2012, shall come into force on July 1, 2013).

Financieel Dagblad.

Foreign & Commonwealth Office

- Annual report on human rights 2010 en 2011, *The Peoples' Republic of China*.

Freedom House

- Freedom of the Press 2011 en 2012, *Country Reports: China*.
- Freedom in the World 2011 en 2012, *China*.

General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China (1987).

Global Insight.

GlobalSecurity.org.

Algemeen ambtsbericht China 2012 |

The Guardian.

Human Rights Watch (www.hrw.org)

- Human Rights Watch, *Country Summary China*, januari 2012.

Information Office of the State Council of the People's Republic of China, *National Human Rights Action Plan of China (2012-2015)*, juni 2012.

International Crisis Group

- International Crisis Group, *Stirring up the South China Sea (I)*, Asia Report Nr. 223, 23 april 2012.

International Federation for Human Rights (FIDH).

Kingdom of Belgium, *The Tibetan Community in India and Nepal*, 29 augustus 2012.

The Law of the People's Republic of China on the Identity Card of Residents (juni 2003).

Law of the People's Republic of China on Resident Identity Cards (2011 Amendment).

Law of the People's Republic of China on the Protection of Minors (2006 revision).

Le Monde.

Liu, Meng & Zhu, Kai, *Orphan Care in China*

(<http://www.socwork.net/sws/article/view/43/346>), 2009.

Migration Information Source.

Ministerie van Buitenlandse Zaken (www.minbuza.nl)

- *Thematisch ambtsbericht Xinjiang*, maart 2011.
- *Algemeen ambtsbericht China*, juni 2010.
- *Algemeen ambtsbericht China*, 24 maart 2009.
- *Algemeen ambtsbericht China*, april 2008.
- *Algemeen ambtsbericht China*, 30 juni 2005.
- *Algemeen ambtsbericht China*, 28 augustus 2000.

Minorities Rights Group International.

Montford, Tom

- *The legal position and status of lesbian, gay, bisexual and transgender people in the People's Republic of China.*

National Human Rights Action Plan of China (2012-2015), 11 juni 2012:
http://www.chinadaily.com.cn/china/2012-06/11content_15493731.htm.

The New York Times (www.nytimes.com).

Nederlands Dagblad.

NRC Handelsblad.

Oxford Analytica.

Passport Law of the People's Republic of China, Date issued: 04-29-2006, Effective date: 01-01-2007.

Radio Free Asia.

Refugee Documentation Centre (Ireland) – Legal Aid Board

- *China: Crimes that are punishable by the death penalty.*
- *Information on the treatment of children born outside marriage in China*, 8 februari 2010.

Reporters Without Borders (www.rsf.org)

- Worldwide Press Freedom Index 2011.

Reuters.

South China Morning Post.

The Times.

Transparency International Corruption Index 2011 (www.transparency.org).

Trouw.

The Uyghur Human Rights Project (UHRP), *They Can't Send Me Back: Uyghur Asylum Seekers in Europe*, Washington, september 2011.

The Uyghur Human Rights Project (UHRP), *Can Anyone Hear Us? Voices from the 2009 unrest in Urumchi*, juli 2010.

United Kingdom Home Office (www.homeoffice.gov.uk)

- *Country of Origin Information Report, China 2011.*

United States Commission on International Religious Freedom (USCIRF) (www.uscifr.gov)

- *USCIRF Annual Report 2011, Countries of particular concern: People's Republic of China.*

United Nations High Commissioner for Human Rights (www.ohchr.org).

United States Committee for Refugees and Immigrants (www.refugees.org)

- Annual Report 2011.
- World Refugee Survey 2011, China.
- World Refugee Survey 2011, Nepal.

United States Department of State (www.state.gov)

- U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2011: China (includes Tibet, Hong Kong, Macao)*, 30 juli 2012.
- U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2012: China*, 19 juni 2012.
- U.S. Department of State, *2011 Human Rights Report: China (includes Tibet, Hong Kong, and Macao)*, 24 mei 2012.

Volkskrant.

Xinhua (New China News Agency)

- *Chinese internet firms urged to exercise self-restraint to prevent rumours*, 8 april 2012.
- *Xinhua, Chinese article notes difference between online rumours, freedom of speech*, 11 april 2012.
- *Xinhua, Chinese experts demand harsh measures to curb online "rumours"*, 15 april 2012.

5.2 Kaart van China

Base 802714AI (R00152) 3-01